

ҚЫЗЫЛОРДА «БОЛАШАҚ» УНИВЕРСИТЕТІ

ПЕДАГОГИКА ФАКУЛЬТЕТІ

Бейбітшілік пен жасампаздыққа – 20 жыл

М.Ө.НАСИМОВ

ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Алматы - 2011

УДК 94(574)
ББК 63.3(5Каз)
Н 26

Қызылорда «Болашақ» университетінің тарих және филология кафедрасында талқыланып, университеттің Ғылыми Кеңесі баспаға ұсынған

Пікір жазғандар:

С.Н. Әлібек тарих ғылымдарының докторы, профессор (М.О. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті);

Ә.Р. Масалимова, философия ғылымдарының докторы, профессор (әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті);

С.Ш. Мұсатаев, саяси ғылымдарының докторы, доцент (әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті)

Насимов М.Ө.

Н 26 Тәуелсіз Қазақстан тарихы: Оқу құралы – Алматы, 2011. - 100 бет.

ISBN 9965-00-357-2

Бүгінгі Қазақстан мемлекеттің әлемдік қауымдастықтағы орны мен имиджінің дамуындағы жаңа кезеңге аяқ басып отыр. Жаңа әлемдік шарттар мен тәуелсіздігіміздің 20 жылындағы жетістіктеріміз мол. Міне, осы ерекшеліктерді айқындай келе, еліміздің қазіргі заман тарихындағы даму көрсеткіштерін жылдар бойынша сараптауды міндет етіп қойып отырмыз.

Оқу құралы оқырмандарға пайдалы ақпарат беретіні және білім беру процесінде және патриоттыққа тәрбиелеуде оқытушылар, мұғалімдер, студенттер мен магистранттарға, оқырмандарға көмектесетініне сенеді. Оқу құралы қалың көпшілік үшін Қазақстан тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналады.

УДК 94(574)
ББК 63.3(5Каз)

ISBN 9965-00-357-2

©Насимов М.Ө., 2011

ҚЫЗЫЛОРДА «БОЛАШАҚ» УНИВЕРСИТЕТИ

ПЕДАГОГИКА ФАКУЛЬТЕТИ

НАСИМОВ МҰРАТ ӨРЛЕНБАЙҰЛЫ

ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Алматы 2011

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	4
1991 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗДІКТИҢ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМДАРЫ.....	6
1992 ЖЫЛ: ӘЛЕМДІК ҚАУЫМДАСТЫҚТАҒЫ АЛҒАШҚЫ БЕЛЕСТЕР.....	10
1993 ЖЫЛ: ТЕҢГЕНІҢ АЙНАЛЫМҒА ЕНУІ - ЕЛ ЖЫЛНАМАСЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ ОҚИҒА.....	15
1994 ЖЫЛ: МОДЕРНИЗАЦИЯНЫҢ ЖАҢА ІЗДЕНІСІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН.....	19
1995 ЖЫЛ: РЕФЕРЕНДУМ ЖАҢА БАСТАМАЛАРДЫҢ НЫШАНЫ.....	22
1996 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗДІКТИҢ АЛҒАШҚЫ БЕС БЕЛЕСІ.....	26
1997 ЖЫЛ: АЙМАҚТЫҢ БАРЫСЫНА АЙНАЛДЫРАТЫН - «ҚАЗАҚСТАН-2030».....	30
1998 ЖЫЛ: ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ АЙҚЫНДАЛҒАН ҚАЗАҚСТАН.....	33
1999 ЖЫЛ: ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БІРІНШІ ҰЛТТЫҚ ХАЛЫҚ САНАҒЫ.....	37
2000 ЖЫЛ: ЕРКІН, ТИІМДІ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗ ҚОҒАМ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН.....	41
2001 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОНЫНШЫ ЖЫЛЫ.....	44
2002 ЖЫЛ: ЕУРАЗЭҚ, АӨСІШ, ЖӘНЕ ШЫҰ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ИДЕЯ БАСТАМАСЫНЫҢ НЕГІЗДЕРІ РЕТІНДЕ.....	48
2003 ЖЫЛ: ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ДІНДЕРДІҢ БАСЫН ҚОСҚАН ҚАЗАҚСТАН.....	52
2004 ЖЫЛ: БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ЭКОНОМИКА ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН.....	55
2005 ЖЫЛ: ӨНІР КӨШБАСШЫСЫ, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰРМЕТТІ ӘРІПТЕС ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН.....	62
2006 ЖЫЛ: ДАМУДЫҢ ЖАҢА СЕРПІЛІС ҚАРСАҢЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН.....	65
2007 ЖЫЛ: САЯСИ КӨШІМІЗДІҢ ӨЗІНДІК «ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖОЛЫ» МЕН ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ МАҢЫЗДЫ 30 БАҒЫТЫ АЙҚЫНДАЛҒАН ҚАЗАҚСТАН.....	69
2008 ЖЫЛ: ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ ҚАЛЫПТАСҚАН ҚАЗАҚСТАН.....	72
2009 ЖЫЛ: ДАҒДАРЫСТАН ЖАҢАРУ МЕН ДАМУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН.....	76
2010 ЖЫЛ: ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕУРОПАДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫНА ТӨРАҒАЛЫҒЫ - ҚАЗАҚСТАН МЕН ҰЙЫМ ТАРИХЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ КЕЗЕҢ.....	78
2011 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖИЫРМАСЫНШЫ ТАҢЫ.....	87
ҚОРЫТЫНДЫ.....	93

КІРІСПЕ

Елбасы Н.Ә. Назарбаев өткен жылы Тәуелсіздік сарайындағы салтанатты жиналыста: «Тәуелсіздіктің әр жылы – бұл жаңа Қазақстан тарихындағы тұтас дәуір», - деген болатын. Ал осы жылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «БЕЙБІТШІЛІК ПЕН ЖАСАМПАЗДЫҚТЫҢ 20 ЖЫЛЫ» – біздің мерейтойымыздың ұраны осы. Тәуелсіздік жылдарында Қазақстан жолының – БОСТАНДЫҚ, БІРЛІК, ТҰРАҚТЫЛЫҚ, ӨРКЕНДЕУ секілді арқаулық құндылықтары қалыптастырылды», - деді.

Осы себептерге байланысты, тәуелсіздігіміздің 20 жылдығы қарсаңында еліміздің саяси процестері мен саяси институттарды ретроспективті және салыстырмалы тұрғыдан талдайтын әр түрлі тұжырымдамалар және жүйелі-құрылымдық, тарихи-философиялық, институционалды талдау әдістері арқау болатын оқу құралын жазып отырмыз. Кейбір талдаулардың міндеттері танымның жалпы ғылыми әдістерінде, пәнаралық тәсілдерді қолданумен ерекшеленеді.

Қазақстан Республикасы әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерді бастан кешіруде. Еліміздегі барлық қоғамдық салаларда модернизацияның орын алуы саяси тұрақтылыққа байланысты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың пікірінше, модернизациялық процестер үш кезеңнен өтті:

біріншісі (1991-1995 жылдар), бұл кезеңде біз кеңестік жүйені бұзып, мемлекеттің негіздерін құрумен айналыстық;

екінші кезең (1996-2000 жылдар) экономика мен саяси жүйенің терең құрылымдық өзгерістерін іске асырумен байланысты болды;

үшінші кезең (2001-2006 жылдар) – экономикалық өсу уақыты. (Қараңыз: Назарбаев Н.А. *Казахстанский путь: от стабильности - через модернизацию - к процветанию // Казахстанская правда. - 2006. - 16 декабря.*)

Қазақстан тәуелсіз ел болғанынан бері зерттеу тақырыбы қазіргі мемлекеттің өзекті мәселелеріне арналған тарихшы, саясаттанушы, философтар, әлеуметтанушы, экономистердің, отандық және шетелдік ғалымдардың талай еңбектері жарық көрді. Автор осы еңбектер қатарын осы оқы құралымен толықтырып отыр.

Бүгінгі Қазақстан мемлекеттің әлемдік қауымдастықтағы орны мен имиджінің дамуындағы жаңа кезеңге аяқ басып отыр. Жаңа әлемдік шарттар мен жаңа ғасырдың алғашқы онжылдығындағы

жетістіктеріміз мол. Міне, осы ерекшеліктерді айқындай келе, еліміздің қазіргі заман тарихындағы даму көрсеткіштерін жылдар бойынша сараптауды міндет етіп қойып отырмыз. Оқу құралы әдеби-мәдени, тарихи-танымдық «Әлімсақ» журналында, қоғамдық-саяси «Ақмешіт апталығы» газетінде, «masa.kz» интернет газетінде апробациядан өтті және толықтырылды. Сонымен бірге, оқу құралының соңында автордың ғылыми ізденіс жылдарында жарық көрген еңбектер тізімі ғылыми есеп іспеттес берілген.

Автор берілген еңбектің пайдалы ақпарат беретіні және білім беру процесінде оқытушылар, мұғалімдер, студенттер мен магистранттарға, оқырмандарға көмектесетініне сенеді. Оқу құралы қалың көпшілік үшін Қазақстан тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналады. Кемшілік орын алса оқырмандардан ұсыныстар мен пікірлер күтеміз.

1991 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМДАРЫ

Тәуелсіздік – бір ұлттың, мемлекеттің, діннің екінші бір ұлтқа мемлекетке, империяға, дінге бағынышты емес, дербес территориялық, экономикалық, саяси, діни дербестігін алған жаңа құрылған мемлекетке қолданылатын саяси түсінік. Ол дербес әлеуметтік-саяси, экономикалық қимыл жүргізетін, егеменділіктің белгісі болып табылады. Саяси тұрғыдан қарағанда тәуелсіздік конституциялық құқыққа негізделген мынадай түрлі принциптер мен институттардың сипаттамалық көрсеткіші саналады: егемендік, билік бөлінісі, тұлғаның құқықтық мәртебесі, соттар мәртебесі және т.б.

Бұл ұғым 1776 жылы 4 маусымда ағылшын отарлары өкілдігінің екінші конгресінде қабылданған. Осы «Тәуелсіздік декларациясынан» соң халықаралық саяси термин ретінде қалыптасты. Демек, әр мемлекеттің тәуелсіздік жариялауы осы декларацияны қабылдаумен тығыз байланысты.

Егемендік (француздың *souveraineté* - жоғарғы билік, үстемдік) – ұғымы кез келген мемлекеттің жалпы сипаттамалық белгілерінің көрсеткіші болып табылады. Ғылыми терминологияда ұлттық және халықтық егемендік түсінігі де бар. Демек, мемлекеттік құрылымның қалыптасуында ұлттың немесе халықтың үстемдігі болуы тиіс. Ал қазіргі саяси ғылымдарда тұлға немесе азамат егемендігі деген термин де кең қолданысқа ие.

Өткен ғасырдың 90-жылдардың басында Еуразиялық кеңістікте КСРО-ның ыдырауы қарсаңы мен салдарынан жаңа тәуелсіз мемлекеттер пайда болуымен қатар, жаңа геосаяси жағдай қалыптасты. Көптеген ғалымдар бұл алып державаның құлауын төмендегідей себептермен байланыстырады:

- елді демократияландыру себептерімен болған ұлттардың жеке мемлекет болып бөлінуін қалауы;
- жүйенің құлауына әкелген КСРО саяси жүйесінің кемшіліктері;
- стагнацияға әкелген өндіріс, сауда және экономикалық қатынастардағы тоқырау мен дағдарыстар;
- көп ұлтты мемлекеттерде кездесетін орталықтанған тенденциялар;
- КСРО-ның құлауына батыс елдерінің мүдделілігі.

Сонымен қатар, одақ территориясында ұлттар арасындағы қақтығыстар көбейе түсті. Мәселен, Мәскеу әмірімен Г.В. Колбиннің Қазақстан Республикасы компартиясының бірінші хатшысы қызметіне тағайындалуы халық үшін жылдар бойы осы уақытқа дейін жинақталған ашуларын және қоғамдық пікірдің қалыптасуына себеп болды.

Жалпы жоғарыда аталған қиыншылықтарды одақтас елдер әр түрлі қабылдады. Ең алдымен Балтық жағалаулары мемлекеттеріне келсек.

Литвада 1988 жылдың 3 мамырында тәуелсіздік жолындағы «Саюдис» (литваша Sajūdis - «Қозғалыс») қозғалысы құрылды. Нәтижесінде 1990 жылдың 11 наурызында Литваның Жоғарғы Кеңесі ел егемендігі жөнінде хабарлады.

Эстонияда 1988 жылдың басында «Эстония Халық Фронты» құрылып, мамыр айында астаналары Таллин қаласында «әншілер революциясы» өтті. Ал 1990 жылдың 30 наурызында Эстония Жоғарғы Кеңесі өз тәуелсіздігін жариялады. Бұл кезеңде Латвияда да Халық Фронтының күшеюі байқалды. 1990 жылдың 4 мамырында Латвия Жоғарғы Кеңесі егемендіктерін жариялап, 1991 жылдың 3 наурызында бұл шешім референдум арқылы бекітілді.

Кейін Одақтас елдер қатарындағы мемлекеттер егемендіктері мен тәуелсіздіктері мына ретпен қабылдай бастады:

- Грузия – 1991 жылдың 9 сәуірі (референдум арқылы);
- Украина - 1991 жылдың 24 тамызы;
- Молдова Республикасы – 1991 жылдың 27 тамызы;
- Қырғызстан - 1991 жылдың 31 тамызы;
- Өзбекстан - 1991 жылдың 1 қыркүйегі;
- Тәжікстан - 1991 жылдың 9 қыркүйегі;
- Армения - 1991 жылдың 29 қыркүйегі;
- Әзірбайжан - 1991 жылдың 18 қазаны;
- Түркменстан - 1991 жылдың 27 қазаны;
- Ресей Федерациясы - 1991 жылдың 12 желтоқсаны;
- Белорусь Республикасы – 1991 жылдың 26 желтоқсаны.

Біздің еліміз болса өз тәуелсіздігін 1991 жылдың 16 желтоқсанында жариялады. Осы күні Елбасы «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Қазақстан Республикасының Конституциялық Заңына қол қойды. Түркия әлемдегі мемлекеттер ішінен бірінші болып ел тәуелсіздігін таныды.

Дегенмен, Қазақстан Республикасы азаматтары үшін ерекше күн 1990 жылдың 25 қазаны болды. Бұл күн еліміздің тарихындағы ескі кезеңнің аяқталуы мен дамудың жаңа парақтарының бастауы болып табылады. Егемендік күні Қазақстан тарихындағы өзгеріс туындатқан кезең. Мемлекетіміздің негізін қалаған бірінші заңнамалық құжат Егемендік туралы Декларация болды. Осы құқықтық, саяси және идеологиялық құжат қоғамның негізгі принциптерін, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, саяси плюрализм мен билік бөлінісінің көрсеткіші еді. Бұл іргелі ережелер болашақ Конституцияның негізі болып табылды.

Осы жылдың 21 қарашасында Декларация негізіндегі ҚазССР Конституциясы мен мемлекеттік мекемелерді жетілдіру жөніндегі Заң қабылданды. Бұл әлемдік қауымдастық шарттарына бейімделуге бағытталған алғашқы қадамдар болып саналады. Тәуелсіздік алу

қарсаңында қуаты жөнінен әлемдегі төртінші ядролық әлеуетке ие Қазақстан ядролық қарудан бас тартты. Сондықтан Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 1991 жылдың 29 тамызындағы Семей полигонын жабу туралы өкімін ерекше атап өтуге болады. Енді ғана қалыптасуға бел буып отырған Қазақстан үшін әлем алдында бейбітшілікті қолдайтын мемлекет екендігін көрсету тұрды.

Осы жылдың 2 қазаны күні Сыр топырағынан тұңғыш қазақ ғарышкері, Кеңес Одағының ақырғы (72-ші) ғарышкері, Халық Қаһарманы, техника ғылымдарының докторы, профессор, академик, авиация генерал-майоры Тоқтар Оңғарбайұлы Әубәкіров ғарышқа ұшты. 1991 жылы Ю.А. Гагарин атындағы Ғарышкер дайындау орталығында әзірлігін бастап, сынаушы ғарышкер-ұшқышы, сынаушы. «Союз ТМ» ғарыш кемесінде және «Мир» орбиталды кешенінде сынаушы ғарышкер-ұшқышы жылдамдатылған машықтануын ұшу бағдарламасы бойынша өткен. Тоқтар Әубәкіров зерттеуші ғарышкер ретінде ресейлік Александр Волков пен австриялық Франц Фибек, «Союз ТМ-13» ғарыш кемесімен ғарышта 7 күн 22 сағат 13 минут болды.

1991 жылдың 1 желтоқсанында Қазақстан Президентінің бірінші бүкілхалықтық сайлауы өтті. Қазіргі іс басындағы Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстанның Тұңғыш президенті мандатына ие болды. Сол кезде-ақ ұлт басшысының саясаты Азия құрлығымен шектеліп қана қоймай, Еуропа және Азия арасындағы халықаралық байланыстардың басымдықтары байқалды. Еліміз әлемнің барлық елдерімен экономикалық және саяси байланыстарды орната бастады.

1991 жылдың 10 желтоқсанында Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасы Қазақстан Республикасы атауын иеленді. Осы жылдың 12 желтоқсанында Н.Ә. Назарбаев Ашгабадтағы Орта Азия республикалары мен Қазақстан басшыларының консультативтік кездесуіне қатысты. Елбасы Н.Ә. Назарбаев, Қырғызстан президенті А.А. Ақаев, Тәжікстан президенті Р. Набиев, Түрікменстан президенті С.А. Ниязов, Өзбекстан президенті И.А. Кәрімов Беларусь, РСФСР және Украинаның ТМД құру туралы келісімін талдады. Нәтижесінде Тәуелсіз Мемлекеттердің Евразиялық Одағын құру туралы Келісімге қол қойылды.

Сол жылдың 21 желтоқсанында Алматы қаласында посткеңестік кеңістік елдерінің 11 мемлекет басшыларының кездесуі өтті. Бұл жиында төмендегідей ресми құжаттарға қол қойылды: 1991 жылдың 8 желтоқсанында Минск қаласындағы Беларусь Республикасы, Ресей Федерациясы, Украина қол қойған Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығын құру туралы Келісімнің Хаттамасы; Алматы Декларациясы; ТМД-ның үйлестірушілік институттары туралы Келісім; ТМД елдері басшылары Кеңесінің БҰҰ және басқа да халықаралық ұйымдарда мүше болу туралы шешім.

Сөйтіп әлемдік саясат цикліндегі геосаяси процестерде өзгерістер орын алып, көптеген мемлекеттермен бірге картада Қазақстан және жаңа аймақтық ұйым болып табылатын Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы пайда болды.

Осы жылдары Гурьев облысы мен қаласы қазіргі атауы Атырауды иеленіп, көптеген орыс тілді атаулы қалалар қазақша айтылуға көшті. Бұл жылы жеке банктердің ашылуына да мол мүмкіндіктер берді. Мәселен, осы жылдың 1 қаңтарында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Әл Барақа Қазақстан» Халықаралық банкіні құру туралы Жарғыға қол қойып, кейін «Каспийский» Банкі» ААҚ оның құқықтық мұрагері болды. Бұл банк бүгінде «Kaspi bank» ретінде танымал. Сонымен қатар, Қазақстандағы аймақтық банктер ішіндегі танымал саналатын Павлодарлық «Заман-Банк» 1991 жылдың 6 маусымында құрылған болатын

Бұл кезең еліміздің дамуы үшін күрделі болғаны анық. Еліміздің тік тұруына алғашқы нық қадамдар жасалып, жас мемлекеттің қалыптасуына жаңа алғышарттар болса да, жұртшылық көптеген ауыртпалықтар көргені жасырын емес. Бүгінгі күнде республикамыздың жетістіктері туралы жазу да, айту да оңай. Басынан өткен азаматтар ғана сол оқиғаны оқу арқылы есіне түсіре алады.

1992 ЖЫЛ: ӘЛЕМДІК ҚАУЫМДАСТЫҚТАҒЫ АЛҒАШҚЫ БЕЛЕСТЕР

Тәуелсіз Қазақстан алғашқы күннен бастап әлемдік қауымдастық арасында беделге ие болу мүмкіндігін қарастырды. Бұл күрделі қимылдар болса да, жаңа мемлекеттің танылуы, елімізді өзге мемлекеттердің мойындауы жас елдің негізгі басымдығы мол шара еді.

1992 жылы мемлекетіміз көптеген ықпалды халықаралық және аймақтық ұйымдарға мүше болып қабылдана бастады. Осы жылдың 30 қаңтарында еліміз 2010 жылы төрағалық еткен, қауіпсіздік мәселесімен айналысатын әлемдегі ірі және ықпалды аймақтық ұйым саналатын Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық жөніндегі ұйымға мүше болды. Аталмыш ұйым мүшелігіндегі белсенді қимылдар көрсеткішінің негізгі нәтижесі ретінде 11 жылдық үзілістен кейін елордамызда саммит ұйымдастырып, Астана Декларациясын қабылдау сол кезеңдегі орындалмас армандай еді. Солтүстік Америка, Еуропа және Орталық Азияның 56 мемлекетін біріктіретін, Ауғанстан, Моңғолия, Оңтүстік Корея, Тайланд, Жапония, Австралия, Алжир, Египет, Израиль, Иордания, Марокко, Тунис секілді ынтымақтас әріптестері бар ұйымның беделін және дамуындағы үшінші кезеңді бастаған Қазақстан еді.

Жалпы бұл ұйымның тарихы ұзақ кезеңді алып жатыр. Алғашқы қимылдарды Кеңес деп бастаған ұйымды шақыру КСРО мен Еуропаның социалистік елдері және АҚШ пен Канаданың әскери қарама-қайшылықтарды алдын алу және Еуропадағы қауіпсіздікті күшейту негізіндегі бастама арқау болды. Кеңес үш кезеңде өтті:

1973 жылдың 3-7 шілдесі - Хельсинки – сыртқы істер министрлерінің кеңесі;

1975 жылдың 18 қыркүйегі – 1975 жылдың 21 шілдесі - Женева – Қорытынды акт мәтініне ұсыныстар, өзгерістер енгізуге келісім жүргізу;

1975 жылдың 30 шілдесі - 1 тамызы Финляндия астанасы Хельсинкиде 35 елдің басшылары Кеңестің Қорытынды актына (Хельсинки келісімі) қол қойды. Бүгінде бұл ұйымның төмендегідей негізгі органдары бар: Саммит (жоғары деңгейдегі бас қосулар); сыртқы істер министрлерінің Кеңесі; төраға басшылығымен өтетін тұрақты кеңес; қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастық форумы (апта сайын Вена қаласында кездеседі); ұлттық азшылықтар істері жөніндегі Жоғарғы комиссар; ЕҚЫҰ-ның демократиялық институттары мен адам құқықтары жөніндегі бюро; ЕҚЫҰ-ның парламенттік ассамблеясы; БАҚ бостандығы жөніндегі өкіл.

Еліміз 2 наурызда халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті қолдау мен бекіту, мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты даму бағытында құрылған Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше болып қабылданды. Осы

ұйымның негізгі қызметі мен құрылымы II Дүниежүзілік соғыс жылдарындағы жетекші антигитлерлік коалиция қатысушыларымен дайындалды. «Біріккен Ұлттар» атауы бірінші рет 1942 жылдың 1 қаңтарындағы Біріккен Ұлттар Декларациясында қолданылды. БҰҰ Жарғысы 1945 жылдың сәуірі мен маусымы аралығында өткен Сан-Франциско конференциясында бекітіліп, 1945 жылдың 26 маусымында 51 мемлекет өкілдері қол қойды. Ал бұл Жарғының заңдық күші енген 24 қазан Біріккен Ұлттар Ұйымының күні деп аталып өтеді. Ұйым құрылымы төмендегідей: Бас Ассамблея, Қауіпсіздік кеңесі, Хатшылық, Экономикалық және әлеуметтік кеңес, Қамқорлық жөніндегі кеңес, Халықаралық сот. Сонымен қатар, Әлемдік банк, МАГАТЭ, ЮНЕСКО, Халықаралық денсаулық сақтау ұйымы, БҰҰ-ның балалар қоры, БҰҰ-ның өнеркәсіпті дамыту жөніндегі арнаулы мекемелері мен Халықаралық Құқық комиссиясы, Халықаралық Сауда құқығы жөніндегі арнаулы комиссиялар қызмет атқарады. БҰҰ тарихындағы оның Бас хатшылары:

Глэдвин Джебб, Ұлыбритания, (24 қазан 1945 ж. - 1 ақпан 1946 ж.);

Трюгве Хальвдан Ли, Норвегия (2 ақпан 1946 ж. - 10 қараша 1952 ж.);

Даг Хаммаршельд, Швеция, (10 сәуір 1953 ж. - 18 қыркүйек 1961 ж.);

У Тан, Бирма (30 қараша 1961 ж. - 1 қаңтар 1972 ж.);

Курт Вальдхайм, Австрия (1 қаңтар 1972 ж. - 1 қаңтар 1982 ж.);

Хавьер Перес де Куэльяр, Перу (1 қаңтар 1982 ж. - 1 қаңтар 1992 ж.);

Бутрос Бутрос-Гали, Египет (1 қаңтар 1992 ж. - 1 қаңтар 1997 ж.);

Кофи Аннан, Гана (1 қаңтар 1997 ж. - 1 қаңтар 2007 ж.);

Пан Ги Мун, Оңтүстік Корея (1 қаңтар 2007 ж. – бүгінгі күнге дейін).

Демек, осы уақытқа дейін 9 Бас хатшы болса, оның төртеуі Батыс Еуропадан, екеуден Азия мен Африка және Оңтүстік Америкадан біреу.

Бүгінгі күнде БҰҰ-ның Қазақстанда келесі ұйымдары жұмыс атқарады: Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы (БҰҰДБ), БҰҰ Балалар қоры (ЮНИСЕФ), БҰҰ Халық қоныстану қоры (ЮНФПА), БҰҰ есірткі және қылмыс мәселелері жөніндегі басқармасы (БҰҰ ЕҚБ), БҰҰ Жоғарғы комиссарының босқындар ісі жөніндегі басқармасы (БҰҰ ЖКББ), БҰҰ Еріктілері (БҰҰЕ), Әйелдер қоры (ЮНИФЕМ), Халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ), БҰҰ білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы (ЮНЕСКО), Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ), БҰҰ өнеркәсіптік даму жөніндегі ұйымы (ЮНИДО), Дүниежүзілік Банк (ДБ), Халықаралық валюта қоры (ХВҚ), АТҚБ/ЖТҚБ жөніндегі БҰҰ бағдарламасы (ЮНЭЙДС) және Қоғамдық ақпарат жөніндегі департамент (ҚАД) (*Интернет-ресурс: www.wikipedia.org*).

Осы жылдың 1-3 ақпанында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Швейцарияның Давос қаласындағы Дүниежүзілік экономикалық форумның жұмысына қатысып, мемлекет және үкімет басшыларымен бірқатар кездесулер өткізді. Бұл форум негізінен халықаралық ынтымақтастықтың дамуына

бағытталатын халықаралық үкіметтік емес ұйым қызметін атқарады. Форум эгидасымен өтетін жыл сайынғы бұл жиын әлемнің барлық елдерінде осындай іскерлік шараларды ұйымдастырудың бастамашысы ретіндегі кимылдар жүргізеді. Еліміздің осындай ұйымдармен байланысы өзге мемлекеттердің сенімін ұялататыны белгілі. Елбасы Н.Ә. Назарбаевқа республикадағы дипломатиялық корпусы қалыптастырушы өкіл болған Түркияның Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті елшісі Арғон Езнай бірінші сенім грамотасын табыстаған еді.

Мемлекетіміз дамыған Еуропа елдерімен ынтымақтастық орнату барысында ТМД мемлекеттерімен де байланыстарын нығайта түсті. 1992 жылдың 15 мамырында ТМД-ның алты мемлекеті Қазақстан, Ресей, Армения, Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан ұжымдық қауіпсіздік келісім-шартына қол қойды. Кейін 1993 жылдың 31 желтоқсанында бұл алтылыққа Белорусь Республикасы қосылды.

Бірнеше күндерден кейін, дәлірек айтар болсақ, 18-20 мамырда Елбасы Н.Ә. Назарбаев АҚШ Президенті Джордж Буштың шақыруымен Америка Құрама Штаттарына алғашқы ресми сапар шекті. Бұл сапар Қазақстан-Америка қатынастарының негізін қалап, екі мемлекет басшылары елдері арасындағы жаңа қатынастардың орнағандығы туралы айтты.

Осы жылдың 7 мамырында Қазақстанның дербес Қарулы күштері құрылды. Елбасымен бірге Қарулы күштердің қалыптасуына Сағадат Қожахметұлы Нұрмағамбетовтың (1924 жылы туылған) қосқан үлесі зор. Бүгінгі қазақ армиясында құрлық күштері, әуе қорғанысы күштері және әскери-теңіз күштері нығая түсті.

22 мамыр күні Қазақстан Республикасы Біріккен Ұлттар Ұйымының Білім, Ғылым және Мәдениет жөніндегі Ұйымы ЮНЕСКО-ға (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) мүше болып қабылданды. Ұйым 1945 жылдың 16 қарашасында құрылып, штаб-пәтері Париж қаласында орналасты. Бүгінде ұйымның 193 мемлекет-мүшесі және 7 әріптес-мүшесі бар. 182 мүше мемлекеттердің Париж қаласында орналасқан тұрақты өкілдіктері бар екендігін айта кеткен жөн. Ұйым құрамында әлемнің әр түкпірінде орналасқан 60 бюро мен бөлімшелері тұрақты жұмыс істейді. Ұйым қызметі айналысатын негізгі мәселелер мыналар: білім беру мен сауатсыздық саласындағы дискриминация мәселелері; ұлттық мәдениетті зерттеу мен ұлттық кадрларды даярлау; әлеуметтік ғылымдар, геология, океанография мен биосфера мәселелері. ЮНЕСКО-ның басты назарында Африка мен гендерлік теңсіздікте бар.

1992 жылдың 25 мамырында Ресей Федерациясының астанасы Мәскеу қаласында екі Елбасы Н.Ә. Назарбаев пен Б.Н. Ельцин Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасында достық, ынтымақтастық

және өзара көмек туралы шарт және Байқоңыр ғарыш айлағын пайдалану тәртібі туралы келісімге қол қойды. Ғылыми-техникалық прогрестің белгісі, алғашқы жер серігі ұшқан, адамзат тарихында тұңғыш адамның ғарышқа аттануы, ғарыш саяхатшысының тұңғыш сапары өткен Байқоңыр ғарыш айлағының Сыр елі үшін орны ерекше.

1992 жылдың 4 маусымында мемлекет басшысы «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік туы туралы», «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік елтаңбасы туралы», «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік әнұранының музыкалық редакциясы туралы» Заңдарға қол қойды. Осы күннен бастап Қазақстан әлемге бүгінгі күндегі мемлекеттік рәміздерімен таныла бастады.

20 маусым күні Қазақстан Республикасы Түркі мәдениетін және өнерін дамыту мәселелері жөніндегі бірлескен Комитетіне (ТЮРКСОЙ - TÜRKSOY (түрікше: Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi, ТҮРКСОЙ)) енді. Бұл ұйымның негізгі мақсаты түркі халықтарының материалды және мәдени ескерткіштерін болашақ ұрпаққа қалдыру және сақтау болып табылады. Штаб-пәтері Анкара қаласында орналасқан. Бүгінде бұл ұйым ЮНЕСКО-мен ресми байланыс орнатқан.

26 маусымда Қазақстанның Халықаралық Валюта қорына, Дүниежүзілік даму және қайта құру банкіне, Халықаралық Қаржы Корпорациясына, Халықаралық даму ассоциациясына мүше болу туралы заңдары қабылданып, қазақ экономикасының алға жылжуға мүмкіндіктер туындады.

Осы жылдың қыркүйек айының 18 күні «Қазақстан» мемлекеттік теле-радио тарату компаниясының негізі қаланды. Бүгінгі «Қазақстан» Ұлттық телеарнасын, Қазақ радиосын және аймақтық телерадио-компанияларды біріктіретін «Қазақстан» республикалық телерадиокорпорациясы еліміздің электронды бұқаралық ақпарат құралдары арасында ерекше орын алады. Бұл мекеме өзінің қалыптасуында бай тарихқа ие және Қазақстан журналистикасының үздік дәстүрін мұра етіп келеді. Мұның бастауында 1922 жылы негізі қаланған Қазақ радиосы мен 1958 жылы құрылған республикалық бірінші телеарна тұр. Тұрғындарды қамту жағынан алдыңғы орынды иемденетін телеарнаның мемлекеттің ақпараттық саясатын жүзеге асырудағы орны зор.

Қыркүйектің 29-30 күндері қазақтардың бірінші Құрылтайы өтті. Бірнеше күндерден кейін 2 қазан күні ТМД-дағы жаңа типтегі алғашқы жоғарғы оқу орны Қазақстанның менеджмент, экономика және болжау институты (ҚМЭБИ) студенттерге сабағын жүргізе бастады. Әр түрлі мәдениет пен ұлт студенттерін оқытатын тәуелсіз, коммерциялық емес білім беру мекемесі 1992 жылдың 14 қаңтарында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың қаулысымен құрылған

болатын. Ал 1994 жылдың маусымында Іскер Әкімшілдік магистратурасы бағдарламасы студенттерінің алғашқы бітіру рәсімі болды.

Осы жылдың 28 қазанында Елбасы Н.Ә. Назарбаев БҰҰ Бас Ассамблеясының 47-ші сессиясында Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңесін (АӨСІШК) шақыру идеясын жариялады. Бұл ұйым Азия құрлығындағы мемлекеттердің өзара байланысы мен ынтымақтастығын нығайтуды мақсат етіп қойып, аймақтағы тұрақтылық пен қауіпсіздікті нығайтуды міндеттенеді. Мүшелігінде 20 мемлекет, 9 бақылаушы елдер мен 4 бақылаушы халықаралық ұйымдармен байланыс жасайтын кеңестің бірінші саммиті 2002 жылдың 4 маусымында Алматы қаласында өткен болатын.

Бұл жылы банк құрылымында «Нұрбанк» және «Азамат Банк» пайда болды. Бұрынғы Чимкент қаласы Шымкент, Целиноград Ақмола болып қайта өзгертілді. Сонымен бірге, 1985 жылдан Үкіметаралық аймақтық ұйым болып есептелетін Экономикалық Ынтымақтастық Ұйымына еліміз мүше болды.

Қарап отырсаңыз, жас мемлекеттің алға қойған мақсаттары мен міндеттері, бастамалары әлемдік қауымдастықтағы бейбітшілікті қолдайтындығын танытып, Қазақстан барлық мәселелерді тек ынтымақтастықпен шешуге болатынын үндегендей.

Ор
ұс
ше

28
каб
Рес
Рес
таң
Ол
таб
сип

18
жә
жи

кал
кат

вал
алғ
Гер

түр
аст
екі
эйг
(18
өне
каз
аға
тең
(16
құр
мем
(17

1993 ЖЫЛ: ТЕҢГЕНІҢ АЙНАЛЫМҒА ЕНУІ - ЕЛ ЖЫЛНАМАСЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ ОҚИҒА

1993 жылдың 4 қаңтарында Өзбекстан астанасы Ташкент қаласында Орта Азия мемлекет басшыларының кездесуі барысында Елбасымыздың ұсынысымен тараптар Аралды қорғау халықаралық қорын құру туралы шешім қабылдады.

Бірнеше күндерден кейін Қазақстан Республикасының Жоғары Кеңесі 28 қаңтарда егемен Қазақстан Республикасының бірінші Конституциясын қабылдады. Ал осыдан екі жыл кейін 30 тамыз күні Қазақстан Республикасының жаңа Ата заңы қолданысқа енді. Қазақстан Республикасының Конституциясы – демократиялық, өркениеттік дамуды таңдаған мемлекет пен қоғамның ең негізгі, жоғарғы нормативтік құжаты. Ол негізгі заң болғандықтан, бүкіл заңнаманың қайнар көзі болып табылады. 1993 жылғы Конституция бірінші рет халықтың таптық сипатынан бас тартады.

1993 жылдың 16 ақпанында Алматы қаласында БҰҰ өкілдігі ашылды. 18 сәуір күні Алматы қаласында әлемнің 30 мемлекетінің ірі халықаралық және ұлттық компаниялары, фирмалары мен банктерінің басшыларын жинаған Бүкіләлемдік экономикалық форум өтті.

Осы жылдың 5-7 маусымында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Стамбул қаласында өткен Экономикалық ынтымақтастық ұйымына (ЭБҰ) қатысушы-мемлекеттер басшыларының екінші кездесуіне қатысты.

Бұл жылдың негізгі жаңалығы – 15 қарашадан бастап ұлттық валютамыз теңгенің енуі еді. КСРО-ның 500 сомына тең 1 теңге алғашында Ұлыбританияда басылып шықса, алғашқы тиындар Германиядан шығарылды.

Алғашқы теңгеде қазақ халқының ұлы тұлғаларының бейнелері тұрды. Мәселен, 1 теңгеде философ, әлеуметтанушы, математик, физик, астроном, ботаник, лингвист, логика және музыка зерттеушісі, әлемнің екінші ұстазы - **Әбу Насыр әл-Фараби** (870-950); 3 теңгеде қазақтың әйгілі ақыны, айтыс өнерінің майталман жүйрігі – **Сүйінбай Аронұлы** (1815-1898); 5 теңгеде қазақтың ұлы күйші-композиторы, аспапты музыка өнерінің классигі **Құрманғазы Сағырбайұлы** (1823-1896); 10 теңгеде қазақтың ұлы ғалымы, тарихшы, фольклоршы, этнограф, географ, ағартушы **Шоқан** (Мұхаммед Қанафия) **Уәлиханов** (1835-1865); 20 теңгеде ақын, қазіргі қазақ жазба әдебиетінің негізін салушы **Абай** (Ибраһим) **Құнанбаев** (1845-1904); 50 теңгеде 1718-1748 жылдары билік құрған Кіші жүз ханы **Әбілқайыр** (1693-1748); 100 теңгеде қазақ мемлекетінің тарихындағы аса көрнекті мемлекет қайраткері **Абылай хан** (1711-1781) бейнеленді. Кейінгі теңгелерге ұлы философ әл-Фарабидің

бейнелері көрініс тапты. Ұмыт болып бара жатқан бабаларымыздың бейнелері халқымыздың санасында осылайша жаттала бастады.

Ұлттық валюта 2006 жылы жаңа дизайнда дайындалып, қолданысқа 200-ден 10000 дейінгі номиналда шықты.

Осы жылы Қазақстан Республикасының марапаттау жүйесі қалыптасып, республикамыздың мемлекеттік наградалары туралы Елбасы Заңы шықты. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайтында көрсетілгендей, еліміздің мемлекеттік наградалары төмендегідей: **Жоғары дәрежелік ерекшелік белгілері:** *«Алтын Қыран» орден жұлдызы* 1995 жылы белгіленді. Бұл орденмен азаматтар Қазақстан Республикасына сіңірген айрықша мемлекеттік қызметі үшін марапатталады. «Алтын Қыран» орденімен наградтауға лайықтыларды Қазақстан Республикасының Президенті анықтайды. Қазақстан Республикасы Президентінің өзі лауазымы бойынша ерекше үлгідегі «Алтын Қыран» орденінің иегері болып табылады. Орден жұлдыздан және ілмекті алқалық белгіден тұрады; *«Халық қаһарманы» атағы* 1993 жылы белгіленген. Атақ Қазақстан Республикасына сіңірген аса көрнекті қызметі үшін, оның бостандығы мен тәуелсіздігі жолындағы азаматтық және жауынгерлік ерліктері үшін беріледі. «Халық қаһарманы» атағына ие болған адамдарға айрықша ерекшелік белгісі - Алтын жұлдыз және «Отан» ордені тапсырылады; *«Қазақстанның Еңбек Ері» атағы* 2008 жылғы 1 желтоқсанда бекітілді. «Қазақстанның Еңбек Ері» атағы Қазақстан Республикасын экономикалық, әлеуметтік-гуманитарлық дамытудағы аса үздік жетістіктері үшін беріледі. «Қазақстанның Еңбек Ері» атағына ие болған адамдарға айрықша ерекшелік белгісі – Алтын жұлдыз және «Отан» ордені тапсырылады.

Ордендер: *«Отан» ордені* 1993 жылы белгіленді. Бұл орденмен азаматтар мемлекеттік және қоғамдық қызметтегі; экономиканы, әлеуметтік саланы, ғылым мен мәдениетті дамытудағы; мемлекеттік, құқық қорғау және әскери қызметтегі, демократия мен әлеуметтік прогресті дамытудағы ерекше еңбегі үшін марапатталады; *«Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев» орденімен* Қазақстан Республикасының қалыптасуына, көркеюіне және даңқын шығаруға жәрдемдескен, мемлекеттік және қоғамдық қызметтегі айрықша еңбегі үшін Қазақстан Республикасының азаматтары наградталады. «Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев» орденімен Қазақстан Республикасына сіңірген айрықша еңбегі үшін шет мемлекеттер мен олардың үкіметтерінің басшылары наградталуы мүмкін. Орден жұлдыздан және иыққа асатын лентадағы белгіден тұрады; *«Барыс» ордені* 1999 жылы белгіленді. Бұл орденмен марапаттау Қазақстан Республикасының мемлекеттігі мен егемендігін нығайту ісіне; бейбітшілікті, қоғамның топтасуы мен

Қазақстан халқының бірлігін қамтамасыз етуге; мемлекеттік, өндірістік, ғылыми, әлеуметтік-мәдени және қоғамдық қызметте; халықтар арасындағы ынтымақтастықты нығайтуға; ұлттық мәдениеттерді жақындастыру мен өзара байытуға; мемлекеттер арасындағы достық қатынастарды дамытуға сіңірген ерекше еңбегі үшін жүргізіледі. «Барыс» орденінің үш дәрежесі бар; «Даңқ» ордені 1993 жылы белгіленді. «Даңқ» орденімен Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құрамаларының жоғары офицерлік құрамының, сондай-ақ прокуратура, ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер және басқа органдар басшы құрамының адамдары әскерлерге басшылық ету мен басқарудағы табыстары, әскерлердің жоғары жауынгерлік әзірлігі мен елдің қорғаныс қабілетін қамтамасыз еткені үшін, әскери, шекаралық және ішкі қызметті үздік ұйымдастырғаны үшін, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз еткені, заңдылықты және қоғамдық тәртіп күзетін нығайтқаны үшін марапатталады. «Даңқ» орденінің екі дәрежесі болады; «Айбын» ордені 1995 жылы белгіленді. Орденмен Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құрамаларының әскери қызметшілері, сондай-ақ прокуратура, ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер органдарының және басқаларының қызметкерлері жауынгерлік даярлықта, әскерлердің жоғары жауынгерлік дайындық деңгейін ұстауда, заңдылық пен қоғамдық тәртіпті қамтамасыз етуде қол жеткізген табыстары үшін; әскери және қызмет бабындағы парызын өтеудегі көрсеткен батылдығы мен жанқиярлығы, сондай-ақ мемлекет мүддесін қорғауда жасаған ерлігі үшін марапатталады. «Айбын» орденінің үш: I, II және III дәрежелері болады. I және II дәрежелі «Айбын» ордендерімен кіші және аға офицерлік құрамдағы адамдар марапатталады. III дәрежелі «Айбын» орденімен солдаттар, матростар, сержанттар, старшиналар, прапорщиктер мен мичмандар марапатталады; «Парасат» ордені 1993 жылы белгіленді. «Парасат» орденімен ғылым мен мәдениет, әдебиет пен өнер қайраткерлері, мемлекет және қоғам қайраткерлері, сондай-ақ Республиканың рухани және интеллектуалдық әлеуетін дамыту мен молайтуға зор жеке үлес қосқан немесе адам құқықтарын және оның әлеуметтік мүдделерін қорғау жөніндегі белсенді қызметі үшін азаматтар нағрадталады; «Достық» ордені 1995 жылы белгіленді. Орденмен азаматтар қоғамдағы ұлтаралық және азаматтық татулықты сақтау жөніндегі жемісті жұмысы үшін халықтар арасындағы бейбітшілікті, достық пен ынтымақтастықты нығайтуға сіңірген еңбегі үшін марапатталады. «Достық» ордені екі айырымнан тұрады; «Құрмет» ордені 1993 жылы белгіленді. Орденмен азаматтар экономиканы, әлеуметтік саланы, ғылым мен мәдениетті, білімді дамытуға сіңірген еңбектері үшін, мемлекеттік органдардағы үлгілі қызметі және белсенді қоғамдық қызметі үшін марапатталады.

Медальдар: *«Шапағат» медалі* 1993 жылы белгіленді. «Шапағат» медалімен азаматтар белсенді және жемісті қайырымдылық қызметі мен мейір-шапағаты үшін наградалады; *«Жауынгерлік ерлігі үшін» медалі* 1995 жылы белгіленді. Медальмен Қарулы Күштердің, Республикалық ұланның, Президенттің Күзет қызметінің, Ішкі және Шекара әскерлерінің әскери қызметшілері, прокуратура, ұлттық қауіпсіздік органдарының қызметкерлері әскери бөлімнің, бөлімшенің әскери міндеттерді ойдағыдай орындауына жәрдемдесетін ұрыс кезіндегі, сондай-ақ қылмысқа қарсы күрестегі білгір, алғыр әрі батыл қимылы үшін; мемлекеттік шекараны қорғау кезінде көрсеткен ерлігі үшін; қызметін өтеу барысында сіңірген еңбегі үшін марапатталады; *«Ерен еңбегі үшін» медалі* 1993 жылы белгіленді. Медальмен азаматтар экономикадағы, әлеуметтік саладағы, ғылымдағы, мәдениеттегі және мемлекеттік қызметтегі жеткен табыстары үшін марапатталады; *«Ерлігі үшін» медалі* 1993 жылы белгіленді. Медальмен азаматтар төтенше жағдайларда (суда, өрт, табиғат апаты кездерінде) адам өмірін құтқаруға байланысты көрсеткен, қылмысқа қарсы күресте көрсеткен батылдығы мен жанқиярлығы үшін марапатталады.

Құрметті Атақтар: *«Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері» құрметті атағы* 1993 жылы белгіленді. Құрметті атақ республикаға сіңірген зор қызметі үшін көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлеріне, ғылымның, мәдениеттің өнердің, өндіріс пен әлеуметтік саланың өкілдеріне беріледі; *«Қазақстанның ғарышкер-ұшқышы» құрметті атағы* 1993 жылы белгіленді. Атақ ғарышқа ұшудың тапсырылған бағдарламасын ойдағыдай жүзеге асырған, алдарына қойылған ғылыми-техникалық, зерттеушілік және практикалық міндеттерді үлгілі орындаған азаматтарға беріледі. Сонымен бірге, көп балалы аналарға арналған наградалар, Қазақстан Республикасының Құрмет грамотасы, мерейтой және естелік медальдары көрсетілген (Қараңыз: http://www.akorda.kz/kz/president/state_awards).

1993 жылдың 13 желтоқсанында Жоғарғы Кеңестің кезекті сессиясында Қазақстан Парламентін мерзімінен бұрын өзін өзі тарату шешімі қабылданды. Еліміз 1994 жылдың 7 наурызында өткен бірінші Парламент сайлауына дейін барлық өкілетілікті Президентке берді.

Осы жылы отандық банк кеңістігінде «Альянс Банк», «Техакабанк» және «Нефтебанк» құрылды.

Тәуелсіздігіміздің алғашқы екінші жылы осындай ерекше оқиғалармен есте қалды. Жас мемлекет танымалдылығы үшін бұл біршама күрделі шаралар еді.

1994 ЖЫЛ: МОДЕРНИЗАЦИЯНЫҢ ЖАҢА ІЗДЕНІСІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН

1994 жылы жас мемлекет даму жолындағы сәтті қадамдарды жалғастыра түсті. Қазақстанның көптеген мәселелерге өз көзқарасы бар екендігі айқындалды. Өркениетті демократиялық қоғам құруға ұмтылған еліміздің реформаларды тереңдету, жалпыұлттық келісім арқылы жаңарған Қазақстан құру бастамасы жалғасын тапты.

1994 жылдың 14 ақпанында еліміз Атом энергиясы бойынша Халықаралық Агенттікке (МАГАТЭ) кірді. Бұл агенттік БҰҰ-ның 1954 жылдың 4 желтоқсанындағы шешіміне сәйкес құрылды. Өз қызметінің туралы баяндаманы жыл сайын БҰҰ Бас Ассамблеясы мен қажеттілігіне қарай БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесіне ұсынады. МАГАТЭ Жарғысы 1956 жылдың 26 қазанындағы Нью-Йорктегі құрылтайшылық конференцияда бекітіліп, заңдық күшін 1957 жылдың 29 шілдесінде иеленді. Агенттіктің негізгі қызметтері мыналар: атом энергиясын бейбіт жолда қолдану зерттеулерін марапаттап отыру; ғылыми жетістіктер және әдістермен алмасуды қолдау; азаматтық ядролық бағдарламалардың әскери мақсаттарда қолданбау кепілдігі жүйесін қалыптастыру және қолдану; денсаулық сақтау мен қауіпсіздік саласындағы нормаларды бекіту және дайындау т.б. МАГАТЭ тарихындағы оның Бас директорлары:

Стерлинг Коул, АҚШ (7 қазан 1957 ж. - 6 қазан 1961 ж.);

Сигвард Эклунд, Швеция (6 қазан 1961 ж. - 30 қараша 1981 ж.);

Ханс Бликс, Швеция (1 желтоқсан 1981 ж. - 30 қараша 1997 ж.);

Мохаммед аль-Барадеи, Египет (1 желтоқсан 1997 ж. - 30 қараша 2009 ж.);

Юкио Аmano, Жапония (2009 жылдың 1 желтоқсанынан бастап).

Осы күні Қазақстан ядролық қаруы жоқ мемлекет ретінде Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қосылып, шілдеде Алматы қаласында Қазақстан мен МАГАТЭ арасында ядролық қаруды таратпау жөніндегі шартқа байланысты кепілдіктер беруді қолдану туралы келісімге қол қойылды.

13 мен 19 ақпан аралығында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Америка Құрама Штаттарына ресми сапары басталды. Келіссөздер нәтижесінде Қазақстан және АҚШ Президенттері Демократиялық серіктестік хартиясына қол қойды. Жалпы екі ел арасындағы дипломатиялық қарым-қатынастардың тарихы 1991 жылдың 25 желтоқсанындағы АҚШ-тың ҚР мемлекеттік егемендігін мойындаудан басталады. Нәтижесінде 1992 жылдың 15 қыркүйегінде АҚШ-тың еліміздегі елшілігі ашылса, сол жылдың 30 қазанында еліміздің АҚШ-тағы елшілігі жұмыс жасай бастады. Осы іссапар кезінде Елбасы 16 ақпан күні Нью-Йоркте БҰҰ Бас Хатшысы Бутрос Б. Галимен кездесуі өтті. Бұл кездесу барысында

Н.Ә. Назарбаев БҰҰ Бас Ассамблеясына постконфронтациялық кезең бойынша арнайы сессиясын шақыруға ұсыныс жасады.

1994 жылдың 7 наурызында еліміздің парламентаризмін дамытудың бастауы болған, 177 депутаттан құралған жаңа парламенттің сайлауы өтті. Осы жылдың сәуірінен бастап жаңа Парламент өз жұмысын бастады. 1995 жылдың наурызындағы саяси дағдарыс және оның салдары жаңа Парламенттің бір жылға жетпей жұмыс жасауына кедергі келтірді. Заңсыз деп танылған Заң шығарушы орган таратылып, Қазақстан тағы да Парламентсіз қалды.

28 мен 30 наурыз аралығында Ресей Федерациясымен халықаралық қатынастар жүргізу жұмыстары жанданып, саяси, экономикалық және әскери салалардағы әріптестік жөніндегі маңызды 22 құжатқа қол қойылған Елбасының Ресейдегі арнайы сапары өтті. Бұл ел арасындағы дипломатиялық қатынастар 1992 жылдың 22 қазанында басталған болатын. Екі ел арасындағы достық, әріптестік, өзара көмек жөніндегі базалық халықаралық құжаттар көптеп саналады. 2003 жылы Ресейде Қазақстан жылы деп аталып өтсе, 2004 жылы Қазақстандағы Ресей жылы өткізілді. Осы тарихи кездесу барысында Н.Ә. Назарбаев М.В. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінде баяндама оқып, Евразиялық одақ идеясын ұсынды.

26 сәуірде Алматы қаласында Елбасы Н.Ә. Назарбаев және Мемлекеттік Кеңес премьері Ли Пэн Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы қазақ-қытай шекарасы туралы Келісімге қол қойды. Екі ел тарихында бірінші рет мемлекеттік шекараны делимитациялау және деморкациялау процесі жүрді. Жалпы біздің ел осы жылдар аралығында көрші мемлекеттермен шекараларды реттеу бойынша бастамашы бола білді. Мәселен, 1996 жылдың 26 сәуіріндегі Қытай, Ресей, Қазақстан, Қырғызстан және Тәжікстан елдерінің Шанхайдағы тарихи Келісім болып табылатын шешімде мемлекеттік шекара шеңберіндегі әскери мәселе бойынша сенім шаралары қалыптасты. Бұл «бестіктің» Келісімі Шанхай Ынтымақтастық Ұйымының құрылуына дейін кеңейді. Сонымен қатар еліміз шекараларды делимитациялау бойынша Қырғызстан (2001), Өзбекстан (2002), Түрікменстан (2003) және Ресей (2006) елдерімен келісімдерге жетті.

1994 жылдың 27 мамырында Қазақстан НАТО-ның «Бейбітшілік үшін әріптестік» (Партнёрство во имя мира, Partnership for Peace, PFP) бағдарламасына 19-шы мүше-мемлекет ретінде қол қойды. Бұл бағдарлама ұйымға мүше емес мемлекеттердің НАТО-мен әскери келісімі шеңберінде құрылған. Бүгінде бұл бағдарламаға әлемнің 22 мемлекеті қатысады.

6 шілдеде Қазақстан Жоғарғы Кеңесі астананы Алматы қаласынан Ақмолаға көшіру жөніндегі қаулыны қабылдады. Кейін осы оқиғаға байланысты 2008 жылдың 18 шілдесінде Елорда күні белгіленді.

Осы жылдың 5 желтоқсанында Будапешт қаласында Ұлыбритания, Ресей және АҚШ басшылары Қазақстан Республикасына қауіпсіздік кепілдігін беру туралы Меморандумға қол қойды. Бұл күндері Кеңес атауын иеленіп келген ЕҚЫК, Ұйым дәрежесін иеленіп, ЕҚЫҰ атанды. Будапешт саммиті «Ванкуверден Владивостокқа дейін» принципін енгізді.

Бұл жылы еліміздегі модернизациялық процестердің дәстүрлі құрылымдары және оның мәселелері мен шешу әдістері айқындалды. Қазақстан Республикасының экономикалық және әлеуметтік дамуының мақсаттары мен стратегияларының негізі қалана бастады. Осы жылы Президенттік және парламентаризм институттарының Қазақстан Республикасындағы модернизациялық процестерге ықпалы, заңдылықтары мен ерекшеліктері көрініс таба бастады. Демократиялық құндылықтары айқындала бастаған, модернизацияның жаңа жолдары ізденісіндегі Қазақстан Республикасының табысты жылы болғаны анық.

1995 ЖЫЛ: РЕФЕРЕНДУМ ЖАҢА БАСТАМАЛАРДЫҢ НЫШАНЫ

1995 жыл алғашқы күндерінің басты жаңалығы Қазақстан Республикасы азаматтарының жаңа төлқұжаттар мен жеке куәліктерін алу болды. Жеке куәліктің тарихы – бұл адамзат қауымының ежелгі дүниедегі (ауызша куәландыру, дене әшекейі (татуировкалар), таңбалар) және қазіргі күндердегі (төлқұжаттар, суретпен берілген қағаздар, өту қағаздары, бейждер және т.б.) өмірінің тарихы. Демек, адамзат тарихында адам куәландыратын бейнелік құбылыстар көптеп саналған.

1995 жылдың 20 қаңтарында Ресей астанасы Мәскеу қаласында Н.Ә. Назарбаев пен Ресей Президенті Б.Н. Ельциннің арасында келіссөздер өтті. Келіссөздер барысында Қазақстан-Ресей ынтымақтастығын кеңейту және тереңдету туралы декларацияға, Қазақстанда тұрақты тұрып жатқан Ресей Федерациясы азаматтарының және Ресей Федерациясында тұрақты тұрып жатқан Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтық мәртебесі туралы екі ел арасындағы келісімге, Ресейге тұрақты тұру үшін көшіп барған Қазақстан Республикасы азаматтарының және Қазақстанға тұрақты тұруға көшіп барған Ресей Федерациясы азаматтарының азаматтық алу тәртібін жеңілдету туралы ҚР және РФ арасындағы маңызды келісімдерге қол қойылды.

Осы жылдың 1 наурызында Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес елдегі қоғамдық тұрақтылық пен ұлтаралық келісімді нығайту мақсатындағы мемлекет басшысының кеңесші органы ретінде Қазақстан халықтары Ассамблеясы құрылды. Негізінен мұндай ұйымды құру идеясы тәуелсіздігіміздің бірінші жылындағы Қазақстан халықтарының Бірінші Форумында Елбасы Н.Ә. Назарбаев айтқан болатын. 2007 жылдан бастап Қазақстан халқы Ассамблеясы деп аталады. Өзінің 15 жылдық тарихында Ассамблея ұлтаралық қатынастардың беделді қоғамдық институтына айналды. Елімізде 100-ден аса ұлттық мектептер, 23 ана тілі оқытылатын 170 жексенбілік мектептер қызмет атқарады. Қазақстанда 4 республикалық және 15 аймақтық ұлттық газеттер, 6 ұлттық театрлар (қазақ, орыс, неміс, ұйғыр, кәріс, өзбек) бар. Еліміздегі тұрақтылық пен келісімнің негізі бола білген Ассамблея қызметі жоғары бағаға да ие. Ассамблея 1995 жылдың 25 наурызында еліміздегі қоғамдық бірлікті сақтау және саяси, әлеуметтік жағдайлардың басқа ағымдағы терең өзгерістерін болдырмау мақсатында ҚР Президентінің өкілеттілігін 2000 жылдың 1 желтоқсанына дейін ұзарту жөніндегі республикалық референдумның қажеттілігі жөніндегі резолюцияны қабылдады.

Осы резолюцияның нәтижесінде 29 сәуір күні Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың өкілеттілік мерзімін ұзарту бойынша республикалық референдум өтті. Референдум (латынның - referendum) – тікелей демократияның маңызды институты, жалпы мемлекеттік, аймақтық немесе жергілікті деңгейдегі маңызды мәселелерді бүкілхалықтық талқыға салу арқылы дауыс беру. Тәуелсіз Қазақстан тарихындағы бірінші референдум көпұлтты Қазақстан халқының Елбасы саясатын қолдайтындығын көрсетті. Референдумның нәтижесі бойынша сайлаушылардың 95,4 пайызы қойылған мәселені қолдады.

30 тамыз күні ел тарихындағы екінші жалпыреспубликалық референдум өтіп, Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясы қабылданды. Көп жылдар бойы адамның құқықтары мен бостандықтары түсінігінің сипаттамалық белгілері боямаланып келді. Қоғам мүшелеріне құқық – бұл пролетариат пен партия мүддесі деп санаға құйылды. Шынында құқық адам табиғатына тән бостандық нормалары екендігін тәуелсіздік алғаннан кейін ұғынғанымыз рас.

«Біз, ортақ тарихи тағдыр біріктірген Қазақстан халқы», – деп басталатын біздің Конституциямыздағы осы сөздерде жаңа ашық азаматтық қоғам орнатуды мақсат еткен халқымыздың тарих сабақтастығы тоғысып жатыр. Ол елімізде өмір сүріп жатқан барлық ұлттар мен ұлыстардың бірлігі мен бейбіт өмірін қамтамасыз ететін және келілікті беретін өте маңызды құжат. Осы Бүкілхалықтық референдумда қабылданған қолданыстағы Ата Заңымыз елімізде экономикалық және әлеуметтік, саяси реформаларды жүзеге асырып, қоғамды демократияландыру ісінде өзінің жасампаздығынан Қазақстан халқына қызмет етіп отыр.

Осыдан он алты жыл бұрын елімізде демократиялық бастауларға сүйенген Конституциялық құрылыстың қалыптасу үдерісі басталып, жаңа мемлекеттік институттар құрыла бастады. Конституция мемлекеттік құқық жүйесін реформалаудың базасы болды. Қоғам, мемлекет және тұлғаның өзара байланысының конституциялық-құқықтық ауқымы кеңейді. Мемлекеттік институттарды конституциялық реформалау адам мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге бағытталып, жоғары халықаралық-құқықтық стандарттардың саяси-құқықтық тәжірибесіне ене бастады. Бүгінде бұл Конституция тұрақтылық пен патриотизмнің іргетасын қалап отыр.

Осы жылдың 15 қыркүйегінде мемлекет астанасын Ақмола қаласына ауыстыру туралы Елбасының Жарлығы шықты. 1997 жылдың 10 желтоқсанында ресми түрде астана болған Елордамыз Астана қаласы мәртебесінің көтерілуі осы күнге сәйкес келеді. 1999 жылғы ЮНЕСКО-ның «Әлем қаласы» жүлдесін иеленген Астана шығыс пен батыс мәдениетін біріктірген, еліміздің мақтанышы мен брендына айналған

бірігей қала. Ұлт көшбасшысы, Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Астана – жаңашылдық жаршысы, Қазақстанның динамикалы дамуының жарқын бейнесі, республикамыздың тәуелсіздік символы», - деген болатын. Сондықтан Астана бұл тек географиялық атау, инфрақұрылым және оның тұрғындары ғана емес, ол тәуелсіз Қазақстанның мақтанышы. Еуразия жүрегіндегі бас қаламыздың брендтерін қалыптастыру және жаңа миссияларын анықтау Елорданы әлемге танымал ету жолындағы орындалатын міндеттер болып табылмақ. Бұл шараға қатысты біршама қимылдар да жүргізілгені баршамызға белгілі.

28 қыркүйек күні Елбасы «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Қазақстан Республикасының Конституциялық заңы туралы Жарлыққа қол қойды. Осы заңға сәйкес, парламент екі палатадан тұратын болды. Ал желтоқсан айының 5, 9 күндері Қазақстан Республикасының бірінші екі палаталы Парламенті сайланды. Жаңа заң бойынша Сенатта 47, Мәжілісте 67 депутат болды. 1995 жылдың 7 желтоқсанында 1990 жылдан бері үшінші, тәуелсіздік алғаннан кейінгі екінші Қазақстанның жаңа Парламентіне сайлау өтті. Бұл Парламент 1999 жылға дейін жұмыс жасады.

12 желтоқсанда Гвинея астанасы Конакри қаласында өткен ИКҰ мүше елдер сыртқы істер министрлерінің конференциясында Қазақстан Ислам конференциясы ұйымына кірді. 1969 жылдың 25 қыркүйегінде Рабат қаласында өткен мұсылман елдері басшыларының Конференциясында әлеуметтік, экономикалық және саяси саладағы ислам ынтымақтастығы колониализм, неоколониализм және расизмге қарсы күрес жүргізетін ұйымның қажеттілігі туралы баяндалды. ЕҚЫҰ-ның төрағасы ретінде өзінің мол қызметін атқарған Қазақстан 57 мемлекетті біріктірген бұл ұйымның осы жылғы төрағасы жылдарында мұсылмандардың ресми халықаралық ұйымының жұмысын жандандыра түсетініне сеніміміз мол. Ресей, Босния және Герцеговина, Орталық Африка Республикасы, Таиланд, Солтүстік Кипрдың Түркиялық Республикасы секілді бақылаушылары ұйым қызметінің жоғары деңгейде деп бағалауда.

Президенттің 1995 жылғы 29 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасы Президентінің байрағы және оның айырым белгілерінің ресми пайдаланылуы тәртібі туралы» Жарлығына сәйкес ресми айырым белгілері мен орналасатын жерлері белгіленіп, Президенттік биліктің рәміздері бекітілді. Қазақстан Республикасының Президенті туралы Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 26 желтоқсандағы № 2733 Конституциялық заңының 6-бабының, 1-тармағы бойынша: «Республика Президентінің айырым белгілері - Қазақстан Республикасы Президентінің омырауға тағатын белгісі мен байрағы болады». Қазақстан Республикасы

Президентінің байрағы - мемлекет басшысының жоғары лауазымдық белгілерінің бірі. Ол мемлекеттік тумен түстес көгілдір түсті, тікбұрыш нысанындағы ені мен ұзындығы үштен екіге сәйкес келетін кездеме. Ортасында қанатты барыстың үстінде оң қолын жоғары көтеріп отырған сақ дәуірінің жас көсемі алтын шеңбер ішінде бейнеленген. Кездеме үш жағынан алтын шашақпен көмкерілген. Сабына ҚР Президентінің мемлекеттік тілде тегі, есімі мен әкесінің аты және сайланған уақыты өрнектеліп жазылған күміс тақтайша бекітіледі. Қазақстан Республикасы Президентінің байрағы үнемі Елбасының жанында болады және шет елге сапарға шыққанда бірге алып жүреді (Қараңыз: www.akorda.kz).

Сонымен қатар, 1995 жыл қазақтың ұлы ақыны Абай жылы болып белгіленді. Философ, жазба әдебиетінің негізін қалаушы Абайдың әлеуметтік-саяси, антропоцентристік, гуманистік көзқарастарының орны ерекше. Оның әрбір поэмалары, қара сөздері, өлеңдері мен аудармаларының негізгі мәнін тереңінен түсіне алсақ, өткен заманды, елдің жайын, халық тағдыры мен арманын ұғынамыз. Сол арқылы қазіргі кезенді, кешегі мен бүгінді, болашағымызды айқындай аламыз. Сондықтан бұл жылдың Абай мұраларын насихаттаудағы орны ерекше болды.

Бұл жылы еліміздің банк жүйесінде АТФ Банк, ABN AMRO Банк құрылды.

Жалпы еліміздің негізгі Ата Заңының қабылдануы халықтың, мемлекетіміздің ең басты байлығы болып табылатындығын көрсетті. Елдегі жаңғырту стратегиясын жүзеге асыру қазақстандықтардың білімі мен білігіне, рухани болмысы мен әлеуметтік көңіл-күйлеріне байланысты екендігі анықталды. Сындарлы саясаттағы ішкі тұрақтылық пен сыртқы байланыстардың нығаюы мемлекет басшысының ықпалы мен іскерлігінің көрсеткіші.

1996 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ АЛҒАШҚЫ БЕС БЕЛЕСІ

1996 жылдың 9 қаңтарында Елбасының Жарлығымен Қазақстан Республикасының Конституциялық Кеңесі бекітілді. Бүгінде құрамында 7 мүшесі бар кеңестің төрағасы И.И. Рогов. Қазақстан Республикасы Конституциясының 72-бабы бойынша:

1. Конституциялық Кеңес Қазақстан Республикасы Президентінің, Сенат Төрағасының, Мәжіліс Төрағасының, Парламент депутаттары жалпы санының кемінде бестен бір бөлігінің, Премьер-Министрдің өтініші бойынша:

1) дау туған жағдайда Республика Президентінің, Парламент депутаттарының сайлауын өткізудің дұрыстығы және республикалық референдум өткізу туралы мәселені шешеді;

2) Парламент қабылдаған заңдардың Республика Конституциясына сәйкестігін Президент қол қойғанға дейін қарайды.

2-1) Парламент және оның палаталары қабылдаған қаулылардың Республика Конституциясына сәйкестігін қарайды;

3) Республиканың халықаралық шарттарын бекіткенге дейін олардың Конституцияға сәйкестігін қарайды;

4) Конституцияның нормаларына ресми түсіндірме береді. Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Конституциялық Кеңес конституциялық заңнаманы қамтамасыз етуде маңызды роль атқарады. Оның қызметі – қазақстандық заңнаманың Негізгі Заңның рухына және әрпіне сәйкес келуінің берік кепілі».

1996 жылдың 30 қаңтарында жаңа қос палаталы Парламенттің бірінші сессиясында Сенат пен Мәжіліс төрағалары сайланды. Қазақстан Республикасының Парламенті Республиканың заң шығару қызметін жүзеге асыратын жоғары өкілді органы болып табылады. Парламенттің өкілеттігі оның бірінші сессиясы ашылған сәттен басталады және жаңа сайланған Парламенттің бірінші сессиясының жұмысы басталғанда аяқталады. Парламент тұрақты негізде жұмыс істейтін екі Палатадан: Сенат пен Мәжілістен тұрады. Сенатты әрбір облыстан, республикалық маңызы бар қаладан және Қазақстан Республикасының астанасынан тиісті облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың және Республика астанасының барлық өкілді органдары депутаттарының бірлескен отырысында екі адамнан сайланатын депутаттар құрайды. Сенат депутаттарының тең жартысы әр үш жыл сайын қайта сайланады. Сенаттың жеті депутатын Республика Президенті тағайындайды. Парламенттің бірінші сайланымының өкілеттік мерзімі – төрт жыл. Сенат депутаттарының өкілеттік мерзімі 1998 жылғы қазаннан бастап – алты жыл (<http://www.parlam.kz>).

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының бірінші отырысында Қазақстан Республикасы Президентінің ұсынуы бойынша Өмірбек Байгелди (1939 жылы туылған) Сенаттың Төрағасы болып сайланды. Ө. Байгелди экономика ғылымдарының докторы, Қазақстан Республикасы Ауылшаруашылығы ғылымдары академиясының академигі. Орталық Азия мемлекеттері ұйымының мүшесі. Литва Республикасының Сейімінен ынтымақтастық тобының мүшесі. «Еңбек Қызыл Ту», «Халықтар достығы», «Кұрмет», «Отан» ордендерімен, ТМД елдерінің «Содружество» орденімен, бес медальмен марапатталған. «Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері» құрметті атағы берілген. Бүгінде Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі.

Бірінші сайланған Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің бірінші отырысында тұңғыш Мәжіліс Төрағасы болып Марат Тұрдыбекұлы Оспанов (1949-2000) сайланды. М.Т. Оспанов экономика ғылымдарының докторы, Еуразия халықаралық экономикалық Академиясының академигі. Экономика ғылымы саласы бойынша 6 кітабы жарық көрген. 2-дәрежелі «Барыс» орденімен, «Астана» медалімен марапатталған. Бүгінгі күнде Ақтөбе қаласындағы іргелі жоғарғы оқу орындарының бірі Батыс Қазақстан медицина академиясына М. Оспанов есімі берілген. Ақтөбе қаласында Марат Оспанов тұрған үйге ескерткіш тақта ілініп, есіміндегі медицина академиясына қола бюст 2001 жылдың шілдесінде қойылған.

1996 жылдың 6 ақпанында Алматы қаласында Азиядағы өзара ынтымақтастық және сенім шаралары жөніндегі кеңес (АӨСШК) шеңберіндегі 15 мемлекет өкілдерінің кездесуі өтті. Бүгінде бұл кеңес Азия құрлығындағы тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған халықаралық форум болып табылады. БҰҰ Бас Ассамблеясының 47 сессиясында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен ұсынылған бұл кеңеске 22 мемлекет мүше. БҰҰ, ЕҚЫҰ және Араб елдерінің Лигасы және 8 бақылаушы мемлекеттер арқылы қызметін атқаратын бұл ұйымның беделі халықаралық деңгейде жоғары. Бұл шара алғашқы бастамалардың бірі болса, кейінгі жылдары мынадай негізгі кездесулер ұйымдастырылған:

1999 жылдың қыркүйегі – сыртқы істер министрлерінің бірінші кездесуі;

2002 жылдың маусымы – мемлекет немесе үкімет басшыларының бірінші саммиті;

2004 жылдың қазаны - сыртқы істер министрлерінің екінші кездесуі;

2006 жылдың маусымы - мемлекет немесе үкімет басшыларының екінші саммиті;

2008 жылдың тамызы - сыртқы істер министрлерінің үшінші кездесуі;

2010 жылдың маусымы - мемлекет немесе үкімет басшыларының үшінші саммиті.

Біздің еліміз аталмыш кеңестің 2002 және 2010 жылдары аралығында төрағалық қызметін атқарса, бүгінгі күндегі төрағалықты 2012 жылға дейін Түркия атқаруда. Алдағы уақытта бұл Кеңес тек аймақта ғана емес, халықаралық деңгейде өз беделін жоғарылататынына сенімдіміз.

1996 жылдың 3 сәуірінде қазақ ұлтындағы Қазақстанның азаматтары ұлттық дәстүрлерге сай тарихи қалыптасқан тегі мен әкелерінің атын жазуға мүмкіндік алды. Осы күннен бастап кез келген азамат өз тегінен -ов, -ев жалғауларын жазбауға құқылы болды.

27 сәуір күні Алматы қаласында Қазақстан Республикасының және Ресей Федерациясының Президенттері Каспий бойынша Бірлескен маңызды мәлімдемеге қол қойды. Құжатта Каспийдегі мұнай және газ кен орындарын игеру құқығы Қазақстанға берілсе, Ресей бұл салада барынша жәрдемдеседі деп белгіленген.

1995 жылдың 18 қазанындағы Елбасының жарлығы бойынша осы жылдың 1 мамырынан бастап Қазақстан халықтарының бірлігі күні болып белгіленді. Қазақстан Республикасы саясатының негізгі басымдықтарының бірі ұлтаралық және дінаралық келісімді сақтау болып табылады. 2010 жылдың 1 мамырындағы мерекелік концерттегі сөзінде Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Біздің еліміздің барлық жетістіктері – бейбітшілік пен келісімге байланысты. Әлем ұлтаралық және конфессияаралық түсініспеушіліктерге байланысты апаттық зардаптар мысалына толы. Бейбітшілік пен келісімді біз тәуелсіздік жылдарында құрдық», - деген болатын. Жалпы Ресей Федерациясында Бірінші мамыр еңбек күні, көктем күні, көктем мен еңбектің мерекесі деп аталып өтсе, КСРО кезеңіндегі еңбекшілердің халықаралық ынтымақ күнін бүгінде әлемнің 142 мемлекеті мән береді. АҚШ, Жапония, Австралия және Жаңа Зеландия еңбек күнін басқа айларда мерекелейді. Бірінші мамыр күні Гавай аралдары Гавай билерінің күндерін, Канада балпақ күнін, Корея Будданың туған күнін, АҚШ лоялдылық, балалар денсаулығын қорғау, құдық күндерін, Франция меруертүл (ландыш) күнін атап өтеді.

2 шілде күні «Саяси партиялар туралы» алғашқы Заң қабылданды. Бүгінгі күнде «Саяси партиялар туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылдың 15 шілдесіндегі №344 Заңы іс жүзінде. Аталмыш заңның 1-тарау жалпы ережелердің бірінші бабы, бірінші тармағы бойынша: «Азаматтардың, әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін мемлекеттік биліктің өкілді және атқарушы, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында білдіру және оларды қалыптастыру ісіне қатысу мақсатында олардың саяси еркін білдіретін Қазақстан Республикасы азаматтарының ерікті бірлестігі саяси партия деп танылады».

10 қыркүйекте Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінің Жоғарғы дипломатиялық мектебі - Дипломатиялық Академия құрылды. Бүгінгі күнде Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы деп аталатын оқу орны Әділ сот институты, Мемлекеттік басқаруды модернизациялау институты, Мемлекеттік және жергілікті басқару институты, Мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және біліктілігін арттыру институты және Мемлекеттік саясаттың ұлттық мектебін біріктіреді.

1996 жылдың 16 желтоқсанында Алматы қаласында Ш-А. Уәлиханов басшылығындағы авторлық ұжымның адамзатқа сыйлаған Тәуелсіздік монументі ашылды. Республика алаңындағы Қазақстанның бірінші символы болып табылатын бұл ескерткіштегі басты мақам Алтын адамның бейнесіне негізделген. Барысқа мінген алтын адам бейнесі бейнеленген монументтің айналасында қазақ даласының ежелгі тарихы толықтай қамтылған.

Осы жылы Қазақстан өз тарихында бірінші рет АҚШ-тың Атланта қаласында өткен Жазғы Олимпиада ойындарына қатысып, 3 алтын, 4 күміс және 4 қола иеленіп, жалпы командалық есепте 24 орынға тұрақтады. Алтын медальды бокстан Василий Валерьевич Жиров; грек-рим күресінен Юрий Мельниченко; бессайыстан Александр Парыгин иеленді. Күміс медальдарға келсек, бокстан Болат Жұмаділов; атудан Сергей Беляев (2 рет); ауыр атлетикадан Анатолий Михайлович Храпатый тағынды. Қола медаль иегерлері: Бокс - Ермахан Сағиұлы Ыбрайымов, Болат Ниязымбетов; күрес - Мәулен Мамыров; ату - Владимир Вохмянин.

1996 жыл қазақ халық поэзиясының әйгілі тұлғасы, өлең сөздің дүлдүлі, жырау, жыршы Жамбыл Жабаев жылы болып белгіленді. Бұл ЮНЕСКО шеңберіндегі екінші тұлғаның мерекелік жылы еді.

Байқап қарасақ, тәуелсіздігіміздің бірінші бес жылдығында бірнеше жетістіктерді бағындырғанымызды ұғынамыз. Бұл сол кезеңдегі жас мемлекетіміз үшін сындарлы уақыт еді. Барлығымыз сол ауыртпалықтар мен қиыншылықтарды жеңе білдік.

1997 ЖЫЛ: АЙМАҚТЫҢ БАРЫСЫНА АЙНАЛДЫРАТЫН – «ҚАЗАҚСТАН-2030»

1997 жылдың 28 ақпанында Алматы қаласында Арал теңізі мәселелеріне арналған Орта Азия мемлекет басшыларының саммиті өтті. Әңгіме Аралды қорғау халықаралық қоры төңірегінде өтті. Бес мемлекет басшысы Алматы декларациясына қол қойды. Бүгінде Арал теңізінің болашағы дүние жүзі халықтарын толғандыруда. Оның жойылып кетуі Орта Азия мен Қазақстанды ғана емес, көптеген Шығыс елдерінің тыныс-тіршілігіне өзгерістер әкелмек. Ал әлемдік климаттың өзгеруі, шөлге айналу, атмосферадағы ауытқушылықтар, антропогендік экожүйелердің тұрақсыздығын тудырады. Арал мәселесі соңғы жылдары географ және эколог ғалымдар арасында жиі-жиі пікірталастар туғызуда. Арал мәселесі туралы халықаралық конференциялар ұйымдастырылды. Өркениетті елдер, халықаралық қоғамдастықтар қаржылай көмек көрсетуде. Олар негізінен Орта Азия республикалары, Ресей, АҚШ, Жапония, т.б. мемлекеттер. Қазақстан өз тарапынан Кіші Аралды сақтап қалу үшін көптеген жұмыстар атқарды. Екіге бөлінген теңіздің Қазақстандық аймағындағы Кіші Аралдың деңгейі баяу болса да көтеріліп келеді. Арал теңізін қалпына келтіріп жандандыру жөніндегі бірнеше ғылыми болжамдар мен жобалар бар. Біріншісі, Сібір өзендерін Қазақстанға бұру. Екіншісі, Әмудария мен Сырдария өзендерінің суын реттеу арқылы суды молайту. Үшіншісі, Арал теңізін жартылай сақтап қалу. Төртіншісі, Каспий теңізінің суын жасанды канал арқылы әкелу. Бесіншісі, жер асты суларын пайдалану. Алтыншысы, Арал теңізінің өздігінен табиғи реттеулерін немесе толысуын күту. Әрине, бұл жобалар болашақтың ісі болғанымен, уақыт талабы оны күттірмейді. Оның іске асуы адамзат қауымының білімі мен біліктілігіне байланысты екені анық. Қазіргі кезде Аралды құтқару бағытында батыл да жоспарлы түрде ғылыми негізде жұмыстар жасалуда. «Арал тағдыры – адам тағдыры» болғандықтан, ғажайып су қоймасын оны сақтап қалу қазіргі ұрпақтың болашақ алдындағы борышы (Қараңыз: <http://ru.wikipedia.org>).

1997 жылдың 22 сәуірінде әкімшілік-территориялық құрылымды оңтайландыру мақсатында Елбасы Жарлығымен Талдықорған және Торғай облыстары таратылды. Кейін мамырдың 3-і күні облыстарды өрістету мақсатында Жезқазған, Көкшетау, Семей облыстары таратылды. Нәтижесінде бүгінгі күндегі Қазақстандағы 14 облыс қалыптасты.

23-26 маусым күні Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев Нью-Йоркте өткен экология және орнықты даму жөніндегі БҰҰ Бас Ассамблеясының ХІХ арнайы сессиясына қатысты.

Елбасы 1997 жылдың 10 қазанында Қазақстан халқына арналған ең алғашқы «Қазақстан-2030. Барлық Қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі,

қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы» атты жыл сайынғы жолдауын арнады. 1997 жылы дамудың ұзақ мерзімді басым мақсаттары айқындалып, оларды іске асыру стратегиясы жасалды. Даму стратегиясында халықтың өсіп-өркендеуін, қауіпсіздігін және әл-ауқатының артуын қамтамасыз ету үшін ұзақ мерзімді жеті басымдықты іске асыру қажет болды: Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігі, ішкі саяси тұрақтылық пен қоғамның топтасуы, халқымыздың денсаулығы мен әл-ауқаты, энергетика ресурстары, инфрақұрылым, әсіресе көлік және байланыс, кәсіби мемлекет.

Белгілі қоғам қайраткері Ә. Кекілбайдың пікірінше: «Елбасы дамуымыздың 2030 жылға дейінгі стратегиясы Қазақстан халқының көңіліне сенім ұялатты. Президентіміз Н. Назарбаевтың әрбір пайымдаулары мен парасатты ой-толғамы азаматтардың жеке әрекеттеріне терең серпіліс пен өзгеріс әкелгенін айта кеткеніміз жөн. Бұл Жолдаудан басты туындайтын түйін халықтың әлеуметтік жағдайы жақсаруы тиіс. Өтпелі кезеңнің қиындықтарын тілге тиек етсек те, берілген тапсырмаларды орындауда салғырттық қажет болмады. Орта Азияның Барысы атану да оңай емес екені де белгілі. Экономикалық жағдай түзелсе, ол әлеуметтік салаға да оң әсерін тигізеді.

Мемлекет басшысының халыққа үндеу Жолдауында таң қаларлық ештеңе жоқ, бұл саяси іс-әрекеттің бірі ғана. Қазақстанның ұзақ мерзімді даму стратегиясы бұған дейін жүргізілген сан салалы жұмыстың шын мәніндегі нәтижесі болып табылады. Сондықтан болар, Президенттің жаңа саяси бастамасын қоғамымыздың соншалықты зор ынтымақтастықпен қолдағанын осы жағдайлармен түсіндіруге болады» (Қараңыз: *Кекілбаев Ә. Стратегиялық мақсаттарды іске асырайық // Егемен Қазақстан. - 1997. - 17 қараша*).

1997 жылдың 20 қазанында Елбасының жарлығымен Астана қаласы (1998 ж. 6 мамырына дейін – Ақмола) Қазақстанның астанасы болып жарияланды. Осы кезеңде Алматыдан Ақмола қаласына астананың көшу символы ретінде қазіргі Қазақстанның бренды болып табылатын Бәйтерек салынды. «Бәйтерек» жас, мықты, өсіп келе жатқан ағаш ретінде өзінің тарихи тамырын сақтаған және болашаққа талпынуға ниетті мемлекеттің көрсеткіші саналады.

1997 жыл Жалпыұлттық татулық пен саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу жылы болып белгіленді. Жыл бойы еліміздің тарихындағы көлеңкелі тұстарға айрықша назар аударылды. Тарихи зердені жаңғырту, тарихпен тәрбиелеу арқылы жалпыұлттық татулықты нығайта түсу орайында көп жұмыс тындырылды. Қасіретті белестерде нәубетке ұшырағандар жасырын жерленген орындарды анықтау, анықталған қорым-зираттарды тиісті күйге келтіру, бастарына құлпытас-ескерткіштер орнату, бұрын орнатылғандарын күтімге алу, жазықсыз

жазаланған боздақтар аруағына тағзым ету шаралары жер-жерде жүзеге асырылды. Содан бері қайғылы жылдар құрбандарына бағышталған мұндай шаралар жылма-жыл жалғасын тауып келеді. Сол жылы бекем негізделген Саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күні елімізде жыл сайын әрбір 31 мамырда міндетті түрде атап өтіліп келеді (Қараңыз: <http://www.abai.kz/content/yltyk-apatty-erdaiym-este-ystau-manyzdy>). Бұл шаралар саяси тұрақтылықты нығайтумен қатар, тарихи зердемізді қалпына келтіріп, тоталитарлық режимнің саясатының мағынасын айқындап берді.

Жалпы бұл жылы еліміздің стратегиялық дамуындағы маңызды құжат қабылданып, оның іс басындағы орындалу жолдарын көзімізбен көрудеміз. Дамудың жеті басымдығы қазіргі замандағы жаһандық бәсекелестік шарттарындағы өміршендігін дәлелдеу түсуде.

1998 ЖЫЛ: ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ АЙҚЫНДАЛҒАН ҚАЗАҚСТАН

1998 жылдың бастамасы 15 қаңтардағы халықаралық саясаттағы орнымызды күшейтуден басталды. Осы күні еліміз Еуропалық одақ елдері арасындағы әріптестік пен ынтымақтастық жөніндегі Келісімге қол қойды. Еуропалық Одақ – 1993 жылы Маастрих келісімімен бекітілген және аймақтық интеграцияға бағытталған 27 еуропалық мемлекеттердің экономикалық және саяси ұйымы. Бүгінде Одақтағы заңдардың стандартты жүйесінің көмегімен азаматтардың еркіндігін қамтамасыз ететін жалпы нарық қалыптасқан. Одақ ішкі саясаттағы заңнамалық құжаттар мен қаулылар қабылдап, аймақтық даму, ауыл шаруашылығы мен саудадағы жалпы саясатты жүргізеді. 17 мемлекет өз аймағында ортақ валюта евроны енгізген. Еуропалық Одаққа мүше елдердің 1957 жылдан қалыптасқан тізімге қарасақ, төмендегі елдерді көре аламыз: Бельгия, Германия Федеративтік Республикасы, Италия, Люксембург, Нидерланды және Франция. Бүгінде аталмыш елдерден бөлек Австрия, Болгария, Ұлыбритания, Венгрия, Греция, Дания, Ирландия, Испания, Кипр, Латвия, Литва, Мальта, Польша, Португалия, Румыния, Словакия, Словения, Финляндия, Чехия, Швеция мен Эстония мүше. Сонымен қатар, Еуропадан тыс мына аймақтар ерекше мәртебеге ие: Азор аралдары (Португалия), Гваделупа (Франция), Канар аралдары (Испания), Мадейра (Португалия), Мартиника (Франция), Мелилья (Испания), Реюньон (Франция), Сеута (Испания), Француздық Гвiana (Франция).

1998 жылдың 20 қаңтарында Президент Жарлығымен Қазақстан Республикасының кәсіптік мерекелері мен еске алу күндері бекітілді. Осы күннен бастап мына күндер елімізде аталып өте бастады: Отан қорғаушылар күні - 7 мамыр; Саяси репрессия құрбандарын еске алу күні - 31 мамыр; Баспасөз күні - 28 маусым; Спорт күні - 13 тамыз; Білім күні - 1 қыркүйек; Қазақстан Республикасы халықтарының тілдері күні - 22 қыркүйек; Ұлттық валюта күні - 15 қараша.

30 қаңтар мен 2 ақпан аралығында Президентіміз Н.Ә. Назарбаев Швейцарияның Давос қаласында өткен Дүниежүзілік экономикалық форумның жұмысына қатысып, Каспий теңізінің көмірсутегі шикізатын игеру және тасымалдау мәселелері жөнінде баяндама жасады.

Осы жылдың 26 наурызында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Ташкент қаласында өткен Орта Азия мемлекет басшылары саммитіне қатысты. Кездесу нәтижесінде Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан және Тәжікстан елдерінің басшылары, Еуропалық Экономикалық Комиссия (ЕЭК) мен Азия мен Тынық мұхиты үшін экономикалық және әлеуметтік комиссиясы (ЭСКАТО) хатшылары Орта Азия экономикасына арналған арнайы бағдарлама туралы Ташкенттік декларацияны (СПЕКА)

қабылдады. Бұл бағдарламаға Түрікменстан 1998 жылдың қыркүйегінде қосылды. Қазіргі әлемдегі Еуразия маңызды халықаралық оқиғалар дамып жатқан және әлемдік табиғат ресурстары шоғырланған аймақ. Құрлықта түрлі аймақтық орталықтардың қалыптасу процесі жүріп жатқанын барлығымыз білеміз. Бұлардың қатарына Еуропалық Одақ (ЕС), Азия-Тынық мұхиты экономикалық ынтымақтастығы (АТЭС), Оңтүстік Азияның аймақтық ынтымақтастығы жөніндегі ассоциациясы (СААРК), Экономикалық ынтымақтастық ұйымы (ОЭС), Қара теңіз экономикалық ынтымақтастығы ұйымдары (ЧЭС) жатқыза аламыз. Аталмыш аймақтық ұйымдардың әрқайсысы жеке саясат пен геосаясатын құратыны анық. Стратегия қалыптастыру барысында ұлттық құндылықтармен қатар, аймақтық мүдделер қарастырылатыны белгілі. Ал әлемдік экономиканың жаһандануы шарттарында геэкономикалық және геосаяси факторлар бірінші орында тұрады (Қараңыз: <http://www.newmarkets.ru/nm-ru/issues/nm520012.htm>). Бұл ұйымдардың қатарына сонау 1997 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев пен ЭСКАТО, ЕЭК бастамасы бойынша СПЕКА жұмыстарын да тап өте аламыз. Бұл ұйым бұрынғы Қазақстан және Орта Азия деп аталған аймақта өз қызметін жандандыру қызметіне кірісе бастады.

28 және 29 сәуір күні Президентіміз Н.Ә. Назарбаев «4+N» саммитіне және ТМД мемлекет басшылары Кеңесінің отырысына қатысты. Елбасымыз «Қарапайым адамдарға қарай қарапайым он қадам» бағдарламасы бастамасын көтеріп, кең дәрежеде талқыланып, қабылданды. Бүгінде бұл бағдарлама бүкіл әлем лидерлерінің назарын аударған құжат болып отыр. Осы жылдың 9 маусымында Президент Н.Ә. Назарбаев Астана қаласында өткен түркітілдес мемлекет басшыларының саммитіне қатысты.

Осы жылдың 10 маусымында Қазақстан Республикасының жаңа астанасы – Астана қаласының Халықаралық тұсаукесері өтті. Жалпы Қазақстанның жаңа астанасы тарихында 1998 жыл үш оқиғамен ерекшеленді: бұл халықаралық тұсаукесер, қала атауының өзгеруі және жаңа мәртебенің республика деңгейінде бірінші мерекелік аталып өтілуі. Осы кезеңде жаңа орынға көшкен билік орындарына жаңа ғимараттар мен офистер салына бастады. Тұсаукесерге дайын болған Елордамыздың бүгінгі келбеті әлемдік қауымдастықты таң қалдырып отырғаны анық.

3 шілде күні Астана қаласында Шанхай және Мәскеу келісіміне қатысушы бес мемлекет басшыларының кездесуі өтті. Кездесу барысында тараптар Шекара аймағындағы әскери саладағы сенімділікті нығайту туралы Шанхай және Шекара аймағындағы қарулы күштерді азайту туралы Мәскеу келісімдерінің орындалу барысын талқылады.

1998 жылдың 2 шілдесінде Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлық қарсы күрес туралы» Заңы қабылданды. Мемлекет бейнесінің

кабылдануын түсіну үшін ең алдымен билік пен азаматтар арасындағы қарым-қатынастарды айқындау қажет. Биліктегі азаматтардың тұлғалық имиджінің бағалануы олардың халықпен жақындығымен өзара байланысты. Бұқаралық сананың биліктің тиімді қызметін бағалауы имидждің сипаттамалық белгісінің бір бөлігі болып табылады. Билік бейнесі мен сыбайлас жемқорлық мәселесі де мемлекет имиджінің құрамдас бір бөлігі. Сыбайлас жемқорлық барлық адами және қоғам құндылықтарының даму үдерісіне кедергі жасайтын дерт екендігі белгілі. Бүгінгі күні қоғамымызда кездесетін теріс жағдаймен тек құқық қорғау орындары ғана емес, ел болып күресу қажеттілігі туындап отыр.

Осы жылдың қыркүйегінде Президентіміз Қазақстан халқына өзінің екінші «Еліміздегі жағдай мен ішкі және сыртқы саясаттағы негізгі бағыттар: жаңа ғасырдағы қоғамды демократиялау, экономикалық және саяси реформалар» атты Жолдауын ұсынды. Аймақтағы тұрақсыздық пен көрші мемлекеттердегі күрделі оқиғалар елімізге әсер ететіндігі туралы баяндай келе, мемлекетіміздің дамуына жаңа бағыттар жасалды.

28 қыркүйек күні Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі Қасымжолдас Тоқаев Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 53-ші сессиясында сөз сөйледі. Қ. Тоқаев БҰҰ Бас хатшысы К. Аннанмен, АҚШ Президентінің Каспий теңізінің энергоресурстарын игеру жөніндегі Кеңесшісі Р. Морнингстармен және әріптес көптеген өзге елдердің ресми өкілдерімен кездесті. Халықаралық қауымдастықтағы беделді мемлекеттермен байланыс орнатуға жаңа мүмкіндіктер туындады. Осы жылдың 16 қарашасында БҰҰ Бас Ассамблеясының 53 сессиясында «Қазақстандағы Семей ядролық сынақ алаңы маңындағы тұрғындарға жәрдемдесу және экономикалық даму мақсатындағы халықаралық ынтымақтастық» қарары елімізде қабылданды.

2 желтоқсанда Осло қаласында өткен ЕҚЫҰ қатысушы-мемлекеттер сыртқы істер министрлерінің кеңесі барысында Қазақстан Республикасының Үкіметі мен ЕҚҰЫ арасында Алматыда ЕҚЫҰ Орталығын ашу туралы меморандумға және Қазақстан Республикасының Үкіметі мен ЕҚЫҰ-ның Демократия және адам құқығы жөніндегі бюросы арасында өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойылғандығы туралы да айта кеткеніміз жөн.

Халық бірлігі мен ұлттық тарих жылы деп жарияланған 1998 жыл Қазақстан тарихының дамуына зор үлес қосты. Мәселен, осы жыл аясында «Қазақтар-Қазахи» атты 9 томдық қазақша-орысша энциклопедия, «Қазақ мәдениетінің 3 томдық энциклопедиясы», «Қожа-Ахмет Ясауидің» қазақ тілінде «Хикметтері» жарық көрді. Сонымен бірге «Қазақстан – қара шаңырағымыз», «Қазақстан тарихы: зерттеулер мен құжаттар», «Қазақстан тарихы: әдеби хроника, «Қазақстан этностары» атты айдармен қырыққа жуық кітаптар шығарылды (Қараңыз: Мұхамедов М.,

Сырымбетұлы Б. Тәуелсіздіктің он сегіз жылы. - Астана: Сары-арқа, 2009.).

Осы жылы Қазақстанда зейнеткерлік реформа бастау алды. Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдері арасында алғаш зейнеткерлік реформаны бастаған еліміз чилилік зейнеткерлік жүйені басты назарда ұстады. Бұл реформаны Григорий Марченко және Дәулет Сембаев әзірлеген болатын (Қараңыз: *Иконников А. И снова о пенсионных фондах // Континент. – 2000. - 12-25 июля.*).

Ел дамуы үшін жасалынған бұл шаралар халықтан шын мәніндегі мол жауапкершілікті қажет етті. Ұлттық тарих жылындағы жетістіктер қазақ халқының осы уақытқа дейін айтылмай келген мол мұраларды жеткізді.

1999 ЖЫЛ: ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БІРІНШІ ҰЛТТЫҚ ХАЛЫҚ САНАҒЫ

1999 жылдың 10 қаңтарында елімізде Президент сайлауы өтіп, Қазақстан Республикасының Президенті болып 81,71 % дауыс алған Н.Ә. Назарбаев қайта сайланды. Жалпы 1990 жылдың сәуірінде Елбасы Жоғарғы Кеңестің сессиясында сайланып, алғаш рет Президенттік институт қалыптасқан болатын. Бірінші сайлау 1991 жылдың 1 желтоқсанында баламасыз түрде өтті. Сондықтан бірінші баламалы, бәсекелестік орнаған сайлау осы жылы өткізілді. 1999 жылы Қазақстан Республикасы ғасыр тоғысындағы дәуірдің тағы бір сын сәтінде тұрды. Қоғам дамуы мен мемлекет өркендеуінің ең басты мәні де, ең маңызды сипаты да Президентті қалап, таңдауымен тиянақталады. Бұл бір адамға ғана қатысты мәселе бола алмайды, ол әркім өз тағдырын кімнің, қандай саяси қайраткер тұлғаға сенім тапсыруымен тікелей байланысты тұтас елдік таңдау болып табылады. Сол жылы өткен ашық баламалы сайлаудың мәні әрине, асқақ, маңызы зор. Сонымен қатар, пікір алуандығы мен демократияның оң үрдісін орнықтыратын қастерлі қадам. Бұл сайлауға іс басындағы Елбасынан бөлек, Серікболсын Әбділдаұлы Әбділдин, Энгельс Ғаббасұлы Ғаббасов, Ғани Есенкелдіұлы Қасымов қатысты.

25 ақпан мен 4 наурыз аралығында Қазақстан Республикасында Бірінші ұлттық халық санағы жүргізілді. 2000 жылдың аяғында санақтың негізгі нәтижелері жарияланды. Санақ қорытындысы бойынша елімізде 14.953,1 мың адам тұрады және бұл көрсеткіш соңғы Бүкілкеңестік санақпен салыстырғанда 7,7 пайызға ел тұрғындарының азайғандығын көрсетті.

Осы жылдың 1 наурызында Демократиялық партия, Қазақстанның ұлт бірлігі партиясы, Қазақстанның либералдық қозғалысы мен «Қазақстан-2030» қозғалысы біріккен «Отан» Республикалық партиясы құрылды. Бүгінде ұлт лидерінің партиясына айналған «Нұр Отан» халықтық-демократиялық партиясының төрағасы - Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев. Партия басшылығында төрағаның бірінші орынбасары Нұрлан Зайроллаұлы Нығматулин, партия хатшысы, Орталық аппарат басшысы Сергей Николаевич Громов, партия хатшысы Ерлан Тынымбайұлы Карин, «Нұр Отан» ХДП хатшысы Қайрат Сатыбалдыұлы отыр. Ал, партия аппаратының басшы мүшелері төмендегідей: Партия орталық аппараты басшысының орынбасары - Мұхтар Тілдәбекұлы Ерман; Партия орталық аппараты басшысының орынбасары - Расул Қабдоллаұлы Оразғұлов; Партия орталық аппараты басшысының орынбасары - Заң басқармасының бастығы - Данияр Валерьевич Вагапов; Партия Инновациялық комитеті төрағасының

бірінші орынбасары - Рустам Александрович Акбердин; «Нұр Отан» ХДП Партиялық бақылау комитеті төрағасының орынбасары – Оналбек Сәпиев; Партияның ресми өкілі - Оксана Григорьевна Петерс; Партияның ресми өкілі (Қазақстан Республикасының Үкіметіндегі өкілдік) - Владимир Яковлевич Дворецкий; Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісіндегі партия фракциясы аппаратының басшысы - Вячеслав Крестьянович Советский; Баспасөз қызметінің басшысы - Жанар Рүстемқызы Бекбанова; Кадрлық жұмыс және құжаттамалық қамтамасыз ету департаментінің директоры - Дәурен Бозтайұлы Байтөлешов; Бюджеттік-қаржы басқармасының бастығы -бас бухгалтер - Айгүл Мұхаметкәрімқызы Мұхаметкәрім; Саяси жоспарлау департаментінің директоры - Асылбек Сайлыбекұлы Құбаш; Қоғамдық қабылдау бөлмесінің меңгерушісі - Жұмажан Қамкенұлы Жүкенов; Сыртқы байланыс басқармасының меңгерушісі - Саябек Қуанышбекұлы Сахиев; «Нұр Отан» ХДП ОА істер басқарушысы - Руслан Маратұлы Жүсіпов.

1999 жылдың 2 сәуірінде Мәскеу қаласында ТМД мемлекет басшыларының кеңесі өтті. Оған 12 ел басшысы қатысып, кеңес барысында Ұжымдық Қауіпсіздік келісімін ұзарту (Өзбекстан, Әзірбайжан, Грузиядан басқа) туралы хаттамаға, ТМД даму бағыттары туралы декларацияға, 1994 жылғы 15 сәуірде қабылданған Еркін сауда аймағын құру туралы Келісімге өзгертулер мен толықтырулар енгізу туралы хаттамаға, ТМД органдарының құрылымын реформалау және жетілдіру туралы шешімге қол қойылды. 8 сәуір күні Ашхабад қаласында Орта Азия мемлекеттер басшыларының отырысы өтіп, оған Н. Назарбаев, А. Ақаев, И. Кәрімов, Э. Рахмонов, С. Ниязов қатысты. Саммит нәтижесі бойынша Аралды құтқару Халықаралық қорының ережесі бекітілді.

Осы жылдың 23 сәуірінде Солтүстік Атлантикалық Келісім Ұйымының (НАТО) саммитіне қатысу үшін Елбасы Н.Ә. Назарбаев Вашингтонға сапар шекті. НАТО (ағылшын North Atlantic Treaty Organization) – 1949 жылдың 4 сәуірінде құрылған, Еуропа елдері, АҚШ және Канаданы біріктіретін әлемдегі ірі әскери-саяси блок. Ұйымның ең алғашқы мүше мемлекеттері және негізін қалаушылар: АҚШ, Канада, Исландия, Ұлыбритания, Франция, Бельгия, Нидерланды, Люксембург, Норвегия, Дания, Италия және Португалия. 1952 жылдың 18 ақпанында Греция мен Туркия, 1955 жылдың 9 мамырында Германия, 1982 жылдың 30 мамырында Испания, 1999 жылдың 12 наурызында Венгрия, Польша, Чехия, 2004 жылдың 29 наурызында Болгария, Латвия, Литва, Румыния, Словакия, Словения, Эстония, 2009 жылдың 1 сәуірінде Албания мен Хорватия мүше болды. Бұл трансатлантикалық форум әріптес мемлекеттерімен қауіпсіздігі жөніндегі мәселелерді алға қойып, кез келген агрессияға қарсы ұстаным жасайды. Қазақстан Республикасы және НАТО арасындағы ынтымақтастық 1992 жылы біздің елімізге 1997 жылы

Еуроатлантикалық әріптестік кеңесіне (ЕАӘК) болып қайта құрған, Солтүстік Атлантикалық ынтымақтастық кеңесіне кіруімізден басталады. ЕАӘК Қазақстанға НАТО-ға қатысушы мемлекеттерімен және еуразиялық әріптестік мемлекеттерімен халықаралық қауіпсіздіктің ең өзекті мәселелері жөніндегі нәтижелі сұхбатты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының ЕАӘК-ның жыл сайынғы Сыртқы істер және қорғаныс министрлерінің кеңесіне қатысуы ынтымақтастықтың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Саяси сұхбатты және әскери ынтымақтастықты тереңдету мақсатында 1994 жылы 27 маусымда Қазақстан «Бейбітшілік үшін әріптестік» (БҮӨ) атты бағдарламасына қосылған болатын (Қараңыз: http://kk.wikipedia.org/wiki/NATO_Солтүстік_Атлантикалық_Келісім_Ұйымы).

17 маусым күні Бішкек қаласында Орта Азиядағы экономикалық қауіпсіздікке қатысушы мемлекеттер премьер-министрлерінің кеңесі өтті. Оның барысында 1999 жылға арналған ОАӘК Мемлекетаралық Атқарушы комитетінің шығыстары, Ортаазиялық ынтымақтастық және даму банкі қаржыландыратын инвестициялық жобалар тізімі бекітілді. Осы жылдың 24 тамызында халықаралық деңгейдегі тағы бір шара Бішкек қаласында өтіп, Қырғызстанда «Шанхай бестігі» мемлекет басшыларының саммиті өтті. 1999 жылдың 14 қыркүйегінде Алматы қаласында Азиядағы Өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңеске қатысушы мемлекеттер сыртқы істер министрлерінің бірінші кездесуі өтті. Кездесу барысында қатысушы мемлекеттердің өзара қатынасын айқындайтын принциптер туралы декларацияға қол қойды.

Осы жылдың қыркүйегінде Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев Қазақстан халқына кезекті «Жаңа ғасырдағы мемлекетіміздің тұрақтылығы мен қауіпсіздігі» атты Жолдауын жасады. Бұл Жолдауда «Тарих және тәуелсіздік», «XXI ғасыр қатерлері» және «Әлемдегі қауіпсіздік төңірегінде» секілді жаңа бағыттар жасалды.

1999 жылдың 28 қыркүйегінде Қазақстан Республикасы жастар саясатының мемлекеттік Тұжырымдамасы бекітілді. Әлемде жаңа әлеуметтік-саяси, рухани және ақпараттық жағдайларда жас буынның әлеуметтік сипаттамалық белгілері өзгеріске ұшырау үстінде. Бұл тұста жастар арасында аймақтық, ұлттық және әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтар айқындалып жатқаны белгілі. Сондықтан бұл концепция адам құқықтары жөніндегі Жалпы Декларацияның идеялары мен принциптеріне сүйенеді.

Осы жылдың 10 қазанында Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі депутаттарының сайлауы өтті. Бұл сайлауға дейін саяси партиялардың қоғамдық оқиғаларға ықпалы көп емес болатын. Өйткені, олардың көбісінің нағыз әлеуметтік базалары болмады. Дегенмен, ел Конституциясындағы өзгертулер, саяси партиялар белсендігін

жоғарылатуға үлесін тигізгендігіне күмән жоқ. Қазақстанда кеңестік кезеңде заң шығару процесінің өзіндік дамуы болған жоқ. Оның үстіне этникалық қарым-қатынастардағы ерекшеліктер қолданыстағы заңдарда ескерілмеді. Тек мүмкін болғаны - Одақтың аудармалары мен түзетулері бар, Республиканың жағдайына орай жасалған, аса шектеулі шеңбердегі заңдар ғана қолданыста болды. Заң шығару процесіндегі мирасқорлықтың осындай көрсеткіші бойынша сайланған Парламент осы заманғы деңгейден тым алшақ болатын. Осы сайлауда алғаш рет партиялық тізім бойынша сайлау жүйесінің аралас түрі пайдаланылды. Саяси бәсекеге «Отан», Қазақстан Коммунистік партиясы, «Азамат» партиясы, Қазақстанның аграрлық партиясы, Қазақстанның Азаматтық партиясы қатысты.

1999 жылдың 18 қарашасында ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев Стамбұл қаласындағы ЕҚЫҰ саммитінің жұмысына қатысты. Саммит барысында Жалпы еуропалық қауіпсіздік хартиясына қол қойылды. Сонымен қатар, Қазақстан, Әзірбайжан, Грузия және Түрікменстан Президенттері Баку-Жейхан мұнай құбырын қолдайтын Стамбұл декларациясына қол қойды.

22 қараша күні Астана қаласында «Қазақстан-Еуропалық Кеңес» ынтымақтастық комитетінің бірінші отырысы өтті. Осы жылдың 15 желтоқсанында БҰҰ және ЕҚЫҰ агенттіктері мен бағдарламаларының жаңа офистерінің ашылу рәсімі өтті. Сыртқы істер министрі Е. Ыдырысов тұсаукесерде сөз сөйлеп, гуманитарлық саладағы, білім, денсаулық сақтау, азаматтық қоғамды дамыту мәселелерін шешуде БҰҰ-ның Қазақстан үшін үлкен маңызын атап өтті. Осы әмбебап халықаралық форумның арқасында дүниежүзі Қазақстан мәселелерімен, оның ішінде Семей ядролық сынақ алаңына байланысты жайттармен танысып, оларды шешу жолдары қарастырыла бастады.

Ұрпақтар бірлігі мен сабақтастығы жылы ретінде жарияланған 1999 жыл еліміздің тарихындағы ақтандақтар зерттеліп, оны зерделеу жолындағы ауқымды жұмыстар жүрді. Бұл орайда 6 томдық «Қазақ ұлттық энциклопедиясының» 1-томы шығуы, Қытай мұрағаттары негізінде қазақ тарихына арналған 5 кітаптың жарық көруі, Мұстафа Шоқай шығармаларының 2 томдығы жариялануы ел өміріндегі елеулі мәдени оқиғалар болды. Сондай-ақ «Алпамыс батыр» жырының 1000 жылдығына арналған ғылыми-теориялық конференция өтті, ұлы ғұлама Мұхаммед Хайдар Дулатидің 500 жылдық мерейтойы өткізіліп, оның «Тарих-и-Рашиди» еңбегі қазақ тілінде басылып шықты (Қараңыз: *Абылаев С. Тәуелсіздік белестері: 1999 жыл // Ел. – 2011. – 5 сәуір.*)

Жаңа ғасыр қарсаңында елімізді демократияландыру, экономиканың және саяси реформалардың негізгі бағыттары айқындалып, ішкі және сыртқы саясаттағы басымдықтар белгілі болды.

2000 ЖЫЛ: ЕРКІН, ТИІМДІ ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗ ҚОҒАМ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

2000 жылы елімізде біршама оң өзгерістер орын алып, мемлекетіміздің дамуындағы жаңа белестер күтіп тұрды.

2000 жылдың 25 қаңтарында Президент Н.Ә. Назарбаев ТМД мемлекет басшыларының саммитіне қатысты. Шара шеңберінде Н. Назарбаев және Өзбекстан Президенті И. Каримов халықаралық лаңкестікке қарсы күресте күштерді біріктіру қажеттілігі, біртұтас үйлестіруші орталықтың құрылуы туралы ұсыныс жасады.

Осы жылдың 27 қаңтарында Қазақстан Республикасының Үкімет басшысы Қ.К. Тоқаев Давостағы экономикалық форумның ХХХ-шы мерейтойлық шарасына қатысып, «Кавказ бен Орталық Азияға көзқарас» баяндамасын жасады.

8 сәуір күні тағы бір халықаралық деңгейдегі шара Баку қаласында өтті. Түркі тілдес мемлекеттердің IV саммитіне Әзірбайжан Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Түркия Республикасы қатысты. Бұл саммитте достық және өзара пайдалы ынтымақтастықты тереңдету туралы келісімге қол жеткізілді.

15 сәуірде Қазақстанға жұмыс сапарымен Америка Құрама Штаттарының тұңғыш әйел Мемлекеттік хатшысы Мадлен Олбрайт (1997-2001) келді. Елбасымен кездесу барысында демократияның дамуы, экономикалық, оның ішінде энергетикалық саладағы ынтымақтастық төңірегіндегі кең көлемді мәселелер бойынша екі жақты қатынастарды күшейту жолдары талқыланды. Елбасымыз Каспий энергетикалық ресурстарын экспорттау үшін құбыр жолдарының көп нұсқалы бағыттар саясатын растады.

Осы жылдың 27 сәуірінде Алматы қаласында Орталық Азия мемлекеттерінің экономикалары үшін арнайы БҰҰ Бағдарламасының (СПЕКА) тұсаукесері болды. Бұл шараның басты мақсаты – Орталық Азия мемлекеттерінің Еуропа мен Азия экономикаларына интеграциясы және экономикалық дамуы қарқындарын жылдамдату үшін мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты күшейту болып табылады.

19 маусым күні Қазақстан Республикасы Президентінің Ресейге ресми сапары шеңберінде Н.Ә. Назарбаев В.В. Путинмен кездесті. Мемлекет басшылары Қазақстан Республикасы және Ресей Федерациясы арасында «Байқоңыр» кешенінің қызметін қамтамасыз ету мәселелері бойынша ынтымақтастықты одан әрі дамыту туралы бірлескен мәлімдемеге және меморандумға қол қойды.

Осы жылдың 5 шілдесінде Душанбе қаласында «Шанхай бестігі» қатысушы мемлекеттер басшыларының бесінші саммиті өтті. Форум жұмысына алғашқы рет Тәжікстан Президенті Э. Рахмоновтың

шақыруымен Өзбекстан Президенті И. Каримов қатысты. Қабылданған Душанбе Декларациясында тараптардың «Шанхай бестігін» әртүрлі салалардағы көп жақты ынтымақтастықтың аймақтық құрылымына айналдыру талпынысы расталды.

23 тамызда Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры құрылды. Аталмыш институтты құрудың негізгі мақсаттарына жатады: елдің тұрақты әлеуметтік экономикалық дамуын қамтамасыз ету; болашақ ұрпақтың қаржылық қорын жинау; жағымсыз сыртқы факторлар әсерінен экономикалық тәуелділікті төмендету; республикалық және жергілікті бюджет тәуелділігін әлемдік баға конъюнктурасынан төмендету. Қор сақтандару және тұрақтандыру қызметімен айналысады.

6 қыркүйекте Нью-Йорк қаласында Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясының 55-ші сессиясы шеңберінде мыңжылдық саммиті ашылып, Елбасы «Қауіпсіздік және ынтымақтастық – ғаламдық және аймақтық аспектілер» баяндамасын жасады.

2000 жылғы Сидней қаласында өткен Жазғы Олимпиадалық ойындарында Қазақстан спортшылары үлкен табыстарға жетті. Ел тарихында екінші рет қатысқан спортшыларымыз 3 алтын, 4 күміс медаль иеленді. Бокстан Бекзат Сейілханұлы Саттарханов, Ермахан Сағиұлы Ибраимов және жеңіл атлетикадан Ольга Васильевна Шишигина Әнұранымызды осы спорт додасында шырақтты. Күміс медальдарды бокстан Болат Жұмаділов, Мұхтархан Ділдабеков, велоспорттан Александр Николаевич Винокуров, күрестен Ислам Байрамуков иеленді.

Осы жылдың 10 қазанында Астана қаласында Кеден одағының қатысушы мемлекеттері басшылары Еуразиялық Экономикалық Қауымдастықты (ЕурАзЭҚ) құру туралы мәлімдеме мен шартқа қол қойды. Бұл Белоруссия, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан және Өзбекстан секілді мүше елдердің сыртқы ортақ кеден шекарасын құруға, бірыңғай сыртқы экономикалық саясатты, тарифтерді, бағаны және жалпы нарықтың жұмыс істеуін құраушыларды жасап шығаруға байланысты функциялар берілген халықаралық экономикалық ұйымы. 2002 жылы мамыр айында Молдавия мен Украина басшылығының, 2003 жылы Арменияның өтінішімен бұл елдерге ЕурАзЭҚ жанындағы бақылаушы мәртебесі берілді.

Қазан айында Елбасы Қазақстан халқына кезекті «Еркін, тиімді және қауіпсіз қоғамға» атты Жолдауын ұсынды. Жолдауда мемлекетіміздің экономикалық дамуының басымдықтары, қоғамды демократияландыру және мемлекеттік саясаттың негізі болып табылатын ұлттық қауіпсіздік туралы сөз етілді. Қоғамды демократияландыру төмендегі негізгі бағыттар бойынша жүргізілетін болды: сот жүйесі, құқықтық реформаларды нығайту; биліктің өкілдік органдарының өкілеттілігін кеңейту; сайлау заңнамасын жетілдіру.

Қазақ жерінде ертедегі тарихымыздан қалған көне жәдігерлердің сақталған ордасы - киелі Түркістан шаһары. Тәуелсіздіктің алғашқы онжылдығында 2000 жылдың 16-17 қазанында Түркістан қаласының 1500 жылдығы тойланды. Түркістанның іргетасы V-VI ғасырларда қаланған болатын. Түркістан - Есім ханнан бастау алып, XIV-XVIII ғасырларда Қазақ хандығының астанасы болды. XIV ғасырда Ақсақ Темір іргетасын қалаған Қожа Ахмет Ясауи кесенесі осы қалада орналасқан. Бұл қалада Қожа Ахмет Ясауи өзінің уағызшылық қызметін жүргізген. Кесене аумағында Қаз дауысты Қазыбек би, Абылай хан, Есім хан, Хақназар хан, Тәуке хан, Қанжығалы қарт Бөгенбай батыр тағы басқалар жерленген. Ертедегі Яссы жерінің бізге айтар сыры көп. Бұл жердің тарихи қала болуымен қатар, қазақ халқының көне мәдениеті, қаймағы сақталған. Көшпенді қазақ халқының бойында бар бақсылық, шамандық, сопылық секілді табиғи наным-сенімдер әлі де сақталған.

2000 жылдың 7 желтоқсанында бүгінде еліміздегі ірі банк «Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» АҚ құрылса, 28 желтоқсанда мемлекеттік банк «Қазақстанның даму банкі» өз қызметін бастады.

Қазақстандағы көпұлтты мәдениеттің өркендеуі, сақталуы және дамуы мақсатында бұл жыл мәдениетті қолдау жылы болып белгіленді. Мәдениетті қолдау жылы аясында ұлттық фольклорымыздың асыл қазынасы 100 том болып жарық көрді, Қазақстанның тарихи және мәдени ескерткіштерінің 10 томдығы, академик Әлкей Марғұланның 14 томдық шығармалар жинағы жарық көрді. Қостанайда - Ахмет Байтұрсыновтың, Павлодарда - Сұлтанмахмұт Торайғыровтың, Атырауда - Бейбарыс сұлтан мен күй атасы - Құрманғазының, Алматыда - Абылай ханның ескерткіштері ашылды. Сәбит Мұқановтың, Бауыржан Момышұлының, Жұбан Молдағалиевтың, Иса Байзақовтың, Елубай Өмірзақовтың мерейтойлары аталып өтті, Ақмола облысында Қабанбай батырдың кесенесі тұрғызылды. Сондай-ақ республикамызда 757 мәдениет мекемелері ашылды, елде 468 кітапхана, 239 клуб жөндеуден өтті, жаңадан 5 театр ашылды, соның ішінде Астанада Күләш Байсейітова атындағы ұлттық опера және балет театрының, Қазақстан Республикасы Президенті мәдени орталығының, ҚР Мемлекеттік мұражайының ашылуы елеулі оқиғалар болды. Осындай елеулі шаралардың қатарында «Алпамыс батыр» эпосының 1000 жылдығын, Бакуде «Қорқыт ата кітабының» жарыққа шығуының 1300 жылдығын, Түркияның Самсун қаласында түркітілдес халықтар мен елдердің VIII құрылтайы өтуін атап өтуге болады. Шымкентте «Менің Қазақстаным» атты Шәмші Қалдаяқов атындағы халықаралық ән байқауы, Алматыда «Шабыт» және XI «Азия дауысы» халықаралық фестивальдері өтті (Қараңыз: *Абылаев С. Тәуелсіздік белестері: 2000 жыл // Ел. – 2011. – 12 сәуір.*)

2001 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОНЫНШЫ ЖЫЛЫ

2001 жылдың 5 қаңтарында Алматы қаласында Орталық-Азия мемлекет басшыларының Экономикалық қоғамдастығының бірінші саммиті өтті. Бұл кездесу барысында Президентіміз Н.Ә. Назарбаевтың Еуразиялық кеңістікті қалыптастыруға байланысты жобасы қолдау тапты.

Осы жылдың 14-15 маусымында Шанхай қаласында сонау 1996 жылы «Шанхай бестігі» деп атаумен құрылған халықаралық ұйымның алтыншы саммиті өтті. Саммит барысында, Өзбекстанның мүше болуына байланысты, ұйымды «Шанхай ынтымақтастық ұйымы» ретінде қайта құру туралы шешім қабылданды. ШЫҰ – қызметі басқа мемлекеттерге немесе халықаралық ұйымдарға қарсы бағытталған әскери блок болып табылмайды. Сонымен қатар, ШЫҰ өз мүшелерінің арасында әртүрлі салаларда кең ынтымақтастықтың дамуын қарастырады. Қазақстанның ШЫҰ бойынша әріптес елдермен тең дәрежедегі диалогқа сындарлы және мақсатты қатысуы Қазақстанның өңірдегі ұстанымын күшейтеді, Ұйымның қағидаттарына толық сәйкес келетін мемлекеттер арасында өзара сенім мен түсіністіктің арта түсуіне көмектеседі. ШЫҰ-ның 2 жетекші ойыншысы – Ресей мен Қытайдың арасында орналасқан Қазақстан өңірлік ынтымақтастықтың жасампаз бастамалары мен жобаларын белсенді қолдайтын Ұйымның маңызды буыны болып табылады. 1996 жылы Шанхай үдерісі басталғалы бері Қазақстан – ШЫҰ аясында жан-жақты өзара іс-қимылдың белсенді қатысушысы болып табылады. Қазақстан Ұйымның аясында өтетін лаңкестікке қарсы әскери жаттығуларға, ғылыми конференциялар мен форумдарға тұрақты қатысып отырады, ШЫҰ құқықтық базасының нығаюына үлкен үлес қосып келеді. 2006 жылы Қазақстан Бейжіндегі Хатшылықтың жанындағы және Ташкенттегі Өңірлік лаңкестікке қарсы құрылымның Атқарушы комитетіндегі өзінің тұрақты өкілдігінің аппаратын алғашқы құрғандардың бірі болды.

2007 жылдан бастап 2009 жылдың соңына дейін ШЫҰ бас хатшысы болып Болат Нұрғалиев (Қазақстанның өкілі), Аймақтық лаңкестікке қарсы Ташкенттегі құрылымның Атқарушы комитетінің директоры болып Мырзақан Субанов (Қырғызстан өкілі) тағайындалды. ШЫҰ-ның әрбір жұмыс органында Қазақстанның атынан 6 адам қызмет атқаруда.

2006 жылғы маусымның 15-інде Шанхайда өткен саммитте Қазақстан ШЫҰ Азия энергетикалық стратегиясын жасауға бастама көтерді. Бұл ШЫҰ-да сауда-экономикалық салада тәжірибелік ынтымақтастықтың басталуына түрткі болды. Сондай-ақ ҚР Президенті ШЫҰ аясында заңсыз көші-конмен күрес жөнінде келісім жасасуды ұсынды.

Бүгінде ШЫҰ Орталық Азиядағы өңірлік ынтымақтастықтың барынша табысты модельдерінің бірі болып табылады. Президентіміз

Н.Ә. Назарбаевтың айтуынша, «Қазақстанның ұсынысымен жүзеге асырылған Еуразия идеясының 3 киті – ЕурАзЭҚ, АӨСШК және ШЫҰ». Ұйымға мүше мемлекеттердің арасында қауіпсіздік пен тұрақтылықты қамтамасыз ету саласында өзара іс-қимылдың зор оң тәжірибесі жиналған, мүше мемлекеттердің арнайы қызметтері мен құқықтық органдары лаңкестік және экстремистік күштермен күресу үшін тиімді байланыстар орнатты. 2006 жылы Қазақстан Қытаймен бірлесіп, шекаралас аудандарда «Тянь-Шань – 2006» лаңкестікке қарсы жаттығуларын, сондай-ақ ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің қатысуымен «Шығыс-Лаңкестікке қарсы» жаттығуларын өткізді. 2007 жылы жазда Ресейде «Бейбітшілік миссиясы – 2007» ШЫҰ-ның кең ауқымды әскери жаттығуларын өтті.

ШЫҰ жылдан жылға ынтымақтастықтың жаңа салаларын қамтып келеді. 2006 жылы ШЫҰ-ға мүше мемлекеттерінің парламенттері, жоғарғы соттары басшыларының, білім министрлерінің алғашқы кездесуі өтті. Сыртқы экономикалық және сыртқы сауда қызметіне, көлік пен мәдениетке жауап беретін бас прокурорлардың, министрлердің кездесулері тұрақты ұйымдастырылып отырады. Отын-энергетика кешені саласында өзара іс-қимыл нығаюда. 2007 жылы энергетика министрлерінің алғашқы кездесуі өтті. Жоғарыда аталған барлық фактілер Шанхай ынтымақтастық ұйымы көп жақты өңірлік құрылымға бірте-бірте ауысып келе жатқандығын айғақтайды.

2007 жылғы тамыздың 16-сында Бішкекте өткен саммитте мемлекеттер басшылары ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің ұзақ мерзімге тату көршілігі, достығы және ынтымақтастығы жөніндегі шартқа қол қойды. Алты елдің көшбасшылары сондай-ақ Бішкек декларациясына қол қойып, ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің халықаралық ақпараттық қауіпсіздік жөніндегі Іс-қимылдар жоспарын бекітті (Қараңыз: [http://kk.wikipedia.org/wiki/ Шанхай_Ынтымақтастық_Ұйымы](http://kk.wikipedia.org/wiki/Шанхай_Ынтымақтастық_Ұйымы)). Осы жылдың маусым айында Астана қаласында Шанхай ынтымақтастық ұйымының мерейтойлық саммиті өтті.

2001 жылдың қыркүйегінде Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Еліміздегі ахуал және 2002 жылдағы ішкі және сыртқы саясаттағы негізгі басымдықтар туралы» Қазақстан халқына Жолдауы ел назарына ұсынылды. Мемлекетіміздің 2010 жылға дейінгі әлеуметтік-экономикалық дамуындағы келесі негізгі мақсаттар айқындалды: экономиканың жеке секторларының тұрақты және бәсекелестік тұрғыда дамуы, ішкі жалпы өнімнің көлемін екі есеге көтеру, экономиканың маңызды салаларында ұлттық капиталдың жоғарылауын қамтамасыз ету, азаматтардың әл-ауқатын жоғарылату.

7 қыркүйекте Ақтау қаласында Қазақстан жастарының Бірінші Конгресі өтті. Бүгінде 250 жастар ұйымдарын біріктірген бұл ұйымның негізгі мақсаттары мен міндеттері осы кезеңде айқындалды. Жалпы

жарияланған негізгі мақсаты - Қазақстанның жастарын мемлекетшілдік, отансүйгіштік бағытта тәрбиелеу болып саналады.

Осы жылдың 22 қыркүйегінде Қазақстанға 264-ші Рим Папасы Иоанн Павел II-нің (1920-2005) ресми сапары басталды. Қасиетті орынға 1978 жылдың 16 қазанынан 2005 жылдың 2 сәуіріне дейін отырған ол соңғы 455 жылдан кейінгі итальяндық емес кезекті Папа болып саналады. Сонымен қатар, ол тарихта ең жас понтифик және славяннан шыққан бірінші әулие. Понтификатта отыру ұзақтығы бойынша Апостол Петр мен папа IX Пийден кейінгі орында екен. Бүгінде оның мұрагері XVI Бенедикт атын иеленген неміс кардиналы Йозеф Ратцингер.

Жалпы Қазақстандағы саяси жүйені реформалау кезеңіндегі он жылдық белес үлкен жетістіктерге әкелді. Демократия жолына түсу онжылдық белестің күрделі шарттарында өтті: елде жүйелі әлеуметтік-экономикалық дағдарыс орын алып, өндірістің құлауы мен инфляцияға әкелді; демократияландырудың негізгі экономикалық алғышарттары болып табылатын нарықтық экономиканың базасы жоқ еді; КСРО-ның құлауы нәтижесінде посткеңестік кеңістіктегі ұлттаралық қатынастар қарама-қайшылығы өршіді; елде көппартиялық жүйе, тәуелсіз БАҚ, үкіметтік емес ұйымдар, демократиялық дәстүр мен демократиялық институттардың тарихи қалыптасқан қызмет етуі дағдылары болмады.

Еліміздегі саяси реформалар қарқындылығы нәтижесіндегі тәуелсіздігіміздің онжылдығы қарсаңында саяси жүйенің төмендегідей көріністері байқалды: мемлекеттік құрылыстағы билікті бөлудің бірыңғай принципі қалыптасып, заң шығарушы, атқарушы және сот тармақтары болып бөлінді; Президент пен өкілдік органдар сайлауын өткізудегі сайлау жүйесі қалыптасты; көппартиялықтың қалыптасуы заңнамамен бекітілді; мемлекеттік емес бұқаралық ақпарат құралдары белсенді түрде қоғамдық өмірге араласты; мемлекеттік емес ұйымдардың құрылу процесі жүрді; этникалық топтардың қоғамдағы теңдігі тәжірибе жүзінде іске асты; нарықтық экономиканың базасы қалыптаса бастады.

Осы кезеңдегі мемлекет пен қоғамдық өмірде маңызды көптеген жаңа жетістіктерге жеттік. Мәселен, қоғамдық-саяси салада қазіргі демократиялық қоғам институттарын құру, қоғамдағы саяси тұрақтылық пен ұлттаралық келісімді сақтау, плюралистік қоғам жүйесін құру, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз ету, азаматтық қоғамның қалыптасуы жүрді. Экономикалық салада либералдық нарықтық экономиканың құрылуы, тұрақты қаржылық-экономикалық жүйенің қалыптасуы, ұлттық валютаның енуі, отандық өндірістің өркендеуі, жағымды инвестициялық климаттың құрылуы, қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың дамуы орын алды. Әлеуметтік салада тарихи-мәдени мұра мен азаматтардың шығармашылық потенциалының өркендеуі, еліміздегі білім беру ұлттық моделінің қалыптасуы, отандық ғылымның

дамуы, салауатты өмір салтын бекіту секілді жетістіктерге жеттік. Сыртқы саясатта еліміздің егемендігін әлемнің барлық елдері мен халықаралық ұйымдары мойындады, көпвекторлы сыртқы саясат жүргізу, әлемдік қауымдастық алдындағы Қазақстанның халықаралық беделін жоғарылату, Елбасының интеграциялық жобаларын жүзеге асыру халықаралық аренадағы Қазақстанның жағымды имиджін қалыптастырды.

Тәуелсіздіктің он жылында Қазақстан ұлттық қауіпсіздігі қалыптасқан, тиімді экономикалық құндылықтар негізіндегі либералды қоғамды сәтті құрып болды. Осы жетістіктер алдағы кезеңдегі сәтті қимылдардың бастауы еді.

2002 ЖЫЛ: ЕУРАЗЭҚ, АӨСШК, ЖӘНЕ ШЫҰ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ИДЕЯ БАСТАМАСЫНЫҢ НЕГІЗДЕРІ РЕТІНДЕ

2002 жылдың 22 қаңтарында халықаралық шеңбердегі байланыстар орнату барысында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Еуразиялық экономикалық қауымдастықтың Бас хатшысы Г. Рапотамен кездесіп, ЕврАзЭҚ қызметіне байланысты бірқатар стратегиялық мәселелер талқыланды. Бұл ұйымның негізгі бағыттарын айқындауға өзіндік септігін тигізетін шара болғаны анық.

Сәуір айында «Ішкі және сыртқы саясаттың 2003 жылғы негізгі бағыттары туралы» Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы ұсынылды. Қазақстандағы азаматтық қоғамның босағасын бекіте беруіміз «Қазақстан-2030» Стратегиясына негізделген онжылдық жоспарымыз осыған бағытталғандығы туралы айтылды. Қазақстандағы дипломатия ЕврАзЭҚ, ШЫҰ, ОАЫҰ сияқты басымдығы бар ұйымдарды нығайтуға айрықша ден қою жөнінде баян етілді.

Осы жылдың 26 наурызында Вашингтон Қазақстанға нарықтық экономикалы мемлекет мәртебесін беру туралы мәліметті хабарлады. Мұндай мәртебе беру елімізге инвесторларды тартуға мол мүмкіндік берді. Сонымен қатар, бұл республикамыздың халықаралық имиджін көтеруге ықпал ететін баға. Бизнес тарихы позициясынан қарағанда нарықтық экономика стихиялы рынокқа бағытталған және оны реттейтін қажетті үстемдік институттарының экономикалық жүйесі. Ол мынадай принциптерге жүгінеді: кәсіпкерлік, нарықтық баға өлшемі, шаруашылық субъектілері арасындағы келісім-шарттық қатынастар, мемлекеттің шаруашылық қызметіне шектеулі араласуы. Негізгі белгілері: бәсекелестік, меншік иелері түрлерінің көптігі (жеке, ұжымдық, мемлекеттік), толық әкімшіліктік тәуелсіздік, яғни тауар шығарушы өз нәтижелерінің иесі болуы керек, тауарды таратушылар мен өнімді алушылар арасындағы еркін таңдау, буржуазия қолында капиталдың жинақталуы және т.б.

2002 жылдың 25-27 сәуірінде Алматы қаласында бірінші Еуразиялық медиафорум өтті. Бұл форумға әлемнің 30 елдерінен келген жетекші ақпараттық агенттіктердің 200-ге жуық журналистері қатысты. Олар Еуропа, Азия және Америка ақпараттық кеңістігінің көшбасшылары еді. Сонымен бірге оңтүстік астанада өткен шараға жетекші саясаткерлер, экономистер мен саясаттанушылар да жиналды. Форумның негізгі мақсаты әлемдік медиа қауымдастығындағы көшбасшылар мен сарапшыларды біріктіру болып табылады. 2001 жылдың 11 қыркүйегінде болған оқиғадан кейінгі Шығыс пен Батыс арасында орын алған айырмашылықтарды жою үшін журналистердің кәсіби диалогы жүрді. Шара барысында бұқаралық ақпарат құралдарының саяси, мәдени және

элеуметтік рөлі айқындалып, мемлекеттің баспа және электронды БАҚ-тарды идеологиялық құрал ретінде пайдалануы қарастырылды. Бұқаралық ақпарат құралдары үлкен аудиторияны қамтитын және тұрақты түрде қызмет ететін ақпарат таратудың негізгі құралы. Оның құрамына енеді: *басылымдар*: газеттер мен журналдар; *электронды БАҚ*: теледидар, радио және Интернет. Бұл байланыс құралдарының бүгінгі қоғамдағы орны ерекше екендігі баршамызға мәлім. Бұл жиында басты назарда Орталық Азия аймағы, еуразиялық кеңістік пен посткеңестік мемлекеттердегі ақпараттық агенттіктердің қызметі мәселелері болды. Пікір алмасулар барысында «Еуразия – геосаясат сұрақтары», «Жаңа мыңжылдықтың жаһандық процестеріндегі Еуразияның стратегиялық рөлі», «Медиақауымдастық және БАҚ стандарттарының этикалық нормаларының жаңа талаптары», «Халықаралық қақтығыстардағы БАҚ рөлі», «Жаңа технологиялардың ықпалы», «ТМД-дағы БАҚ дамуының тәжірибесі» сынды секциялар жұмыс жасады. Жалпы форум делегаттарын Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев, Иран Президенті М. Хатами, журналистердің Халықаралық конференциясы бас хатшысы Э. Уайт құттықтады. Ресей Президенті В.В. Путин де өзінің құттықтау хатын форум қатысушыларына жолдады.

Халықаралық деңгейдегі тағы бір шара 3-4 маусым күні Алматы қаласында Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңестің (АӨСШК) бірінші саммиті өтті. Маңызды саммит жұмысына 16 мүше-мемлекеттер (Ауғанстан, Әзірбайжан, Египет, Иран, Израиль, Қазақстан, Қырғызстан, Қытай, Моңғолия, Палестина, Пәкістан, Ресей, Тәжікстан, Түркия, Өзбекстан, Үндістан) мен 8 ел (Австралия, АҚШ, Индонезия, Жапония, Таиланд, Вьетнам, Украина, Корея Республикасы) мен ұйымдардың бақылаушылары қатысты. Елбасының мына пікірі көрегендіктің белгісі: «Еуропадағы, әсіресе Азиядағы қауіпсіздік, Батыс Еуропа мен Оңтүстік-Шығыс Азияның әлемдік экономикалық орталықтарымен байланысы мемлекеттің ұстанымын айқындайды». Сондықтан жаңа қатерлер ұлттық қауіпсіздіктің жаңа механизмдерін қалыптастыруды қажет етеді. Осы жоғары деңгейдегі кездесуге дейін 24 мемлекет ғалымдары, сарапшылары мен сыртқы істер министрліктерінің мамандары және БҰҰ, ЕҚЫҰ, АЕЛ (Араб елдерінің лигасы) сынды беделді халықаралық ұйымдар өкілдерінің ұзақ және еңбекті көп керек ететін жұмыстары орын алды. Саммитте АӨСШК құрылтай құжаты болып табылатын АӨСШК Жарғысы яғни, Алматы Ақтысы қабылданды. Құжатта мүше мемлекеттердің Азияда бейбітшілік, еркіндік пен өркендеудің шарттарындағы қауіпсіздіктің жалпы және бөлінбейтін салаларын қалыптастыру туралы айтылды. Бұл Үндістан мен Пәкістан арасындағы кезекті қақтығыстардың өршу қаупі туындап тұрған кезеңдегі маңызды қадамдардың бірі еді. Сонымен қатар, АӨСШК құрылымы мен

институттары айқындалып, мемлекет басшылары арасындағы тұрақты кездесулер төрт жылда бір рет, ал сыртқы істер министрлері деңгейінде екі жылда бір рет өткізуге келісілді. Саммиттің екінші маңызды құжаты терроризмды жою және өркениеттер арасындағы үнқатысуға ықпал ету жөніндегі Декларацияны қабылдау болып табылады. Жалпы АӨСШК шақыру идеясын Азия аймағындағы мемлекеттермен қатар, Ресей Федерациясы, Қытай, АҚШ, Жапония, Австралия, Түркия, Германия қызу қолдады. Мәселен, ГФР вице-канцлері Й. Фишер: «ГФР үкіметі Қазақстанның аймақтағы жағдайды реттеудегі саяси бастамасын қолдауға дайын», - екендігін айтты. Иран Президенті М. Хаттами АӨСШК бастамасы және оның Азиядағы сенімді бекітудегі рөліне жоғары баға беріп, елінің қолдайтындығы жөнінде айтты. Ал, Ресей Федерациясының сол кезеңдегі Президенті В.В. Путин АӨСШК форумын «өз уақытында өткізілген және жоғары дәрежеде пайдалы» деп атап көрсетсе, БҰҰ-ның 1997-2007 жылдар аралығындағы Бас хатшысы К. Аннан «үлкен жетістік» екендігін баян етті.

Жалпы аталмыш ұйымның негізгі бағыттары еуразиялық идеясына сүйенеді деп пайымдаймыз. Аталмыш идея құрлық тарихы ерекшеліктеріне негізделген философиялық-саяси тұжырымдама болып табылады. Сонымен қатар, тарихи-мәдени тұжырымдама ретінде саналатын идея еліміздің интеллектуалды элитасын мазалайтын түсініктердің бірі. Еуразиялық озық идеяның ұстамды және сындарлы нұсқасын Ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев ұсынды. Саяси интеграцияға бағытталған түсінік мемлекет басшысының «Еуразиялық Одақ» ұғымын қалыптастыруға септігін тигізді. Қазіргі өзекті саяси тәжірибеде Елбасы посткеңестік кеңістік мемлекеттерінің ықпалдастығынан көреді. Іс жүзіндегі аталмыш идея үлкен кеңістік үшін нақты тұғырнаманың іргетасы. Елбасы Н.Ә. Назарбаев үшін интеграция құр бос сөздер мен ұрандар емес. Ол нақты қадамдарға ұласатын маңызды шара. Міне осы жолдағы маңызды жұмыстар ЕурАзЭҚ, АӨСШК, ШЫҰ секілді халықаралық ұйымдардың құрылуына және Жалпы экономикалық кеңістік идеяларының дамуына ұйытқы болудан басталады. Елбасы тұжырымдамасы бойынша Еуразия географиялық шекарасы айқындалған, экономикалық, саяси және мәдени өлшемдерге ие жалпы құрылым.

2002 жылдың 7 маусымында Шанхай ынтымақтастық ұйымын құру жөніндегі декларацияға сәйкес Санкт-Петербург қаласында ұйымның хартиясы қабылданды. Құжат баптарында ШЫҰ мақсаттары мен міндеттері, мүшелікке қабылдануы, органдары, мәртебелілігі мен имунитеті айқындалды. Осы жылдың 3 қыркүйегінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Оңтүстік Африка Республикасында Біріккен Ұлттар Ұйымының өткізген тұрақты даму жөніндегі саммит жұмысына қатысты.

Осы жылдың 30 тамызында Еуразия жүрегіндегі Астана қаласының төрінде Н.Ә. Назарбаевтың идеясымен Елорданың символы саналатын «Бәйтерек» монументі салынды. 97 метрді құрайтын Монументтің көрініс кешені қаланың көркем бейнесін ашады. Осы 97 саны кездейсоқ емес, бұл оңтүстіктегі астананың Алматы қаласынан Астанаға ауысуын білдіретін нышандық белгі.

17 қазанда Н.Ә. Назарбаев Қазақстан Республикасына сапармен келген БҰҰ Бас хатшысы К. Аннанмен кездесті. Аталмыш кездесу ел саяси өмірі тарихындағы және Қазақстанның БҰҰ-мен әріптестігінің дамуындағы жаңа кезеңнің бастауы еді.

Осы жылдың 23-24 қазанында Түркістан қаласында Дүниежүзі қазақтарының екінші құрылтайы өтті. Құрылтай жұмысына 32 мемлекеттің 400-ден астам өкілі қатысты.

Жалпы 2002 жыл мемлекетіміз үшін денсаулық жылы болып белгіленді. Тегін медициналық көмектің кеңеюіне жол ашатын денсаулық сақтауды реформалау мен дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы қабылданды.

2003 ЖЫЛ: ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ДІНДЕРДІҢ БАСЫН ҚОСҚАН ҚАЗАҚСТАН

2003 жылдың 23 қаңтарында Н.Ә. Назарбаев Давостағы 33-ші Дүниежүзілік экономикалық форумның жұмысына қатысты. Осы жылдың 6 ақпанында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Ватиканда Рим әкесі II Иоан-Павелмен кездесті. Бұл шара барысында әлемдік діндер мен конфессиялар жетекшілерінің съезін шақыру өзектілігі айқындалды.

2003 жылдың сәуірінде Елбасы Қазақстан халқына кезекті Жолдауын ұсынып, ішкі және сыртқы саясаттың 2004 жылға арналған негізгі бағыттары туралы басымдықтар қабылданды. Бұл Жолдауда 2004 жылғы экономикалық және әлеуметтік саясаттың, қоғамды одан әрі демократияландыру мен мемлекеттік басқару тиімділігін арттырудың, мәдениет, білім беру мен руханият салаларын дамытудың негізгі бағыттары баяндалды. Экономикалық өсу аграрлық, индустриялық-инновациялық, интеграциялық, инвестициялық саясатпен байланыстылығы туралы айтылып, Астананы дамыту бағытындағы негізгі қимылдар сөз етілді. Әлеуметтік дамудағы зейнетақылар, жалақы, мәдени-рухани мұраны зерттеуге бағытталған іс-шаралардың ұйымдастырылуы сөз етілді. Қоғамды демократияландыру мен тиімді басқарудың негізін қалау жөніндегі мәселелер қарастырылды. Даму мен жетілдірудің аграрлық азық-түлік, индустриялық-инновациялық, инфрақұрылымды және энергетиканы дамыту, әлеуметтік даму бағдарламалары төрт өзекті тұтқалы бағыттары анықталды.

Осы жылдың 24-26 сәуірі аралығында Алматы қаласында Екінші Еуразиялық медиафорум өтті. Негізгі тақырып ХХІ ғасырдың басындағы жаңа геосаяси жағдайлар аясындағы БАҚ-тың рөлін ұғыну болып табылды. Бұл жиынға өткен жылғыдай Шығыс пен Батыстың саясаткерлері және журналистерімен қатар, танымал сарапшылар да қатысты.

17 мамырда Н.Ә. Назарбаев Қазақстанға ресми сапармен келген Ватиканның мемлекеттік хатшысы кардинал Анджело Соданоны қабылдады. Ватикан мемлекеттік хатшысы Елбасына Папа Иоанн Павел II-нің сәлемін жеткізді.

Осы жылдың 5 шілдесінде Алматы қаласында «ОЦАС» (Орталық-Азиялық Ынтымақтастық ұйымы) саммиті өтті. Қазақстан, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан және Өзбекстан мүше бұл ұйым 2002 жылдың 28 ақпанында құрылған болатын. Жаңа құрылым 1994 жылдары құрылған «Орталық-Азиялық экономикалық қауымдастықтың» мұрагері болатын. Дегенмен ұйымның тарихи сахнадағы орны ұзаққа бармады. 2005 жылдың

қазанында аталмыш ұйым Еуразиялық экономикалық қауымдастық қатарына бірігу процесі басталды.

23-24 қыркүйекте Елордамыз Астана қаласында әлемдік және дәстүрлі діндердің бірінші Құрылтайы өтті. Құрылтайдың ашылуында Елбасы Н.Ә. Назарбаев форумға қатысушыларға құттықтау сөз сөйледі. Қазақстан Елордасында өткен дүниежүзілік және дәстүрлі ұлттық діндер құрылтайына 17 елден делегация қатысты. Атап айтсақ, Қытай буддистік қоғамы төрағасының орынбасары Цзямуян Лосанцзюмэй Туданщюсдиним басқарған Бүкілқытайлық буддистік Қауымдастық өкілдері, Бүкілқытайлық даосистік қауымдастық төрағасының бірінші орынбасары Цжан Цзюй мырзалар келді. Құрылтайға қатысу үшін Жапония синтоистік шіркеулер бас басқармасының директоры Минору Сонода, Евангелияны уағыздау жөніндегі конгрегациясының президенті Юзеф Томко, Ставрополь және Владикавказ епископы Феофан, Ресейдің бас раввині Адольф Шаевич басқарған өкілдер келді (Қараңыз: <http://kaz.gazeta.kz/art.asp?aid=30975>). Сол жылғы мәліметтер бойынша, Қазақстанда 40 конфессия өкілдерін құрайтын 3036 діни бірлестіктер жұмыс істеді. Ал 1990 жылы республикада 761 діни бірлестік тіркелген екен. Сонымен қатар, елімізде 1669 мұсылмандық бірлестік, 249 православиелік, 81 католик, 23 иудейлік, 1 мыңға жуық протестанттық бірлестіктер бар. Олардың иелігінде 2,2 мың мешіт, шіркеу, дұға үйі мен басқа да ғибадат ғимараттары ашылған. Еліміз бойынша 8 жоғары (соның ішінде 2-мұсылмандық, 1-католик, 1-лютерандық, 4-протестанттық), 6 арнаулы орта және 3 жалпы білім беретін діни-рухани мекемелер жұмыс істеген. Құрылтай аяқталған соң шетелдік журналистерге сұхбат берген Елбасы Н.Ә. Назарбаев құрылтай жайындағы ойын: «Біздің елімізде тағы бір үлкен тарихи оқиға болды деп саналады. Себебі осылай деп бүкіл дүниежүзі мемлекеттерінің басшылары айтып жатыр. Әлемнің тарихында Азия елінде, мұсылман жерінде бүкіл дүниежүзінің діндері, жер бетінің халқы табынатын діндерді айтайық, христиан, ислам, буддизм, иудаизм және оның тармақтары барлығының басшылары жиналып, Алла тағала – Құдайдың бір екенін, ол Құдайдың адамға жақсылық жасау мәселесі қозғалып, ешқандай дінде экстремизм жоқ, бір-бірімен тіл табысудың ең үгізгі жолы – бір-бірімен сөйлесу, пікір таластыру, бір-бірін тыңдау екенін айтып аяғында үлкен құжат қабылдадық. Нью-Йорктағы Дін орталығы Біріккен Ұлттар Ұйымының ғимаратындай ғимарат салу жөніндегі пікірлер айтқаны біздің Қазақстан үшін үлкен жағдай болды деп санаймын», - деп түйіндеді.

Осы жылдың 15 қазанында елімізде алғаш рет азаматтық форум ретінде өткен бірінші үкіметтік емес ұйымдардың съезі ұйымдастырылды. Демократиялық және азаматтық қоғам орнаған елде үкіметтік емес ұйымдардың белсенділігі артады. Қазақстан Республикасының

электронды үкіметі сайтында көрсетілгендей, елімізде 5000 үкіметтік емес ұйымдар тіркелген. Олардың 1907 ұйымы белсенді түрде қызмет көрсетіп жатқан көрінеді. Үкіметтік емес ұйымдар өз қызметінде барлық қоғамдық маңызды салаларды қамтиды. Қазіргі күнгі қазақстандық қоғамның барлық маңызды әлеуметтік мәселелерін қамтып отырған экология, білім, мәдениет, денсаулық сақтау, гендерлік қарым-қатынас, адам құқын қорғау салалары бойынша қызмет атқаруда. Әр түрлі бағытта ҰЕҰ төмендегідей тұрақты топтары құрылған: экологиялық - 15%, балалар мен жастар - 13,6%; әйелдер - 13,3%; медициналық - 13,1%; мәдениет, өнер, ғылым, білім - 12,5%; құқық қорғаушылық - 7,6%; әлеуметтік қорғау - 6,8%; қоғамдық инициативаны қолдау бойынша - 6%; көп салалы - 4,7%; мүгедектер қоғамы - 4,4%; мүгедек балаларды қалыпқа келтіруде - 3%. Қазақстанда биліктің сенімді әріптесі болып табылатын үкіметтік емес ұйымдары қарқынды дамып келеді. Олардың саны елімізде күн сайын ұлғайып отыр. Дегенмен елімізге саннан сапаға ауысатын уақыт жеткен сияқты.

Бұл жыл еліміз үшін Қазақстанның ауыл шаруашылығының жаңа кезеңі болған ауылды қолдау жылы ретінде есте қалды.

2004 ЖЫЛ: БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ЭКОНОМИКА ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

2004 жылдың 9-10 қаңтарында Қазақстан Республикасына Ресей Федерациясының Президенті В.В. Путиннің ресми сапары шеңберінде Ресейдің Қазақстандағы жылы салтанатты түрде ашылды. Бұл жыл екі ел арасындағы байланыстарға серпін беруге жәрдемдесіп, базалық заңнамалық құжаттарды нығайтуға ықпалын тигізді. Жалпы өткен жылы Қазақстанның Ресейдегі жылы сәтті өткен болатын. Ал, осы жылы елімізде ресейлік баспасөз күндері, екі ел саясаттанушыларының конференциясы, Астана қаласындағы Мәскеу күндері, өзара байланыстарды қамтитын тақырыптардағы түрлі ғылыми-тәжірибелік конференциялар, жастар фестивалдері мен дөңгелек үстелдер ұйымдастырылды. Бүгінде еліміздегі Ресей Федерациясының елшілігі Астана қаласында болса, Бас консулдық пен консулдық Алматы, Орал қалаларында орналасқан. Ресейдегі елшілік Мәскеуде, Бас консулдық Санкт-Петербург қаласында болса, Омск пен Астраханьда консулдықтар орналасқан.

Осы жылдың 19 наурызында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Бәсекеге қабілетті Қазақстан үшін, Бәсекеге қабілетті экономика үшін, Бәсекеге қабілетті халық үшін» атты Қазақстан халқына кезекті жолдауын жасады. Бәсекеге қабілетті экономика мәселелері бойынша ырықтандыру және бюрократиясыздандыру, әлемдік экономикаға интеграциялану, индустриялық-инновациялық даму, аграрлық саясат, инфрақұрылым төңірегінде жаңа бастамалар көтерілді. Адам ресурстарын дамыту бойынша тұрғын үй құрылысының жаңа саясаты, денсаулық сақтау, білім беру, әлеуметтік қамту жолдары айқындалды. Мемлекеттің бәсекелестік қабілеті мемлекеттік құрылыс, ішкі, сыртқы саясат пен қауіпсіздікпен байланыстылығы ашыла түсті. Мемлекеттің бәсекелестік қабілеті елдің халықаралық аренадағы ролі мен беделінің артуынан, мемлекеттің өз азаматтарының өзекті проблемаларын шешу қабілетінен, мемлекет ұсынатын қызметтер сапасының артуынан көрінеді.

28-29 маусымда Елбасы Н.Ә. Назарбаев Ыстамбұл қаласында өткен НАТО/СЕАП Солтүстікатлантикалық альянстың мүше мемлекеттері Саммитінің жұмысына қатысты. Саясат пен қауіпсіздік мәселелері жөніндегі тұрақты үнқатысулар мен кеңестерді ұйымдастыруды қамтамасыз ететін ұйымға НАТО мүшелерінің 26 мемлекеті мен 20 әріптес мемлекеттері қатысты. Прага жетістіктерінің нәтижелері бейбітшілік жөніндегі әріптестіктің дамуына жол ашып, мемлекеттер мүдделерін қарастырды. Осы еуроатлантикалық кеңістіктегі тиімді және демократиялық институттарды құру реформасы қолдау тапты. НАТО-ның

әріптес мемлекеттері болып табылатын маңызды екі стратегиялық аймаққа назар аударылды: Кавказда (Армения, Әзірбайжан мен Грузия) және Орталық Азия (Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан). Осы екі аймаққа НАТО Бас хатшысы атынан қызмет ететін арнайы өкілдер тағайындалды.

2004 жылдың 13-29 тамызы аралығында Грецияның Афины қаласында Жазғы Олимпиадалық ойындары өтті. Бұл ойындарға 201 елдің 10 625 спортшылары қатысты. Олимпиада ойындары тарихында алғаш рет Кирибати мен Шығыс Тимор елдерінің спортшылары додаға шықты. 28 спорт түрінен медальдардың 301 жиынтығы берілді. 74 елдің спортшылары ең болмағанда бір медальды иеленсе, 127 мемлекет медальдар иелене алмады. Жалпы командалық есепте бірінші орынды Америка Құрама Штаттары иеленді. Олимпиада ойындарындағы бірінші алтын медальдарын Грузия, Израиль, Біріккен Араб Әмірліктері, Қытай Тайпэйі мен Чили ие болды. Біздің еліміз жалпыкомандалық есепте 1 алтын, 4 күміс және 3 қола медальмен 40 орында тұрақтады. Жалғыз алтын медальды бокстан Бахтияр Артаев иеленсе, күміс медальдарды бокстан Геннадий Головкин, грек-рим күресінен Георгий Цурцумия, еркін күрестен Геннадий Лалиев, ауыр атлетикадан Сергей Филимонов тақты. Үшінші жүлделі орынды онсайыстан Дмитрий Карпов, бокстан Серік Елеуов және грек-рим күресінен Мхитар Манукян иеленді.

Осы жылдың 19 қыркүйегінде Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісі депутаттарының сайлауы өтті. Бұл науқанға қатысқан 8 партия, 2 сайлау блогы, жүздеген өзін-өзі ұсынған үміткерлер саяси күресті қыздыра түсті. Егер, 1999 жылы парламент сайлауымен салыстырсақ: саяси партиялардың бағдарламалары қарапайым сайлаушыларға түсінікті болып жасалған. Осыған орай, қазақстандық зерттеушілердің жүргізген талдауларына сүйене отырып, әрбір партияның бағдарламасына сипаттама беруге болады.

1. «Асар» республикалық саяси партиясы еліміздің тағдырына өзін аямайтын патриоттар мүддесін білдіреді. Асардың мақсаты - экономикасы мықты, демократиялық, құқықтық, азаматтық институттары дамыған әлеуметтік мемлекет құру. Партия «центристік» бағытты ұстанғандығын, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевты қолдайтынын мәлімдейді. Әлеуметтік сала бойынша білім беру мәселелеріне, жастар саясатына көңіл аударады.

2. «Ақ жол» демократиялық партиясының тұғырнамасы 10 тараудан құралды. Республиканың барлық азаматтарының мүддесін білдіретін мемлекетшілдер мен патриоттар партиясы. Мақсаты - тәуелсіз, гүлденген, демократиялық, ерікті Қазақстан, елдегі әрбір азаматтың жақсы өмір сүру құндылықтары - тәуелсіздік, демократия, бостандық, әділеттілік. Саяси салада билік органдарының сайланбалылығын, парламенттің өкілеттілігін,

мемлекеттік басқаруды орталықсыздандыруды, қала, облыс, аудан әкімдерінің сайлауын өткізуді, сайлау жүйесін реформалауды ұсынады. Экономикада шикізат секторын Қазақстан азаматтары пайдасына бөліп беруге, шағын және орта бизнеске қолдау көрсетуге, 1 млн. жұмыс орнын құруға назар аударады. Әлеуметтік салада партия еңбекке ақы төлеу және барлық әлеуметтік топтардың өмір сүру деңгейін жақсарту шараларын қарастырады. Мұғалімдер, дәрігерлер, ғылыми қызметкерлер үшін «Азаматтық қызмет туралы» заңның қабылдануын ұсынады.

3. «Ауыл» социал-демократиялық партиясы ауыл еңбеккерлерінің мүддесін білдіреді. Негізгі мақсаты – «барлық ауыл тұрғындарының материалдық жағдайын көтеру, олардың жақсы өмір сүруін қамтамасыз ету. Сондықтан біз еліміздің асыраушысы ауыл тұрғындарының мүддесін мемлекеттік деңгейде қорғау үшін парламент сайлауына қатысамыз», - деп жазылған. Басты саяси міндет ретінде партия саяси өзара әсер ету мен қоғам дамуының социал-демократиялық қағидаларын айқындайды. Зерттеушілердің пікірінше, «Ауыл» бағдарламасының маңызды бөлігі экономиканың аграрлық секторын дамытуға арналған. Әлеуметтік салаға катысты селодағы өмір сүру жағдайын жақсартуға назарды баса аударып, партияның әлеуметтік саясатын жақсарту шараларын ұсынады.

4. Қазақстанның аграрлық партиясы (ҚАП) ауыл шаруашылығында еңбек ететін қауымның, ауыл-село тұрғындарының мүддесін білдіреді. Тұғырнаманың мақсаты - еркін дамыған қоғамға, әлеуметтік әділеттікке қарай ілгерілеу. Партия елдің қоғамдық-саяси және әлеуметтік-экономикалық өміріне мемлекеттік билік пен жергілікті басқару органдарымен, саяси партиялармен, қоғамдық қозғалыстармен өзара сындарлы ынтымақтастық арқылы ықпал етуді қажет деп санайды. Партия Қазақстандағы саяси пікіралуандылық пен көппартиялықты, лауазымды тұлғалардың емес, барлық қоғам мүшелері үшін заңның үстемдігін жақтайды. Аграрлық партия ел экономикасының базисі болып саналатын ауыл шаруашылық саласын дамытуды басты бағыт етіп алады. Бағдарламада экономиканы диверсификациялау мен либерализациялау жолдары негізделеді. Басым бағыттардың бірі ретінде отандық кәсіпкерлікке қолдау көрсетуді көздейді. Әлеуметтік саясат саласында ілгері дамыған әлеуметтік саясат жүргізуді және еңбек жағдайын жақсартуды ұсынады.

5. Қазақстанның Азаматтық Партиясы мемлекеттілікті нығайтуға, өндірісті көтеруге, халықтың экономикалық әл-ауқатының артуына мүдделі азаматтардың көзқарасын білдіреді. Мақсаты - Қазақстан Республикасының мемлекеттілігін нығайту мен дамытуға үлес қосу. Саяси салада партия мемлекеттің халық алдындағы жауаптылығын, демократиялық құқықтық мемлекет орнату міндетін алға қойды. Бұл мәселе жемқорлық пен билік органдарындағы лауазымдық

қылмыстылықты жою, билік шешімдерінің жариялылығына қол жеткізу, атқарушы органдардың өкілдік органдар алдында есептілігі жолымен ғана шешімін табады деп есептейді. Бағдарламасында өнеркәсіпті дамытуға зор көңіл бөледі: зауыттар мен фабрикаларсыз ұлттық экономикалық өндірісті қайта жандандыру мүмкін емес. Партия тұғырнамасында мемлекеттің әлеуметтік қызметі мен әлеуметтік әділеттілікті күшейту үшін күреседі деп көрсетілген. Сонымен бірге, әлеуметтік әріптестік, қоғамның әлеуметтік игілігінің сипаттамасы туралы ұғымдарға түсінік беріледі.

6. Қазақстанның халықтық коммунистік партиясы (ҚХКП) материалдық, рухани құндылық қумайтын еңбекшілердің, жұмысшы, шаруа, зиялылардың партиясы. Бұл партия - Қазақстан Республикасы азаматтарының ерікті бірлестігі. Саяси салада партия мынадай міндеттерді қояды: шынайы халық билігін қайта жаңғыртуды, Парламенттің сайлау туралы жаңа Кодексті қабылдауын, Қазақстан тарихындағы кеңестік кезенді Ленин ілімін, КСРО-ны қаралауды тоқтатуды. Партия өзін билікке оппозиция санайды билік басына келе қалған жағдайда өз идеяларын іс жүзіне асыруды көздейді. Коммунистер партиясы капиталистік сипаттағы нарықтық қайта құруларды қабылдамайтынын ашық айта тұра, меншіктің көп түрлі нысандарының болуын мойындайды. Бағдарламасында тұрғындардың әлеуметтік қорғалуын күшейтудің қажеттігі баса көрсетіледі.

7. Қазақстанның патриоттар партиясы қоғамдағы патриоттар мүддесін ұстанады. Сайлау алдындағы тұғырнамасы манифест түрінде 12 тараудан тұрды. Мақсаты - қоғамның рухани-мәдени қайта оянуы және экономиканы көтеруге қоғамның әлеуметтік мәселелерін шешу мақсатында еліміздің игілігін ұлттың байлығын еселеуге жағдай жасау. Партия демократиялық принциптер барлық ұлт өкілдерінің өкілдік органдарында отыру тепе-теңдігін, заңнамалық биліктің, сот жүйесінің, БАҚ-тың тәуелсіздігі үшін күреседі. Экономиканы көтеруді ұсынады. Әлеуметтік салада тұрғындардың әл-ауқатын жақсартуды басты міндет ретінде қарастырады.

8. «Руханият» саяси партиясы барлық тұрғындардың түрлі әлеуметтік топтардың мүддесін білдіреді. Мақсаты - нарықтық экономикаға әлеуметтік бағдарланған демократиялық, құқықтық мемлекетті құруға халықтың адамгершілік және рухани тұрғыдан қайта ояту жолымен ықпал ету. Сайлау алдындағы ұраны – Бостандық, Әділет, Адамгершілік. Партия «Қазақстан-2030» стратегиясында айқындалған реформаларды жүзеге асыру қажет деп санайды. Партия республиканың көпсалалы экономикасы, халық шаруашылығының барлық саласында өз тауар өндірісімізді дамытуға база болуы тиіс деп пайымдайды. Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту мен мемлекеттік қолдауға назар аударады.

9. «Қазақстанның демократиялық таңдауы» (ҚДТ) партиясы өзін еркін қоғам мен әлеуметтік әділеттілікті міндет ететін барлық азаматтардың партиясы деп атайды. Мақсаты - тең мүмкіндіктер қоғамын орнату. ҚДТ партиясы Парламенттік республика елдің болашағы үшін бірден-бір қажет басқару нысаны деп есептейді. Тұғырнамасында саяси жүйені реформалаудың басты міндеті - жаңа Конституция қабылдау деп көрсетілген. Мемлекет тарапынан дәрігерлік қызмет көрсетудің тегін болуын, көпшілікті біліммен қамтамасыз етуді, зейнетақыны көтеру бойынша шараларды, тұрғындарды тұрғын үймен қамтамасыз ету мәселелерін көтереді.

10. «Қазақстанның демократиялық партиясы» (ҚДП) барлық қазақстандықтар үшін құқық және әділеттің, еркіндіктің шынайы демократиялық партиясы. Мақсаты - еліміздің азаматтық еркін тәуелсіздікті демократия, ұлтаралық келісім мен саяси тұрақтылық, еркін нарықтық экономика мен заңның үстемдігі принциптеріне негізделген құқықтық мемлекетті нығайту жолымен біріктіру. Партия Қазақстанның болашағын эволюциялық, үйлесімді, тұрақты дамуымен, дәстүрдің сақталуы мен тарихи тәжірибенің құрметтелуімен байланыстырады. Негізгі құндылықтары - бостандық, заң, әділет, ынтымақ. Қазақстанның демократиялық партиясының міндеті - Қазақстанның саяси және құқықтық жүйесін жетілдіруге, одан әрі демократияландыруға, тұрғындардың өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыруға, қазақстандықтардың саяси-құқықтық мәдениетін дамуын мен нығайту ықпал ету. Партия зиялылары орта таптың мүддесін қорғайды. Партия «Мұғалім туралы» заңды қабылдаудың қажеттілігі өзекті болып табылады деп есептейді, жемқорлықпен күрес проблемасына назар аударады. Бүгінгі күні жемқорлық құқықтық органдарда тамырын жайып барады. Сондықтан, «Лоббилау туралы» заңды қабылдау қажеттілігі күн тәртібіндегі мәселе ретінде қарастырады. Әлеуметтік кепілдіктердің жаңа жүйесін жасауға, әлеуметтік бағдарламалардың қаржыландырылуын кеңейтуге, әлеуметтік саясаттың тұтас тұжырымдамасын қабылдау үшін жұмылады.

11. «Отан» республикалық саяси партиясы барлық қазақстандықтардың мүддесін қорғайды. Бағдарламасы Қазақстанның өркендеуінің 5 жылдық дамуына арналып, мақсаттары мен міндеттері белгіленген. Қазақстан қарқынды экономикалық даму негізінде әлеуметтік салада ерекше серпін жасап, ТМД бойынша өмір сүру сапасы жағынан көшбастаушы болуы тиіс. Сондай-ақ партияның саяси жүйедегі рөліне, сайлау заңын жетілдіруге, ұлтаралық келісімді нығайтуға зор көңіл бөледі. Партия экономикалық интеграцияны қолдайды (Қараңыз: Булуктаев Ю. О. *Партийная система Казахстана накануне выборов: проблемы перспективы* // *Policy Studies*. - 2004. - №1. - 32 с.).

Саяси партиялар бойынша сайлау қорытындыларының нәтижелері: «Отан» Республикалық саяси партиясы 60,61%; Қазақстанның «Ақ жол» Демократиялық партиясы 12,04%; «Асар» Республикалық партиясы 11,38%; «АИСТ» Аграрлық және Азаматтық партиялардың сайлау блогы (Аграрлық-Индустриалдық Еңбекшілер Одағы) 7,07%; «Коммунистер мен ҚДТ оппозициялық халық одағы» сайлау блогы 3,44%; Қазақстанның Коммунистік Халық партиясы 1,98%; Қазақстанның «Ауыл» социал-демократиялық партиясы 1,73%; Қазақстанның Демократиялық партиясы 0,76%; Қазақстанның патриоттар партиясы 0,55%; «Руханият» партиясы 0,44%.

Осы жылдың 2 қарашасында Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Демократияландыру және азаматтық қоғам мәселелері жөніндегі ұлттық комиссия туралы» Жарлыққа қол қойды және ұлттық комиссия туралы ереже мен оның құрамы бекітілді. Бұл кеңес беру органы еліміздегі саяси дамудың маңызды мәселелері бойынша жалпыұлттық ұнқатысуды өрістету мақсатында құрылып отыр. Ұлттық комиссияның төрағасы болып Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің хатшысы Болат Өтемұратов бекітілді. Ұлттық комиссияның құрамына: Қазақстан Коммунистік партиясы орталық комитетінің төрағасы Серікболсын Әбділдин, Парламент Мәжілісінің депутаты Серік Әбдірахманов, «Ақ жол» демократиялық партиясының тең төрағасы Әлихан Бәйменов, Парламент Сенатының депутаты Анатолий Башмаков, «Руханият» партиясының төрайымы Алтыншаш Жағанова, «Отан» республикалық саяси партиясы төрағасының орынбасары Амангелді Ермегияев, әділет министрі Оңалсын Жұмабеков, Қауіпсіздік Кеңесі хатшысының орынбасары Берік Имашев, Қазақстанның «Ауыл» социал-демократиялық партиясының төрағасы Ғани Қалиев, Патриоттар партиясының төрағасы Ғани Қасымов, Парламент Сенатының депутаты Әбіш Кекілбайұлы, «Қазақстанның демократиялық таңдауы» халықтық партиясының төрағасы Асылбек Қожахметов, Қазақстанның Коммунистік халықтық партиясының төрағасы Владислав Косарев, мәдениет, ақпарат және спорт министрі Есетжан Қосыбаев, Қазақстанның Аграрлық партиясының төрағасы Ромин Мадиев, «Асар» партиясының төрайымы Дариға Назарбаева, Қазақстанның Демократиялық партиясының төрағасы Мақсұт Нәрікбаев, Азаматтық партияның орталық комитетінің бірінші хатшысы Азат Перуашев, Парламент Мәжілісінің депутаты Михаил Трошихин кірді (Қараңыз: <http://www.inform.kz/kaz/article/1099363>).

2004 жылдың 10 қарашасында Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан Республикасындағы 2005-2007 жылдарға «электронды үкімет» қалыптастырудың Мемлекеттік бағдарламасы туралы» Жарлыққа қол қойды. Осы Бағдарламада жағдайлар жасауға және «электрондық

үкіметтің» мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға бағытталған шаралар көзделеді, олар мынадай шешуші сәттерге шоғырландырылатын болады:

1) «Электрондық үкімет» пен оны пайдаланушылардың жұмыс істеуін реттейтін нормативтік құқықтық базаны дамыту; 2) халықты «Электрондық үкімет» мүмкіндіктеріне тарту, яғни білім алу және ақпарат теңсіздігін еңсеруге, электрондық іс-қимыл рәсімдерін орындау мен халықтың қалың жігі үшін «Электрондық үкімет» қызмет көрсетулеріне қолжетімділікті ұйымдастыру үшін қоғамды қажетті білімділік деңгейімен қамтамасыз етуге бағытталған іс-шараларды іске асыру қажеттілігі; 3) мемлекеттік басқарудың барлық деңгейлерінде әкімшілік процестерді стандарттау мен нысандандыруды, сондай-ақ мемлекеттік органдарды ақпараттандыру мен басқарудың бірыңғай саясатын әзірлеу мен іске асыруды білдіретін мемлекеттік органдарды ақпараттандыру. «Электрондық үкіметті» енгізу стратегиясына сәйкес «e-үкіметті» қалыптастыру және дамыту 4 кезеңнен тұрады: Біріншісі - ақпаратты жариялау және таратуды көздейді; екіншісі - мемлекеттік орган мен азаматтар арасындағы өзара іс-қимылдың кері және тура жолымен интерактивтік қызметтерді беру; үшіншісі - қаржылық және заңдық операцияларды үкімет порталы арқылы іске асыру транзакциялық өзара іс-қимылы; төртіншісі - ақпараттық қоғамды қалыптастыру (Қараңыз: <http://e.gov.kz/wps/portal/Content>).

2005 ЖЫЛ: ӨНІР КӨШБАСШЫСЫ, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰРМЕТТІ ӘРІПТЕС ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

2005 жылдың 27 қаңтарында Алматы қаласында халықаралық, аймақтық және субаймақтық ұйымдардың қатысуымен БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі Контртеррористік комитетінің 4-ші арнайы мәжілісі өтті.

Ақпан айында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару жолында» атты ел халқына Жолдауын арнады. Жолдауда Қазақстан тарихында тұңғыш рет Шығыс Азия мемлекеттерінің тәжірибесін және өзіміздің көпұлтты әрі көп дінді қоғамымыздың ерекшелігі ескеріліп, Батыс демократиясының қағидаттарына сай келетін тәуелсіз мемлекет орнағандығы туралы айтылды. Қазақстан өңірдің көшбасшысына, халықаралық құрметті әріптеске, халықаралық лаңкестікке, есірткінің жайылуы мен ядролық қарудың таралуына қарсы белсене күресетін мемлекетке айналуы сөз болды. Қазақстанның жеделдетілген экономикалық және әлеуметтік прогресі инновациялық экономика құру және шикізаттық емес секторды, шағын және орта бизнесті дамыту, аграрлық, қаржылық сектор мәселелері, ХХІ ғасыр деңгейінде білім беру мен кәсіптік даярлау, саяси реформалардың жалпыұлттық бағдарламасы мемлекеттік жобаға айналды.

Осы жылдың 2 маусымында үлкен халықаралық маңызға ие, борттағы ғарышкерлерді ұшырағын планетадағы үш ғарыш айлағының бірі болып табылатын Байқоңырдың 50 жылдығы аталып өтті. Ол 1970-1980 жылдары Кеңестер елінің ірі ғарыш орталығы болды. Бүгінде Байқоңырды Ресей Федерациясы 2050 жылға дейін жалға алып отыр.

2005 жылдың 5 шілдесінде Астана қаласында Шанхай ынтымақтастық ұйымына қатысушы мемлекеттер басшылары кеңесінің 10-шы отырысы өтті. Отырыс барысында Пәкістан, Иран және Үндістанға ШЫҰ жанындағы бақылаушы мәртебесі берілді. Сонымен қатар, 27 қыркүйекте Душанбе қаласында аймақ деңгейінде өткен тағы бір шараға Қазақстан Республикасы қатысты. Осы күні Орталық Азия ынтымақтастығы ұйымына қатысушы мемлекеттер Премьер-министрлері Кеңесінің бірінші отырысы өтті.

Осы жылдың 4 желтоқсанында Қазақстан Республикасы Президентінің кезекті үшінші сайлауы өтті. Бұл сайлау науқаны ғалым-заңгерлердің жұртшылыққа арналған ашық хатымен басталды. Хаттың негізгі мазмұны президент сайлауының болатын мезгіліне байланысты еді. Ғалымдардың айтқан пікірлеріне байланысты көп таластар пайда болды. Нәтижесінде Конституциялық кеңес сайлаудың болатын күнін ресми анықтады.

2005 жылғы Президент сайлауының науқаны осыдан жеті жыл бұрынғы науқаннан өзгеше өтті. Бұл сайлаудағы Қазақстанның саяси нарығына Ресейлік, Украиндік саяси компаниялардың қалдықтары қатыспады. Бұл отандық саяси сайлау технологияларының мектебі ілгері жылжығанын байқатады. Саяси жарнаманы коммерциялық жарнама секілді көпжақты қарастыруға болатыны белгілі. Оның көптеген түрлері сол жарнама жасаушылардың қиялдарынан туындаған өнімдерінде көрініс табады. Бүгінде дәстүрлі плакаттар, транспаранттар, листовкалармен қатар, жарнамашылардың әр-алуан идеялары бар. Сол идеялар әрқашан сайлау науқаны технологияларында өзара күреседі. О. Бальзактың өзі, идеяны тек идеямен жеңуге болады деген емес пе? Міне, солардың кейбір түрлері осы Президент сайлауы науқанында қолданылды.

2005 жылғы Президент сайлауына қатысуға тілек білдірушілер саны көп болды. 2005 жылғы 3 қазандағы мәлімет бойынша президенттікке 18 адам үміткерлікке ұсынылды, оның төртеуін республикалық қоғамдық бірлестіктер, 14-і өзін-өзі ұсынғандар. Лингвистикалық комиссия 13 үміткердің мемлекеттік тілді еркін меңгергендігін анықтап, ҚР Орталық сайлау комиссиясы Қазақстан Республикасының Конституциясы және «Қазақстан Республикасының сайлау туралы» Конституциялық заңында қойылатын талаптарға сай келетінін анықтады. Дегенмен сайлау комиссиясы «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Конституциялық заңының 59-бабы 7 – тармағы 3) тармақшасының екінші абзацына сәйкес, тіркеуге қажетті құжаттарды табыс етпегендігіне байланысты К.Қ. Асан-Ата, А.Х. Асылбек, Ж.Ә. Бәзілбаев, У.Ә. Қайсаров, М.Қ. Оразай, С.С. Өтен, Б. Рахымжанов, М.Қ. Тілеулесов сынды азаматтарды кандидат ретінде тіркеуден бас тартты.

Президенттікке үміткерлер ретінде «Отан» республикалық саяси партиясы» қоғамдық бірлестігінің атынан ұсынылған Назарбаев Нұрсұлтан Әбішұлы, «Әділетті Қазақстан үшін» Демократиялық күштер блогы» республикалық қоғамдық бірлестігінің атынан ұсынылған Тұяқбай Жармахан Айтбайұлы, өзін-өзі ұсынған, «Табиғат» Экологиялық одағының төрағасы Елеусізов Мәле Хамзаұлы, Қазақстан Коммунистік халықтық партиясының атынан Әбілқасымов Ерасыл Әбілқасымұлы және Қазақстанның «Ақ жол» Демократиялық партиясы қоғамдық бірлестігінің атынан ұсынылған үміткер Бәйменов Әлихан Мұхамедияұлы тіркелді.

Осы сайлаудың ерекшелігі сонда, үміткерлер алдағы сайлаумен салыстырғанда көптеген ұрандар қолдады. Мәселен, Н.Ә. Назарбаев – «Қазақстан - Тек қана алға!», «Біздің Елбасы», Ж.А. Тұяқбай – «Біз бәріміз жеңіске жетеміз!», «Тұяқбай - әділеттілік пен тәртіп», «Ел байлығын халқымызға қайтарайық!», «Әділетті қоғам үшін дауысыңды бер!», «Біз әділетті қоғамда өмір сүруге лайықпыз!», «Біздің Президент!», М.Х. Елеусізов – «Жаңа дәуір лидері», Е.Ә. Әбілқасымов – «Сөз бастаған

- қол бастар, Қол бастаған - жол бастар», «Халық - өз елінің иесі!», Ә.М. Бәйменов – «Жастардың таңдауы - менің таңдауым!», «Абыройлы өмір үшін!», «Уәде бітпейді, уақыт күтпейді» сынды ұрандар сайлаушылар назарын аудартты (Қараңыз: *Иватова Л.М., Насимова Г.Ө., Насимов М.Ө. Саяси жарнама: теория және тәжірибе. – Алматы, 2008. – 220 б.*). Бұл сайлауда іс басындағы Президент Н.Ә. Назарбаев сайлаушылардың 91,15 пайыз дауысын иеленіп жеңіске жетті. Ж.А. Тұяқбайға 6,61%, Ә.М. Байменовке 1,61%, Е. Әбілқасымовқа 0,34%, М.Х. Елеусізовке 0,28% дауыстар берілді.

Жылдың соңғы айында қайта сайланған іс басындағы Президент Н.Ә. Назарбаев өз Жолдауларында айтылған жоспарлы шараларды атқаруға кірісті. Бәсекеге қабілетті экономика қалыптастыру жолындағы Қазақстан қызметі жалғасты.

2006 ЖЫЛ: ДАМУДЫҢ ЖАҢА СЕРПІЛІС ҚАРСАҢЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

2006 жылдың алғашқы күндерінде, дәлірек, 7 қаңтарда Қазақстан Республикасы Мемлекеттік Әнұранының жаңа мәтіні «Менің Қазақстаным!» қабылданды. 1956 жылы жазылған танымал әннің мемлекеттік әнұран мәртебесін иеленуіне байланысты мәтіндеріне түзетулер енгізілді. Түзетулер енгізген Елбасы Әнұран мәтінінің авторларының бірі ретінде саналады. Жалпы 55 жылдық тарихы бар әннің композиторы Шәмші Қалдаяқов және сөзі Жүмеке Нәжімеденов.

25 қаңтарда Санкт-Петербург қаласында өткен Еуразиялық Экономикалық Қауымдастықтың Мемлекетаралық Кеңесіне қатысу шеңберінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев пен Ресей Федерациясының Президенті В.В. Путин атом энергиясын бейбіт мақсатта пайдалану саласындағы Қазақстан-Ресей ынтымақтастығын дамыту туралы бірлескен Мәлімдемені қабылдады. Осы жылдың қаңтарында «Самұрық» мемлекеттік холдингының негізі қалана бастады.

2006 жылдың 1 наурызында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында. Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» Жолдауы жасалды. Елбасы әлемдік рейтинг кестесінің жоғары бөлігіне іліккен елдер тобының ішінен орын алуымызға мүмкіндік беретін басты негізгі бастамаларды көтерді: «Біріншіден, өркенді де өршіл дамып келе жатқан қоғамның іргетасы тек қана осы заманғы, бәсекеге қабілетті және бір ғана шикізат секторының шеңберімен шектеліп қалмайтын ашық нарық экономикасы бола алады. Бұл - жеке меншік институты мен келісім-шарттық қатынастарды құрметтеу мен қорғауға, қоғамның барлық мүшелерінің бастамашылығы мен іскерлігіне негізделген экономика. Екіншіден, біз аға ұрпақты, ана мен баланы, жастарды қамқорлық пен ілтипатқа бөлейтін әлеуметтік бағдарланған қоғам, ел халқының барлық топтары тұрмысының жоғары сапасы мен алдыңғы қатарлы әлеуметтік стандарттарын қамтамасыз ететін қоғам құраудамыз. Үшіншіден, біз еркін, ашық әрі демократиялық қоғам орнатудамыз. Төртіншіден, біз дәйекті түрде саяси тежемелік пен тепеңдіктің үйлестірілген жүйесіне негізделген құқықтық мемлекет құрып, оны нығайта береміз. Бесіншіден, біз барлық діндердің тең құқылығына кепілдік береміз және Қазақстанда конфессияаралық келісімді қамтамасыз етеміз. Біз Исламның, басқа да әлемдік және дәстүрлі діндердің озық үрдістерін құрметтеп әрі дамыта отырып, осы заманғы зайырлы мемлекет орнатамыз. Алтыншыдан, біз қазақ халқының санғасырлық дәстүрін, тілі мен мәдениетін сақтап, түлете береміз. Сонымен қатар ұлтаралық және мәдениетаралық келісімді, біртұтас Қазақстан халқының ілгері дамуын

қамтамасыз етеміз. Жетіншіден, біз өз елімізді халықаралық қоғамдастықтың толық құқылы және жауапты мүшесі ретінде қарастырамыз, ал мұның өзі біздің аса маңызды басымдықтарымыздың бірі. Қазақстан мұнда геосаяси тұрақтылықты және өңірдегі қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөнінде маңызды міндеттер атқарып отыр».

Сонымен қатар, Қазақстанның әлемнің бәсекеге барынша қабілетті әрі серпінді дамып келе жатқан мемлекеттерінің қатарына қарай қадам басуы жолындағы негізгі жеті басымдықтарды атап өтті. Атап өтер болсақ. Қазақстанның әлемдік экономикаға ойдағыдай кірігуі – елдің экономикалық дамуының сапалық серпілісінің негізі; Қазақстан экономикасын тұрлаулы экономикалық өрлеудің іргетасы ретінде одан әрі жаңарту мен әртараптандыру; халықтың неғұрлым «әлжуаз» топтарын қорғайтын және экономиканың дамуына қолдау көрсететін осы заманғы әлеуметтік саясат; осы заманғы білім беруді дамыту, кадрлардың біліктілігі мен оларды қайта даярлауды ұдайы арттыру және Қазақстан халқы мәдениетінің одан әрі өркендеуі; демократияны одан әрі дамыту және саяси жүйені жаңарту; осы заманғы қауіп-қатерлер мен қыр көрсетулерге қарсы бара-бар ұлттық қауіпсіздік стратегиясын іске асыру; Қазақстанның мүдделерін, өңірлік және әлемдік дамудың серпінін ескеретін теңдестірілген және жауапты сыртқы саяси бағытты одан әрі іске асыру.

4 наурызда Кувейтте штаб-пәтері орналасқан Азияның Олимпиядалық кеңесі 2011 жылғы VII қысқы Азиялық ойындарын өткізуге Қазақстанның кандидатурасын бекітті. Барлығымыз бұл спорттық оқиғаның маңызды сәттерін осы жылы бақылағанымыз анық. Құрлықтың 26 мемлекеті қатысқан Олимпиядалық ойында еліміз жалпыкомандалық есепте алтын алудың рекордын жаңартты. Қазақстан спортшылары барлығы 70 медаль иеленіп, оның ішінде 32 алтын, 21 күміс және 17 қола медаль болды.

Осы жылдың 15 маусымында Шанхай қаласында Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың қатысуымен Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына мүше-мемлекеттер басшыларының мерекелік саммиті өтті. Кездесу барысында өңірдегі қауіпсіздік мәселелеріне ерекше көңіл бөлінді. Тараптар сауда-экономикалық және гуманитарлық ынтымақтастықты кеңейту мәселелері бойынша пікір алмасты. Мемлекет басшылары ШЫҰ бес жылдық Декларациясы мен халықаралық ақпараттық қауіпсіздік туралы Мәлімдемеге қол қойды.

2006 жылдың 17 маусымында Алматы қаласында Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңесінің (АӨСШК) екінші саммиті өтті. Саммит барысында АӨСШК екінші саммитінің Декларациясы қабылданып, Азиядағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық мәселелеріне ортақ көзқарас білдірілді. Аталған шара шеңберінде

АӨСШК хатшылығының құрылуы және оның Алматыда орналасуы туралы шешім қабылданды.

17 шілдеде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев Санкт-Петербург қаласында өткен «Үлкен Сегіздік тобының» мемлекет және үкімет басшыларының кездесуіне қатысты. Бұл форумға Н.Ә. Назарбаев ТМД-ның төрағасы ретінде қатысу үшін шақырылды. Аталған шара шеңберінде Қазақстан Президенті «сегіздік тобы» мемлекет және үкімет басшыларының жұмыс отырысында сөз сөйледі. АҚШ-тың Президенті Джордж Буш, ҚХР-ның Төрағасы Ху Цзиньтао, Францияның Президенті Жак Ширак, ГФР-ның Канцлері Ангела Меркель, Индияның Премьер-Министрі Манмохан Сингхпен екі жақты кездесулер өтті. Сонымен қатар, Н.Ә. Назарбаев Ресей Президенті В.В. Путинмен кездесіп, Қарашығанақ кен орнының газын игеру мен пайдалану саласындағы ұзақ мерзімді ынтымақтастықты дамыту туралы Қазақстан Республикасы Президенті мен Ресей Федерациясы Президентінің Декларациясын қабылдады.

Осы жылдың 27 шілдесінде Қазақстан Президенті, ТМД басшылары Кеңесінің Төрағасы Н.Ә. Назарбаев Мәскеу қаласында өткен ТМД-ның бейресми саммитіне қатысты. Жиында сөйлеген сөзінде Қазақстан Президенті ТМД институтын реформалау жөнінде әзірленген бағдарлама Достастық мүшелерінің қарауына жіберілгенін айтты. Аталған бағдарлама келешек интеграцияның бес негізгі бағытын көздейді. Бұл миграциялық саясат, ғылым және білім, мәдени-гуманитарлық салаларындағы ынтымақтастық, көлік инфрақұрылымын бірлесіп пайдалану, дамыту және трансшекаралық қылмысқа қарсы күресудегі ынтымақтастық жұмыстары болмақ.

2006 жылдың 8 қыркүйегінде Семей қаласында Қазақстан, Өзбекстан, Тәжікстан мен Түрікменстанның Сыртқы істер министрлері деңгейінде «Орталық Азиядағы ядролық қарудан азат аумақ құру туралы» Шартқа қол қойылды. Қол қою рәсіміне БҰҰ, МАГАТЭ, халықаралық қоғамдық және үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері, Қазақстанда аккредитацияланған дипломатиялық миссиялардың басшылары қатысты.

Осы жылдың 12-13 қыркүйегінде Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың төрағалығымен Астана қаласында Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің II Съезі өтті. Аталған шараға Еуропа, Америка, Азия, Африка және Таяу Шығыстың 26 елінен 25 діни жетекші мен 14 құрметті қонақ қатысты. Қатысушылардың саны 160 адамнан асты. Съездің күн тәртібіне сәйкес дін жетекшілері мен Съездің құрметті қонақтары ресми бекітілген «Өзге діндер өкілдерін тану және діни сенімге бостандық» пен «Халықаралық қауіпсіздікті нығайтудағы діндер жетекшілерінің рөлі» тақырыптары бойынша сөз сөйлеп, пікір алмасты. Съездің негізгі құжаты «Әлемдік және дәстүрлі діндер жетекшілерінің II Съезінің декларациясы»

және «Дінаралық үнқатысудың қағидалары» дін басшыларымен бір ауыздан қабылданды.

27 қазанда Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрі Қ.К. Тоқаев Еуропадағы Қауіпсіздік және Ғытымақтастық Ұйымының басшылығымен келіссөздер өткізу үшін ЕҚЫҰ тұрақты кеңесінің арнайы отырысында еліміздің бұл ұйымға төрағалығының басымдықтарына арналған баяндама жасады. Осы жылдың 17 қарашасында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Түркияның Анталья қаласында өткен Түркітілдес мемлекеттер басшыларының VIII саммитіне қатысты.

Тәуелсіз Қазақстанның саяси дамуы, ішкі саяси реформаларының сипаты бүгінде әлем елдеріне үлгі саналады. Сол кезеңдегі Қазақстанның негізгі міндеті серпілді экономикалық даму, тұрақтылықты сақтау арқылы саяси және экономикалық жаңғыруды жалғастыра дамыту болғандығы анық.

2007 ЖЫЛ: САЯСИ КӨШІМІЗДІҢ ӨЗІНДІК «ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖОЛЫ» МЕН ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ САЯСАТТЫҢ МАҢЫЗДЫ 30 БАҒЫТЫ АЙҚЫНДАЛҒАН ҚАЗАҚСТАН

2007 жылдың 16 қаңтарынан қазақ тілін үйренемін деп ниеттенген жандарға арналған тегін оқыту мемлекеттік бағдарламасы жүзеге аса бастады.

Елбасының 1997 жылдың 10 қазанында халыққа арналған алғашқы «Қазақстан-2030. Барлық Қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы» жолдауына 2007 жылы 10 жыл толып, 28 ақпанда келесі онжылдыққа бағытталған «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» жолдауын Елбасы халқына арнады. Жолдауда Президентіміз: «2007 жылы біз жүйелі демократиялық реформалардың келесі кезеңін жүзеге асыруға кірісеміз. Демократиялық реформалар бағдарламаларын әзірлеу мен нақтылау жөніндегі мемкомиссия саяси партиялардың, қоғамдық бірлестіктердің, сарапшылардың ұсыныстарын, еліміз азаматтарының пікірлерін қорыта келіп, мемлекеттегі алдағы саяси жаңғыртулар жайында нақты ұсыныстар дайындады. Маңыздысы сол, бұл ұсыныстар бөтен тәжірибені көшіру де, бағзы теорияларды қайталау да емес. Олар біздің қоғамымыздың қажетін әзірлеп, Қазақстанның нақты жағдайын екшейді. Бізде саяси реформалардың өзімізге лайық үлгісі, саяси көшіміздің өзіндік «қазақстандық жолы» қалыптасу үстінде», - деді. Бұл жолдаудың ерекшелігі - Елбасы мемлекетімізді жаңартудың басты басымдықтары ретінде ішкі және сыртқы саясаттың маңызды 30 бағытын айқындап берді:

- 1) экономиканың бәсекеге қабілеттілігінің орнықты сипатын қамтамасыз етуге бағытталған толымды стратегия әзірлеу және оны іске асыру;
- 2) әлемдік шаруашылық жүйесінде қазақстандық «тауашаларды» іздестіру, оларды қолға қарату және жасақтау;
- 3) іргелі және «серпінді» жобаларға қатысу;
- 4) мемлекеттік холдингтердің қызметін шоғырландыру және олардың жұмысын халықаралық стандарттарға сәйкес ұйымдастыру;
- 5) өндіруші сектордың тиімділігі мен макроэкономикалық қайтарымдылығын едәуір арттыру;
- 6) ырықтандыру жағдайында қаржы жүйесінің орнықтылығы мен бәсекеге қабілеттілігінің жаңа деңгейі;
- 7) Қазақстан үшін тиімді жағдайларда БСҰ-ға кіру;
- 8) экономиканы әртараптандыру және шикізаттық емес секторды дамыту;
- 9) жоғары технологияларды енгізуге және инновацияларды қолдауға бағытталған біртұтас мемлекеттік стратегия жүргізу;
- 10) экономикалық өсу мен бәсекеге қабілеттіліктің өңірлік орталықтарын қалыптастыру және олардың жұмыстарын бастауы;
- 11) мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің негізінде стратегиялық инфрақұрылымды дамыту, сондай-ақ осы саладағы басқару сапасын көтеру;
- 12) электрэнергетикалық ресурстарды дамыту және атом энергетикасының негіздерін жасау;
- 13) шағын және орта

бизнесті қолдау жөніндегі дәйекті іс-қимыл; 14) халықаралық талаптарға сай келетін техникалық стандарттарды жедел әрі барлық жерлерде енгізу; 15) жеке меншік институтын және контрактілік қатынастарды дамыту; 16) Қазақстанды одан әрі индустрияландыру негіздерін қалыптастыру; 17) бастауыш және орта білім беру, сондай-ақ кадрларды қайта даярлау жүйесін әлемдік стандарттарға жақындату; 18) оқу орындарын халықаралық стандарттар деңгейінде аттестациялауды енгізу, жоғары білім беру саласында нақтылы және инженерлік ғылымдарды басым дамыту; 19) «Парасатты экономика» негіздерін қалыптастыру; 20) тұрғын үйдің қол жететіндей болуын қамтамасыз ету және жылжымайтын мүлік нарығын дамыту саласындағы дәйекті саясат; 21) медициналық қызмет көрсету сапасын жақсарту және денсаулық сақтаудың жоғары технологиялық жүйесін дамыту; 22) жинақтаушы зейнетақы жүйесін дамыту; 23) саяси жүйені дамыту; 24) әкімшілік реформаларды іске асыру және атқарушы билікті жаңарту; 25) қоғамдық келісім мен тұрақтылықты одан әрі нығайту үшін Қазақстан халықтары Ассамблеясының ролін көтеру; 26) Қазақстан халықтарының рухани дамуы және үштұғырлы тіл саясаты; 27) құқық қолдану іс-тәжірибесін жетілдіру және құқық тәртібін нығайту; 28) Қазақстанның жаңа халықаралық жауапкершілігі, көп бағытты сыртқы саясатты дамыту және жаһандық қатерлерге қарсы күреске қатысу; 29) Қазақстанның өңірлік тұрақтылықты қамтамасыз етудегі, Орталық Азия елдерінің экономикалық ықпалдастығын дамыту мен Каспий және Қара теңіз аймағындағы серпінді рынокты қалыптастырудағы белсенді ролі; 30) Қазақстанның «өркениеттердің үндесуін» дамытудағы мәдениетаралық және конфессияаралық орталық ретіндегі тұғырын бекемдеу.

Осы жылдың 20 сәуірінде ел экономикасының дамуына оң ықпал ету мақсатында Елбасы жаңа Жарлыққа қол қойды. Елімізде «Ертіс», «Оңтүстік» және «Жетісу» әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациялары қызметін бастады.

23-29 шілде аралығында Ұлыбританияда алғаш рет бүркітшілердің I Бүкіләлемдік фестивалі өтіп, қазақстандықтар жеңіске жетті.

Осы жылдың 4 шілдесінде «Нұр Отан» партиясы жалпыұлттық күшке айналды. Қазақстандағы саяси жүйені жетілдіріп, партияларды ірілендіру үшін «Отан» партиясының өзімен мақсат-мүддесі бір басқа партиялармен бірігуі нәтижесінде құрылған. 2006 жылы желтоқсан айында «Отан» РСП-ның 10-съезінде партияның аты «Нұр Отан» Халықтық Демократиялық Партиясы болып өзгертілді. Бұл партияның қатарына «Асар», «Азаматтық» және «Аграрлық» партиялар бірікті. Партия қоғамды одан әрі демократияландыруға бағытталған экономикалық және саяси реформаларды жүзеге асыруға; азаматтардың өмір сүру деңгейін көтеруге; әлеуметтік әділеттік орнатуға және елімізде тұрақтылықты сақтауға;

ұлттаралық және конфессияаралық келісімді нығайтуға; Қазақстан Республикасының жаң-жақты және үйлесімді дамуы үшін азаматтардың отансүйгіштігі мен жауапкершілігін тәрбиелеуге белсенді ықпал етуді басты мақсаттары етіп жариялады. Мәжілісте «Нұр Отан» парламенттік көпшілікке ие (Қараңыз: http://kk.wikipedia.org/wiki/Нұр_Отан_ХДП).

2007 жылдың 18 тамызында Парламенттің төменгі палатасы Мәжіліске мезгілінен бұрын сайлау өтті. 2007 жылғы Парламент сайлауындағы ең негізгі өзгеріс - сайлаудың пропорционалдық жүйе бойынша өтуі еді. Қазақстан тарихында алғаш рет сайлаушылар жеке кандидаттарды емес, партияларды таңдады. Әрине, бұл өзгеріс еліміздің көптеген партияларына қиындықтар әкелді. Өйткені партиялар тізім жасау барысында елге танымал тұлғаларды енгізе отырып саяси жарысқа қатысуы жаңа үрдіс және сайлаушыларды дауыс беруге шақыру тағы бір мәселе. Себебі партиялар рейтингісінің күресі осы азаматтарға байланысты. Шын мәнінде осы науқанның қызықтылығы да осында болды. 7 саяси партия қатысқан сайлау нәтижелері төмендегідей болды: Жалпыұлттық социал-демократиялық партия 269310 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 4,54 проценті; «Нұр Отан» халықтық-демократиялық партиясы 5247720 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 88,41 проценті; Қазақстан Патриоттары партиясы 46436 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 0,78 проценті; Қазақстан социал-демократиялық «Ауыл» партиясы 89855 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 1,51 проценті; Қазақстанның «Ақ жол» демократиялық партиясы 183346 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 3,09 проценті; «Руханият» партиясы 22159 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 0,37 проценті; Қазақстан Коммунистік халық партиясы 76799 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауыстарының 1,29 проценті.

Осы сайлауда алғаш рет 20 тамызда біртұтас жалпыұлттық сайлау округінің аумағы бойынша Қазақстан халқы Ассамблеясы сайлайтын, төртінші шақырылатын Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаттарын сайлауы болды. Нәтижесінде Ассамблея бойынша депутаттыққа 9 кандидат сайланды.

Сонымен қатар, 2007 жыл Қазақстан Республикасының Шанхай Ынтымақтастық Ұйымындағы төрағалық жылы шеңберінде өткенін де атап кеткеніміз жөн.

2008 ЖЫЛ: ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ ҚАЛЫПТАСҚАН ҚАЗАҚСТАН

2008 жыл Украинаның Қазақстандағы жылы шеңберінде өтті. 2007 жылы Қазақстанның Украинадағы жылы өз дәрежесінде сәтті өткен болатын. Демек, бұған дейін украин халқы тәуелсіздік жылдарындағы ел жетістіктерімен, мемлекетіміздің бай мәдени мұрасымен танысып, қазіргі Қазақстанның тынысын аңғарды. Бүгінде Украина Қазақстанның маңызды саяси және сауда-экономикалық әріптесі болып табылады. Кейбір мәліметтер бойынша Қазақстан Украинаның әлемде жетінші, ТМД елдері бойынша екінші ірі сауда әріптесі ретінде саналады (Қараңыз: <http://www.regnum.ru/news/967633.html>).

Жыл басында, 15 қаңтар күні Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Нұр Отан» партиясы бойынша өзінің орынбасарларымен кездесіп, 2007 жылы өткен Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісіне депутаттарды сайлаудан кейінгі партияның жүргізіп отырған жұмысы жөнінде хабардар болды. 17 қаңтарда Нұрсұлтан Назарбаевтың төрағалығымен «Нұр Отан» партиясы Саяси кеңесінің кеңейтілген отырысы болып өтті. Саяси кеңес мүшелері талқылаған негізгі тақырып – партияны және оның рөлін қазіргі заман талабына сай одан әрі дамыту мәселелері болды.

Осы жылдың 6 ақпанында Президентіміз Парламент палаталарының бірлескен отырысында «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты Қазақстан халқына Жолдауын жариялады. Бұл Жолдау Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясына, 30 корпоративтік көшбасшы бағдарламасына, қоғамды жаңғырту және елдің экономикасын инновациялық дамытуға арналған 2006 және 2007 жылдардағы Жолдаулардың заңды жалғасы болып табылды. Бұл құжатта мемлекет рөлінің күшею тұлжырымдамасы, мемлекеттің әлеуметтік саясатын жоғарылататын ұйымдастырушылық деңгейін арттыру басты идея еді. Жолдауда айтылғандай, «демократиялық дамудың жалпыға бірдей танылған заңдылықтары мен біздің қоғамымыздың дәстүрлерін үйлестіре отырып, біз одан әрі де саяси және мемлекеттік құрылыстың қазақстандық моделін жетілдіру жолымен жүре беретін боламыз».

2008 жылдың 22 ақпанында Ресей астанасы Мәскеу қаласында ТМД мүше мемлекеттер басшыларының бейресми саммиті болып өтті. Ресей Федерациясы Президенті Владимир Путиннің бастамасымен өткен саммит Ресей басшысы ретінде қатысып отырған жоғары деңгейдегі соңғы кездесуі еді. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету өтінішін қолдау мәселесінде табанды және дәйекті ұстаным» көрсеткендері үшін мемлекет басшыларына ризашылығын білдірді.

Ежелгі грек мифологиясындағы түсінік бойынша құдайлар мекен ететін Фессалияның киелі Олимп тауында 24 наурызда жағылған, жазғы ойындар ететін Қытай астанасы Бейжіңге жеткізілген олимпиадалық алау 2008 жылдың 1 сәуірінде Алматы қаласына әкелінді. Оңтүстік астана олимпиада алауын алып жүрушілердің 130 күндік маршрутты жүріп өтетін бес құрлықтағы 22 ірі қаланың біріншісі болды. 2 сәуірде Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Медеу» мұз айдынында Олимпиада алауын алғашқы кезеңінде алып жүру арқылы жер жүзін айналып өтетін халықаралық Олимпиада эстафетасын ашты. Бұл жиында мемлекет басшысы «Алатаудың баурайындағы ару қаламыз Алматы Афины мен Пекиннен кейінгі 2008 жылғы 29-шы жазғы Олимпиада ойындарының Олимпиада алауы эстафетасын қабылдайтын бірінші қала ретінде белгіленді. Бұл – еліміз үшін үлкен мәртебе. Қазақстан - әлемде саяси тұрақты, экономикасы өркендеген іргелі ел ғана емес, халықаралық спорттағы табыстарымен және талантты спортшыларымен танылған мемлекет. Олимпиада алауының Алматыға келуі осы айтулы жетістіктерімізге жасалған үлкен құрмет деп білейік», - деген болатын.

2008 жылдың 21 сәуірінде Мемлекет басшысының №573 Жарлығы бойынша бірінші басшыларын Қазақстан Республикасының Президенті қызметке тағайындайтын және қызметтен босататын мемлекеттік жоғары оқу орындарының тізбесі бекітілді. Осы Жарлық бойынша ең алғаш рет Елбасы тағайындаған ректорлар төмендегідей болды: Бақытжан Тұрсынұлы Жұмағұлов – әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры; Бақытжан Жарылқасымұлы Әбдірайымов – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры; Серік Жайлауұлы Пірәлиев – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры; Тілектес Исабайұлы Есполов – Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ректоры; Жәния Яхияқызы Әубәкірова – Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының ректоры; Айман Қожабекқызы Мұсақожаева – Қазақ ұлттық музыка академиясының ректоры; Арыстанбек Мұхамедиұлы Әлиев – Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының ректоры; Айқан Ақанұлы Ақанов – С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университетінің ректоры; Жексенбек Мәкейұлы Әділов - Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университетінің ректоры.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев 24 сәуір күні Алматы қаласында ашылған VII Еуразиялық медиа-форумның жұмысына қатысты. Өзінің сөзінде Қазақстан Президенті соңғы кездесуден бері өткен бір жыл ішінде әлемнің қауіпсіздіктен арылмағандығын, әрі жаңа заман тудырып отырған қауіп-қатерлердің төмендемей отырғандығын атап өтті. Сонымен қатар, түрлі өркениеттер, мәдениеттер мен діндер арасындағы, Қазақстанның алдағы ЕҚЫҰ төрағалығы аясында тұрақты сұхбатты қалыптастыратын

Қазақстанның аймақтық және жаһандық мәселелерінің күн тәртібін баяндады. Бұл жиын жұмыстарына АҚШ Президентінің ұлттық қауіпсіздік мәселелері жөніндегі бұрынғы кеңесшісі Збигнев Бжезинский, ЕҚЫҰ-ның бас хатшысы Марк Перрен де Бришамбо, БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының төрағасы Срджян Керим, «Мир» Мемлекетаралық телерадио компаниясының төрағасы Радик Батыршин, ИТАР-ТАСС басшылары Виталий Игнатенко және Михаил Гусман қатысты.

Осы жылдың 12 мамырында Мемлекет басшысының Жарлығымен бүгінгі Қызылорда облысының әкімі Болатбек Баянұлы Қуандықов өз қызметіне тағайындалды.

14 мамырда елімізде «Жас Отан» жастар қанатының алғашқы съезі өтті. Жиынға қатысқан Елбасы Н.Ә. Назарбаев: «Бүгін еліміздің белсенді, күш-жігері тасыған жастары бас қосып, туған Отанымыздың болашағына деген салиқалы көзқарастарын ортаға салуға жиналып отыр. Сіздердің бұл қадамдарыңыз мені ерекше қанаттандырады. Өйткені «Жас Отан» бүгінде жастықтың, азаматтық белсенділіктің, сындарлы ой-пікірдің орталығы десем қателеспеймін. «Жасотандықтар» – еліміздің ең белді саяси партиясы «Нұр Отанның» берік тұғыры ғана емес, менің жас көмекшілерім, серіктестерім», - деп атап өтті.

2008 жылдың 5 шілдесінде Астанадағы Бейбітшілік және келісім сарайында Нұрсұлтан Назарбаевтың қатысуымен Қазақстан елордасының 10 жылдық мерекесіне арналған салтанатты жиын өтті. Осы жылдың 6 шілдесі Астана күні жаңа мемлекеттік мерекесі болып белгіленді.

Осы жылдың 8 және 24 тамыз аралығында Қытай астанасы Пекин қаласында ХХІХ Жазғы Олимпиялық ойындары өтті. Мұнда 41 спорт түрінен 302 медаль жиынтығы сарапқа салынды. Қазақстан ұлттық құрамасы спорттың 22 түрінен 132 лицензияны жеңіп алған болатын. Спорттық дода нәтижесі бойынша еліміз барлығы 13 медаль, оның ішінде 2 алтын (Илья Ильин – ауыр атлетика; Бақыт Сәрсекбаев – бокс); 4 күміс (Ирина Некрасова, Алла Важенина – ауыр атлетика; Асхат Жіткеев – дзюдо; Таймураз Тигиев – еркін күрес) және 7 қола (Нұрбахыт Теңізбаев, Әсет Мәмбетов - грек-рим күресі; Мария Грабовецкая - ауыр атлетика; Марид Муталимов, Елена Шалыгина - еркін күрес; Еркебұлан Шыналиев – бокс; Арман Шылманов – таэквондо) иеленіп, жалпыкомандалық есепте 29 орынға тұрақтады.

16 қазанда Елбасы «Бірлік табысқа жеткізеді» атты тақырыппен отандық жетекші телеарналардың журналистеріне сұхбат берді. Н.Ә. Назарбаев ел тұрғындарын мазалап жүрген өзекті сұрақтарға жауап берді және жаһандық дағдарыстың Қазақстан экономикасына кері әсерін азайту үшін жасалып жатқан іс-шаралармен таныстырды.

2008 жылдың 23 қазанында Бейбітшілік және келісім сарайында Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың төрағалығымен Қазақстан халқы

Ассамблеясының XIV сессиясы өтті. Елбасы бұл институттың бүгінгі таңдағы мемлекетіміздегі тұрақтылық пен тұтастықты сақтаудың берік тұғырына айналғанын атап өтті.

6 қараша күні Қазақстан Республикасының Президенті, «Нұр Отан» ХДП Төрағасы Н.Ә. Назарбаевтың қатысуымен Астана қаласында Сыбайлас жемқорлыққа қарсы форум өтті. Ұлт көшбасшысының партиясы бастамасымен өткізілген форум жұмысына мемлекеттік органдардың басшылары, Парламент депутаттары, партияның аймақтық филиалдарының басшылары, «Нұр Отан» ХДП-ның жанындағы жемқорлықпен күрес жөніндегі республикалық және аймақтық қоғамдық кеңестердің мүшелері, үкіметтік емес ұйымдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері және ғалымдар қатысты.

Жалпы қазіргі заманғы демократия адамның түрлі деңгейдегі табиғатына негізделеді. Демократияда халық тұлғалық дамудағы пайдалы тәсілдерді қолдануға тырысады. Сондықтан бұл феномен үнемі дамуды қажет етеді. Қазақстан Республикасындағы демократия өзіндік ерекшеліктерге ие және өзінің заңдылықтарын толықтай қалыптастырған билік формасы.

2009 ЖЫЛ: ДАҒДАРЫСТАН ЖАҢАРУ МЕН ДАМУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

2009 жылдың 12 қаңтарында Мемлекет басшысы Астана қаласында Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің бірінші интеллектуалды мектебін ашты.

Осы жылдың 2 ақпанында Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Российская газета» басылымында әлемдік экономикалық дағдарысты жеңу мәселелеріне арналған «Дағдарыстан шығу кілті» мақаласы жарық көрді. Біздің ойлануымызды түбегейлі жаңартуды, әлемдік валюта жүйесін сауықтырудың мәнін барынша айқын және түбегейлі түсіндіретін жеті қарапайым сұраққа адал жауап беру жөнінде бастама көтеріп, түбегейлі жаңару жоспары айқындалды.

2009 жылдың 24 ақпанынан 25 ақпанға дейін ел тәуелсіздігінен кейін екінші рет Қазақстан Республикасында халық санағы жүргізілді. Ұлттық халық санағының басты кезеңінің қорытындысы бойынша Қазақстан халқының саны 16,3 млн адамнан асқан.

Осы жылдың 6 наурызында Елбасымыз «Дағдарыстан жаңару мен дамуға» атты Қазақстан халқына Жолдауын жасады. Жолдауда еліміздің екі онжылдық бойы жаңа ел құрып келе жатқаны атап өтілді. Мемлекет соңғы бірнеше онжылдықтар ішіндегі ең күрделі әлемдік дағдарыстың экономикаға кері әсерін тигізіп отырған қиын жағдайда батыл шараларды қолға алып, іске асырып келе жатқандығы да баян етілді. Елбасы осы күрделі кезеңде ұсақ-түйекті, берекесіз тірлікті доғарып, ел үшін, ұрпақ үшін бір жеңнен қол, бір жағадан бас шығаратын кез келгендігін сөз соңында қорытындылады.

3 шілдеде Елордада Қазақстандағы бірінші «Астана-Арена» жабық стадионы пайдалануға берілді. Бұл стадионға 30 000 көрермен сияды. Әлемдегі қозғалмалы шатыры бар алты стадионның құрамына кіреді. Осы күні стадиондағы ең бірінші ойын астаналық Локомотив пен Қазақстанның жастар құрама командасы арасында өткен болатын. Ойынның төрешісі әйгілі итальяндық Пьерлуиджи Коллина болса, доппен алғашқы соққыны Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев орындады. Екі командалардың құрамында, өздерінің ойыншыларыменен қатар, қонаққа шақырылған «жұлдыздарда» болды. Қазақстанның жастар құрама командасына — Грузия құрамасының және итальяндық «Милан» клубының қорғаушысы Каха Каладзе мен Украин құрамасының шабуылшысы Андрей Шевченко, ал «Локомотив» құрамында — атақты түрік ойыншылар Хасан Шаш и Хакан Шүкур ойнады (Қараңыз: http://kk.wikipedia.org/wiki/Астана_Арена).

2009 жылдың 3 қазанында Әзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан және Түркия мүше болып табылатын Түркі кеңесі халықаралық ұйымы

құрылды. Жалпы бұған дейін 1992 жылдан бастап түркі тілдері мемлекеттерінің Саммиті өткізіле бастады. Сонымен қатар, 1992 жылы Алматы қаласында Түркі мәдениеті және өнері мәселелері жөніндегі біріккен комитеті, ал 1998 жылы Баку қаласында Түркітілдес елдердің Парламенттік Ассамблеясы құрылып, аталмыш екі ұйым осы кеңестің құрамына енді.

Осы жылдың жазында елімізде көшеде сыра ішуге тыйым салына бастады. Ал 9 қазанда қоғамдық орындарда шылым тарту, 21 жасқа дейінгілерге алкогольды сусындарды сату және қолдану, 18 жасқа дейінгілерге темекі сатуға тыйым салынды. Бұл Қазақстандағы салауатты өмір салтын қалыптастырудағы басты қимылдар саналатыны анық. Салауатты деген сөздің негізгі мағынасы – парасатты, байыпты, ақылды, ойлы, білімді, зерделі және сабырлы деген ұғымды білдіреді. Өмір салты дегеніміз - әрбір жеке адамнан бастап, бүкіл қоғамның қалай еңбек етіп, қалай тұрмыс құрып, бос уақытында демалатыны, қысқасы, олардың қалыптасқан өмір тіршілігі. Яғни, адамның өмір салты қандай болса, өзі де сондай. Сонымен еліміздің кез келген азаматы салауатты өмір сүру үшін парасатты, зерделі және білімді болуы керек. Әсіресе денсаулық жайында білімді болғаны жөн (Қараңыз: *Өмешұлы Ә. Салауатты өмір – денсаулық кепілі. – Алматы: Білім, 1999. – 13 б.*)

Жалпы еліміз үшін бұл жыл бірнеше аспектілерде көрініс тапқан жаһандық дағдарыспен ерекшеленді: біріншіден, өндіріс өсімі тежелді; екіншіден, қаржылық сектор көрсеткіштері нашарлады; үшіншіден, тұрғындар өмір сүру деңгейі төмендеді. Дегенмен, Қазақстанның өзге елдермен салыстырғанда экономикалық жағдайы жоғары болды. Елбасы бастамасымен, ел үкіметі дағдарыс шарттарындағы қимылдардың бағдарламаларын қалыптастырды. Ең басты қимыл банк жүйесін қолдауға бағытталды. Бұл саяси және мемлекеттік жүйенің дамуына кедергі әкелмей, керісінше мемлекеттік дамудың жаңа жолын ашты.

2010 ЖЫЛ: ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕУРОПАДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫНА ТӨРАҒАЛЫҒЫ – ҚАЗАҚСТАН МЕН ҰЙЫМ ТАРИХЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ КЕЗЕҢ

2010 жылы еліміз Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына төрағалықты бастап кетті. Бұл – өз Отанымызға деген мақтаныш пен құрметті асқақтататын іс-шара. Қазақстан Республикасының тек посткеңестік республикалар арасында ғана емес, Азияда бірінші болып ЕҚЫҰ төрағалығын иеленген мемлекет екендігін әрқайсымыз мақтан етуіміз қажет. Еліміздің ЕҚЫҰ-мен қарым-қатынасы 1992 жылдың қаңтарындағы мүшелігінен басталды. Осы кезең Отанымыздың жалпыеуропалық үдерістерге белсенді түрде қатысуының бастауы еді.

ЕҚЫҰ – 56 мемлекетті біріктірген ірі өңірлік ұйым. Ұйымның жауапкершілігіне қақтығыстарды алдын алу мен реттеу мәселелері жатады. Қауіпсіздікпен қамтамасыз етуде ЕҚЫҰ дипломатиялық өзара байланысқа негізделген кешенді және корпоративті тәсілдерді қолданады. Қазақстан мен ЕҚЫҰ арасындағы байланыстар дамуының алғашқы кезеңінде нарықтық экономикаға өтуге қажетті реформалар жүргізу, ашық азаматтық қоғамның дамуы мен аймақтық қауіпсіздікті бекітуге арналған ақпараттық-тәжірибелік пікір алмасулардан тұрды. Өзара қатынастардың дамуындағы жаңа кезең Қазақстанның 2003 жылы ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету туралы идеясымен жалғасты.

Бүгінгі күнде ЕҚЫҰ – еуроатлантикалық және еуразиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ықпал ете алатын маңызды ұйым. Бұл Ұйымның ықпал етудегі ерекшеліктері ретінде оның географиялық көлемділігін ғана емес, саяси шешімдер қабылдаудағы консенсус тәртібі қатысушы мемлекеттер арасындағы тең құқылық дәрежесінің орындалуында жатқанын айту керек. Ұйымның қақтығыстардың алдын алудағы рөлі әмбебап механизмдердің қалыптасуына жол ашты. Атап айтар болсақ, түрлі деңгейдегі саяси кеңесшілерді тағайындап, арнайы өкілдер мен сарапшылар миссияларын ұйымдастыра бастады. Ұйым тәжікаралық қақтығыстардың аяқталуына ықпал етумен қатар, «Дейтон келісімі» атты Босния және Герцеговинадағы бейбітшілік туралы жалпы келісімінің орындалуын қамтамасыз етті.

ЕҚЫҰ-ға төраға мемлекеттер арасындағы басты назардағы міндет Ұйымның саяси қызметін басқару мен үйлестіру, дағдарыстарды реттеу жұмыстарын басқару болып табылады. Осы бағыттар жүйесінде еліміз үлкен тәжірибеге ие болатын. Өйткені, Қазақстан беделді халықаралық ұйымдардың қатысушы мүшесі ғана емес, осы уақытқа дейін ТМД, ШЫҰ, ЕурАзЭҚ, АӨСШК секілді аймақтық ұйымдардың төрағалығын атқарған еді. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев айтқандай, Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалығы жалпыұлттық стратегиялық жоба болып табылады және

барлық мемлекеттік органдардың жемісті әрі үйлестірілген жұмысын қажет етеді.

ЕҚЫҰ дәстүрі бойынша, төрағалық ету қызметін бастаған ел жаңа ұсыныстар мен шешімдер ұсынып, Ұйымның беделін арттыруға өз үлесін қосуы тиіс. Осыған байланысты Қазақстан ЕҚЫҰ қызметінің трансформациялануына күш салды. Біздің ЕҚЫҰ-ға төрағалығымыздың негізгі басымдықтары ретінде терроризмге, наркотрафикке, қару мен адам саудасына қарсы біріккен күрестерін атап өте аламыз. Қазақстан Батыс Еуропа мен АҚШ арасындағы делдалдық қатынаста жетістіктерге жетті. Көптеген батыс сарапшыларының пікірінше, біздің еліміз Батыс Еуропаның кез келген еліне қарағанда Кавказдағы қақтығыстық жағдайды реттеуге мүмкіндігі мол. Сонымен қатар, еліміз ЕҚЫҰ-ның ислам әлемімен серіктестігін кеңейту мүмкіндігіне ие. Бұл Қазақстанның ислам елдерінің 2010 жылы ЕҚЫҰ қызметіне араласу мәселесін күн тәртібіне қойып, Ислам Конференциясы Ұйымы мен ЕҚЫҰ арасындағы өзара байланысты қалыптастырып, күшейтуге бар ықпалын салды.

Қазақстан ЕҚЫҰ төрағасы ретінде Ұйымның посткеңестік кеңістіктегі елдер арасындағы беделін жоғарылатады деген сарапшылар пікірі орындалуда. Астананың мұсылман және еуропалық қауымдастық арасындағы делдалдық қызметі Еуразиядағы барлық қақтығыстарды шешуге септігін тигізгендігіне мүше мемлекеттер толықтай сенімді.

Қазіргі Қазақстан моделі түрлі діндер мен ұлттар өкілдерінің бейбіт өмір сүру мүмкіндіктерін көрсетіп отыр. Қазақстан Республикасының бұл тәжірибесі ЕҚЫҰ төрағалығына лайықты екендігіне бірден бір себеп болды. Қазақстанның ұлтаралық және дінаралық саясатты жүргізудегі жеке тәжірибесі толерантты қоғам принциптерінің қалыптасуына ықпал етіп, ол әлемнің өзге мемлекеттеріне пайдалы болуы да мүмкін. 140 ұлт пен 46 конфессия өкілдері бейбіт қатар өмір сүріп жатқан Қазақстандағы этносаралық қатынастар жетістігін әлемдік қоғамдастық жоғары бағалап отыр. Республиканың ұлттық бірлік идеясы төрағалық кезеңнің позитивтік тәжірибесін берді. Бұл – саяси кеңістіктегі қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі еліміздің маңызды тарихи басымдығы. Төрағалық ету арқылы Қазақстан тұрақтылық пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге жол ашты. Сонымен қатар, Қазақстан ЕҚЫҰ-ның Орталық Азиядағы мәртебесін жоғарылатуға өз үлесін қосты.

Еліміздің халықаралық ұйымға төрағалығы мемлекетіміздің төмендегідей жетістіктерін көрсетеді: біріншіден, Қазақстанның демократиялық институттары дамыған, тұрақтылық қалыптасқан және өркениетті келіссөздер жүргізуге дағдыланған мемлекет екендігі; екіншіден, Қазақстан халықаралық дәрежеде ұлттар мен діндер арасындағы татулық пен мемлекеттік мүдделерін қорғай алатын ел екені танылды.

Мемлекеттің дамуына әсер ету барысында қоғамдық өмір-салттың барлық салаларына тұрақтылық қажет. Қазіргі Қазақстан мемлекеттің негізі ретінде тұрақтылыққа жетуді міндет етіп бекіте түсті. Осы жылғы «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев атап көрсеткендей: «Ішкі саяси сала мен ұлттық қауіпсіздіктің 2020 жылға дейінгі негізгі мақсаттары қоғамда келісім мен тұрақтылықты сақтау, ел қауіпсіздігін нығайту болып қала береді». Шынында да, саяси тұрақтылық Қазақстандағы модернизациялық бағыт пен әлеуметтік-экономикалық реформалардың негізгі шарты болып табылады.

Саяси тұрақтылықты қамтамасыз етуде аймақтық ұйымдардың мәні жоғарылады. Осыған байланысты қақтығыстардың алдын алуда Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының мүмкіндіктері мен құқықтық негіздері қалыптасты. ЕҚЫҰ қақтығыстарды алдын алудағы тәжірибелік механизмдерін Грузия, Молдова, Тәжікстан, Таулы Қарабах секілді посткеңестік елдерде қолданды. Бұл Ұйым мүмкіндігінің жоғары екендігін көрсетеді.

Әрине, еліміздің ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуі аталмыш мәселені өзекті ететіні анық. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев айтқандай, Қазақстанның жалпы міндеті Ұйымның қазіргі заманның қатерлері ұлғайған кезеңде, күшті және тиімді қимылдар жүргізу болып табылады. Сондықтан Елбасы Қазақстанның ЕҚЫҰ-ның халықаралық арена мен біздің аймағымыздағы рөлі мен ықпалын күшейтуді мақсат тұтты.

Халықаралық саясаттағы өте күрделі мәселе – Ауғанстандағы жағдайға Қазақстан Ұйымның төрағасы ретінде ерекше мән берді. Ондағы жағдай әлі де жақсармады, тұрақтылықтың қалыптасуы мен есірткі проблемасы шешімін таппады. Осы байырғы мәселені кешенді шешудегі стратегиялық жұмыстардың ізі, ең алдымен жауапты субъектілер АҚШ пен НАТО одақтастары арасында байқалмайды. Сонымен қатар, еуропалық мемлекеттер Ауғанстанның болашағына жауапкершілікті әлсіз жергілікті билікке қалдырғысы келеді. Бүгінде Ауғанстандағы жағдайды шешу үшін жаңа әрі салмақты біріккен келісімді шешімдерге бару қажет. Өйткені, бұрын қолданылған тәсілдер өзінің әлсіздігін көрсетіп, қажетті нәтижесін бермейді.

Беделді халықаралық ұйымдар көмегімен Ауғанстанды тұрақтандыру жөніндегі комитет құру қажеттілігі байқалды. Бұған мәселені шешуге мүдделі Ауғанстанмен көрші мемлекеттер қатысуы тиіс. Көптеген сарапшылардың пікірінше, бұл диалогқа қатысушы мемлекеттер санын кеңейту керек. Өйткені, саясатқа қатысушы әр мемлекет өз талаптарымен шығады. Бірақ, мұны ЕҚЫҰ-ның қатысушы мемлекеттерінсіз жүргізу ауырға соғады. Бұл бағытта Қазақстан төраға ретінде біршама жұмыстар атқарды. Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «ЕҚЫҰ тағдыры және

перспективалары» атты мақаласында атап өткендей, Қазақстан Ауғанстанның бір мың азаматын қазақстандық оқу орындарында түрлі азаматтық мамандықтарға оқыту мақсатында 50 млн. доллар бөлу туралы шешім қабылдады. Егер басқа да мемлекеттер осы бағытта жұмыстар атқарса, бұл мәселені шешудің бір ғана бастамасы болмақ. Елбасының бұл шешімі пейілі кең халықтың ұрпағы екенін дәлелдейді. Еліміздің осы беделді Ұйымға төрағалық етуі оның тарихындағы маңызды кезең және жаңа бастамаларға толы болды.

«Сенім. Дәстүр. Ашықтық. Төзімділік» ұранымен өткен төрағалық жетістігіне еліміз ғана емес, бүкіл әлем куә болды. Ел тұрғындарының мәртебесін көтеретін, патриоттық сезімді жоғарылататын шараларға азаматтардың бей-жай қарамауы халық назарын аудартатыны ақиқат.

TRUST – бұл кез келген күдіктің орын алмай, толық салпақалылықты сезіну болып табылады. **TRADITION** – ұрпақтан ұрпаққа жеткен барлық қоғамдық қатынастарды реттейтін жоралғы, дағдылар мен икемділік турасындағы көзқарастар жиынтығы. **TRANSPARENCY** – ақпаратқа қолжетімділік бағытындағы құпиялылықтың жоқтығы, деректің нақтылығы мен мөлдірлігі. **TOLERANCE** – өзгенің өмір-салтына, мінез-құлқына, салт-дәстүріне, сана-сезіміне, пікіріне, идеяларына, нанымна төзімділік. Міне, осы қоғам жаңғыруына қажетті құбылыстар біздің тәуелсіз мемлекетімізге тән. Мұның барлығы Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың жүргізіп отырған байсалды саясатының жемісі.

Әлемдік деңгейдегі өзекті мәселелермен қатар, осы жылы еліміз үшін маңызды кездесулердің іргетасы қаланды. Мәселен, төрағалықтың алғашқы кезеңіндегі Брюссельде ЕҚЫҰ-ның Іс басындағы төрағасы, Мемлекеттік хатшы – Сыртқы істер министрі Қ. Саудабаевтың Еуропалық Комиссия президенті Ж.М. Баррозу және Еуропалық инвестициялық банк президенті Ф. Майштад, НАТО-ның Бас хатшысы А. Фог Расмуссен, АҚШ-тың Мемлекеттік хатшысы Х. Клинтон және АҚШ Энергетика министрі Чу, АҚШ Президентінің ұлттық қауіпсіздік жөніндегі кеңесшісі Дж. Джонс, Мемлекеттік хатшының саяси мәселелер жөніндегі орынбасары У. Бернс, АҚШ Президентінің Ауғанстан жөніндегі арнайы өкілі Р. Холбрук, сондай-ақ басқа да құрылымдар басшыларымен кездесулері Қазақстан мерейін жоғарылата түсті. Қазақстан Республикасының ЕҚЫҰ төрағалығы қызметіне кірісуіне орай Президент Н.Ә. Назарбаевтың Вена қаласындағы үндеуі мен Қ. Саудабаевтың ЕҚЫҰ Тұрақты кеңесінің 789-шы отырысында сөйлеген сөздері еліміздің төрағалық жылындағы жемісті қимылдар жүргізудің көрсеткіші іспеттес.

Төрағалық жылында Қазақстан көптеген әлемдік маңызы бар мәселелерге назар аударды. Созылмалы қақтығыстар аймағына айналған құбылыстарды реттеуге зор дипломатиялық күш-жігер жұмсалды. Әзірбайжан мен Армения арасындағы консенсусқа жету жолдарын

қарастыру, Таулы Қарабақ жанжалын реттеуге ықпал ету ЕҚЫҰ төрағалығындағы Қазақстан басымдықтарының бірі болып табылды. Ұйымның аталмыш қақтығысты реттеуге жаңа серпін беруге және ұзаққа созылған жанжалдарды шешуде мардымды жетістіктерге қол жеткізу үшін елдердің тарихи жақындығын тиімді пайдалану турасындағы ұсыныстар жасалды. Сонымен қатар, еліміз Армения мен Түркия арасындағы қатынастарды қалыпқа келтіру үдерістеріне жоғары баға бере отырып, бұл мәселеден де тыс қалмады.

Ыстамбұлда өткен АӨСШК саммиті шеңберінде Түркияның Сыртқы істер министрі Ахмет Дауытоғұлының бастамасы бойынша «XXI ғасырдағы Еуразия қауіпсіздігі және экономикалық ынтымақтастық» атты арнайы іс-шара өткізілді. Бұл шара АӨСШК мен ЕҚЫҰ арасындағы ортақ байланыстарды нығайта түсті. Сонымен бірге, екі құрылымның тұрақты үнқатысу алаңын құруға мүмкіндік берді.

Ең бастысы – халықаралық өмірдегі саяси жаңалықтардың бірі болып табылатын 11 жыл ішінде бірінші рет 2010 жылдың 1-2 желтоқсанында өткізілген ЕҚЫҰ Саммитінің Астана қаласында өтуі әлемдік қауымдастықтың ел саясатына берген жоғары бағасы, сенімі деп түсінеміз. Бұл осы уақытқа дейін төрағалық шеңберінде атқарылған жұмыстардың жемісі. Мұндай жоғары деңгейдегі кездесуді ұйымдастыру мазмұны жағынан үлкен жігер мен шебер ұйымдастырушылықты қажет етті. Саммит аймақтағы мәселелерді шешуге бағытталған ашық үнқатысу ретінде өтіп, тұрақты дамудың өркениеттік жолдарына ұсыныстар жасалды.

Тәуелсіздігін 19 жыл бұрын алған жас мемлекеттің тұңғыш рет маңызды халықаралық форумды ұйымдастыруы тікелей Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен байланысты. Сондықтан 2010 жылы Елбасы құрған даму бағыттарымыздағы сенім, дәстүрлерді құрметтеу, ашықтық пен өзара түсіністік құндылықтарын әлем елдеріне паш ететін Қазақстанның уақыты келді. Жалпы Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының Саммиті – мемлекет және үкімет басшыларының бірнеше жылдарға саяси қимылдар жүргізудің негізгі басымдықтары мен бағыттарын айқындауға арналған Ұйымның жоғарғы органы. Жаңа ғасыр, жаңа мыңжылдық пен жаңа әлемдік шарттардағы 11 жылғы үзілістен соң өтіп тұрған бұл саммит Қазақ елінің ғана емес, ЕҚЫҰ-ның да жетістігі болды.

Саммит жұмысына ЕҚЫҰ-ға мүше және серіктес елдерден 73 ресми делегация, Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуроодақ, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы, Еуразиялық экономикалық қауымдастық, Шанхай ынтымақтастық ұйымы секілді бірқатар халықаралық және аймақтық ұйымдар өкілдерінің қатысуы оның мәртебелігі мен жоғары деңгейлігін көрсетті. Сондықтан бұл жиында қозғалған мәселелер ЕҚЫҰ-ның алдағы

онжылдыққа бағытталған негізгі міндеті саналатын мемлекетаралық ұйымдар шеңберіндегі сенім мен интеграцияны бекітіп, қарама-қайшылықтардың алдын алуға септесетіні анық.

Ұйым тарихында жетінші рет өткен Саммитте Елбасы Н.Ә. Назарбаев айтқандай: «Мемлекетіміз Ұйымды дағдарыстан шығаруды міндет етіп қойды. Біздің бұл қимылдарымызды серіктес елдер өз дәрежесінде бағалайтындығына сенімдімін. Ұйымды жаңарту процесі – бұл ұзақ басымдықтарға есептелген біздің жалпы міндет». Еңселі еліміздің тұғырын биіктетіп, саяси тұрақтылықтың қалыптасуына ықпал еткен Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың төрағалық жылында айтқан бұл сөздері арман емес, орындалатын ақиқат екендігі айқындалды.

Елбасымыздың ЕҚЫҰ институттарын кеңейту туралы ұсынысына әлемдік қауымдастық қолдау білдірді. ХХІ ғасырдың қауіпсіздік жүйесіндегі экономикалық прагматизм экономиканың тұрақтылығына ықпал ететіні анық. Осы идея шеңберінде энергетикалық қауіпсіздік пен экономикалық қарым-қатынас жөніндегі кеңестер құру ұйым құрылымын күшейтуге септігін тигізеді. Ұйымның экологиялық форумы қоршаған ортаны қорғау бойынша көптеген ғаламдық мәселелерді шешетіні белгілі.

Саяси қақтығыстардың тарихи алғышарттары, қоғамдық қатынастардың саяси, әлеуметтік-экономикалық, мәдени дамуындағы дағдарыстың құбылыстарымен байланысты. Қақтығыстардың жылдам өршуі әлеуметтік-саяси және ұлттық-мемлекеттік құрылыстың трансформациясының үздіксіз жылдамдықпен жүруінде еді. Әлемде қақтығыстық аймақтардың сақталуы тек Қазақстанды ғана емес, бүкіл әлемдік қауымдастықты алаңдатады. Өйткені, тұрақсыздық аймақтары лаңкестік пен есірткі бизнесінің, бұқаралық депортациялар мен этностық қуғындардың даму шарттарын қалыптастырады. Елбасының Астанада орналасуы тиіс деп атап көрсеткен ЕҚЫҰ-ның қауіпсіздік институтын құру қауіпсіздіктің түрлі мәселелерін болжау жұмыстарын ұйымдастыруды реттейді.

Еуропалық қауіпсіздіктің парадигмасына өзгеріс енгізген Астана қаласында Еуразияның жаңа келешегі қаланды. Бұл күнге Қазақ елі ерен еңбектің нәтижесінде қол жеткізді. Мемлекеттің ішкі тұрақтылығын сақтай отырып, сыртқы байланыстарды жоғары деңгейде дамыту – үлкен жауапкершіліктің иесіне тән қасиет. Елінің келешегін бүгіннен еңселі еткен Елбасына халқымыздың сенімі мол. Батыс құндылықтары мен шығыс дәстүрлерінің синтезі негізіндегі Қазақстанның бағындырар белестері әлі алда деп білеміз.

Әлемдік қауымдастықтағы әріптестіктің негізгі қайнар көзі мәдениетаралық үнқатысудың орын алуында жатыр. Сондықтан бұл Саммит Қазақстан төрағалығы жылында көрсетілген оң тенденциялардың бекуіне ықпал етіп, қауіпсіздікті қамтамасыз етудің нақты идеялары мен

нұсқалары қабылданды. Бұл алдағы жиырма жылдықтағы еліміздің ең үлкен жетістіктерінің бірі еді.

1 қаңтардан бастап Қазақстан, Ресей және Белоруссия арасындағы Кедендік Одақ өз қызметін бастады.

Осы жылдың 29 қаңтарында Елбасымыз өзінің кезекті «Жаңа онжылдық - Жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауын жасады. Бұл Жолдау – алысты болжап қана қоймай, қазіргі күндегі дағдарыстан кейінгі кезеңде халықты жұмылдырып, басын біріктіретін, қиындықтан шығудың жолдарын нақты айқындайтын бағдарлама. Жолдау жаңа онжылдыққа арналған стратегия негіздері бойынша өрбіді. Жалпы, көшбасшылықтың қазақстандық жолы 2020 Стратегиялық жоспары болып табылатын даму бағдарламасын орындауда жатыр. Бұл үшін Елбасы негізгі деп санаған бес шараны анықтап берді. Сонымен қатар, стратегиялық жоспарды іске асырудың базалық шарттарын айқындай келе, бұл шараны іске асырудың табыстылығы қазақстандықтардың білімі мен әлеуметтік жағдайында екенін айтты. Сол себепті халықтың азаматтық жауапкершілігін көтеру осы Жолдауда да қойылған негізгі сілтеме болып табылады. Жолдауда айтылғандай, 2020 Стратегиялық жоспары ішкі саяси тұрақтылықтың сенімді іргетасы болып табылмақ. Не істеу керектігін білген Елбасы рецессияға жол бермеді. Сондықтан барлық салалардағы тұрақтылық сақталды. Рецессия өндірістің құлауы немесе экономикалық өсімнің құлдырауына байланысты орын алады. Сонымен қатар, ғылыми-техникалық, әлеуметтік-экономикалық прогресс кезеңіндегі индустриялық дамыған елдер экономикасының трансформациясы да ықпал етеді. Сондықтан индустриялық даму жаңа онжылдықтағы ел дамуының жаңа мүмкіндіктері болып табылады. Қазақстан табысты индустриялық держава болатынына Елбасымыз сенеді. Ол үшін экономиканы әртараптандырудың үш бағыты айқындалған.

Зейнеткерлер мен жастарға, оның ішінде студенттерге деген қамқорлық осындай күрделі кезеңнің өзінде еліміздің экономикасының күш-қуатын көрсетеді, танытады. Жолдауда айтылғандай, «Республикалық бюджетте үстіміздегі жылы да зейнетақыларды 1 қаңтардан бастап, ал шәкіртақылар мен бюджеттегілер еңбек-ақыларын 1 шілдеден бастап 25 пайызға өсіру қарастырылған. Өткен жылғы экономика өсімінің оң серпінін шәкіртақылар мен бюджеттегілердің еңбекақыларын үш ай бұрын – 2010 жылдың сәуірінен бастап өсіруге мүмкіндік береді деп есептеймін». Сондықтан дәл қазіргі кезең еліміздің барлық тұрғындары үшін үлкен жауапкершілікті талап етті. Әрбір қазақстандық азамат мемлекет тарапынан жасалған қолдауға сүйеніп, нақты істер атқаруға тиіс.

Осы жылғы Жолдауда Елбасымыз еліміздегі бейбітшілік пен келісімнің сақталуы ең маңызды міндет болып табылатынын атап көрсетті. Өткен жылғы Жолдауда Президент дағдарыстың қиын кезеңінде елімізге және қоғамға қолдау көрсету үшін партияаралық үнқатысуды орнықтыруды және бірігуді ұсынғанын, бастама қолдау тауып, жеті саяси партия Экономикалық дағдарыс жағдайында әлеуметтік және саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету туралы меморандумды бірлесе әзірлеп, қол қойғандығын айтты. Шынында да, тұрақтылық қалыптасқан мемлекетте ғана әлеуметтік-экономикалық реформалар жүреді. Ал бүгінгі кезеңде бұл – жаңа онжылдықтағы жаңа экономикалық өрлеуіміздің қажетті әрі негізгі шарты. Сондықтан елімізде азаматтық қоғам институттарын одан әрі қолдауға бағытталған саяси жаңғырту жалғаса бермек.

Тұрақтылықты қамтамасыз ету үдерісіндегі маңызды рөл бұқаралық ақпарат құралдарына да байланысты. Өйткені, қазіргі шарттарда саяси жүйенің өзгерістерге дағдылануы БАҚ көмегінсіз мүмкін емес. Бұқаралық ақпарат құралдары қоғамдық консолидацияның саяси тұрақтылығының факторы негізіндегі рөлін атқарады және негізгі құралы болып табылады. Сенімділік, жеке белсенділік, төзімділік, патриотизм, Отанға деген сүйіспеншілік секілді көңіл-күйлерді орнықтыратын материалдарды жиі беру керек. Сондықтан журналист қауымы тұрақтылықты сақтауға бағытталған модельдерді қалыптастырады. Біздің ғылыми және шығармашылық интеллигенцияға да осындай рөл жүктеледі. Әсіресе, бұл үдерісте миссияны түсіндіруде ғалымдар ғылыми еңбектерімен қатар, студенттерге оқу аудиториясында ұғындыруда жатыр. Ғылыми элитаны тағы қуантатыны, Елбасы «Ғылым туралы» жаңа заңның әзірленуін жеделдету қажет екенін айтты.

Осы жылғы Жолдау қазақстандықтарды жауапты міндетке біріктіру үшін, қазақты әлемге таныту үшін қажетті шаралар мен нәтижелі қадамдарының бірі деген ойдамыз. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың жолдауларында ең бірінші мемлекетіміздің құндылығы – халық, өйткені, еліміздің ынтымақтастығын, бейбітшілігін, ғылыми, білімдік сауаттылығын, экономикасын, әлеуметтік, саяси реформаларын халық үшін тұрақтылықпен байланыстырғанын көреміз. Осы Жолдауда бесіктегі баламыздан бастап, саны күннен күнге азайып бара жатқан Ұлы Отан соғысы майданында ерлік көрсеткен ардагерлерімізге дейін қамқорлық көрсетілетінін атап айтты. Сондықтан Елбасы ұсынған негізгі төрт қағидатты халқымыз еш күмәнсіз ұстануы тиіс (Қараңыз: *Насимов М.Ө. Тұрақтылық – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктерінің негізі // Егемен Қазақстан. – 2010. – 17 наурыз*).

Осы жылдың 12-28 ақпаны аралығында Канаданың Ванкувер қаласында ХХІ қысқы Олимпиялық ойындары өтті. Бұл спорт додасында еліміздің 37 спортшысы сайыстың үш түріне қатысты. 18 ақпан күні ел

халқына жағымды жаңалық жетті. Осы ойындардағы Қазақстан үшін жалғыз жүлдесін, 1998 жылғы үзілістен кейінгі аралықтағы екі олимпиялық ойындар салып, биатлоншы Елена Хрусталева күміс медаль жеңіп алды.

2010 жылдың наурызында Қазақстан Республикасы индустрия және жаңа технологиялар министрлігі, Қазақстан Республикасы байланыс және ақпарат министрлігі, Қазақстан Республикасы Экономикалық даму және сауда министрлігі құрылып, Қазақстан Республикасы мәдениет және ақпарат министрлігі ҚР мәдениет министрлігі болып қайта құрылды.

16 сәуірде еліміз АҚШ және Ресей Федерациясымен тығыз еріптестікте Қырғызстанды азаматтық соғыстан сақтап қалды.

2010 жылдың 28 маусымында Елбасы Н.Ә. Назарбаев Астана қаласында халықаралық деңгейдегі жаңа жоғары оқу орны «Назарбаев университетін» ашты. 2011 жылдың 11 қаңтарында осы жылы Қазақстандағы орташа еңбекақы көлемі 76 000 теңге құрайтындығы белгілі болды (Қараңыз: [http://ru.wikipedia.org/wiki/История_Республики_Казахстан_\(с_1991_года\)#2008](http://ru.wikipedia.org/wiki/История_Республики_Казахстан_(с_1991_года)#2008)).

Жалпылай айтқанда, 2010 жыл Қазақстан үшін осындай ерекше жаңалықтарымен есте қалды.

2011 ЖЫЛ: ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖИЫРМАСЫНШЫ ТАҢЫ

2011 жылдың 30 қаңтары мен 6 ақпан аралығында Астана мен Алматы қалаларында VII Қысқы Азия Ойындары өтті. Бұған дейін 1996 жылдан бастап 4 рет Азия құрлығындағы негізгі спорттық бәсекеге қатысқан еліміз бұл жылы өте маңызды жеңістерге жетті. Бұл ойындарға 26 елдің спортшылары қатысып, барлығы 7 елдің спортшылары медальдардың 207 жиынтығын сарапқа салды. Нәтижесінде еліміздің ұлттық құрамасы 32 алтын, 21 күміс, 17 қола, барлығы 70 медальмен жалпыкомандалық есепте бірінші орынды иеленді. 13 алтын, 24 күміс, 17 қола (барлығы – 54) медаль иеленген Жапония II орын, 13 алтын, 12 күміс, 13 қола (барлығы – 38) медаль иеленген Оңтүстік Корея спортшылары III орынды иеленді.

Елбасымыздың осы жылдың 28 қаңтарындағы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» атты Қазақстан халқына Жолдауынан жеделдетілген экономикалық жаңғырту мен әлеуметтік жаңғырту – жаңа әлеуметтік саясат екендігін аңғардық. Мерейлі жиырма жылдық белестегі атқарылған істеріміз қорытындыланып, келешекке жаңа бағдар жасалды. Баршамызға ел игілігі мен мемлекет мүддесі жолындағы абыройлы істерде мол табыс тілеген Елбасы, мерекелі күндерге жеткізген берекелі тірлігіміздің баянды болуын үнемі үнемі.

XX ғасырдың екінші жартысы ғылыми-техникалық прогрестің дамыған кезеңі болды. Жаңа ғасырдың он жылын артқа тастаған адамзат бұрындары қалыптасқан тенденцияларды дамыта түскені анық. Ғылыми-техникалық прогресс бағыттары, қимылдары және оның әлеуметтік ұйымдасу ерекшеліктері ғылым және технологияның қоғаммен өзара байланысындағы сапалы жаңа кезеңінің көрсеткіші саналатынын барлығымыздың ұғынғанымыз абзал. Сондықтан кез келген мемлекет тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі білім мен ғылымда екені анық. Жолдауда білім және ғылым модернизациясының еліміздегі даму моделі мәселелері айқындалды. Елбасының «Өмір бойы білім алу» әрбір қазақстандықтың жеке кредосына айналуы тиіс», - деп көрсетуі университеттік білім мен ғылымның дамуындағы жаңа деңгейге шығу міндеті еді. Бұл ғылыми жетістіктердің өндіріс пен бизнес арасындағы инновациялық дамуындағы әріптестікке жол ашатын негізгі көреген бастама. Білім беру жүйесін реформалау бойынша Қазақстан әлемдік рейтинг көрсеткіштері бойынша көшбасшы саналады. Жоғарғы дәрежедегі білім беретін мемлекет және ғылымы дамыған қоғам ғана жаһандық бәсекелестікті жеңе алады.

Тәуелсіздігіміздің мерекелі жылындағы «Бейбітшілік пен жасампаздықтың 20 жылы» мерейтойлық ұраны қазақстандықтардың

көңіл-күйін жоғарылата түсті. Тәуелсіз Қазақстандағы экономикалық реформалармен қатар жүргізілген саяси реформалар бостандық, бірлік, тұрақтылық және өркендеу секілді арқаулық құндылықтарды қалыптастырды. Міне, осы арқаулық құндылықтар Қазақстан жетістігінің басты кілгі. Елбасы көрсеткен осы базалық құндылықтарды бекіту жолында жүргізілетін қимылдарға белсенді түрде қатысу баршамыздың міндетіміз.

Жалпы саяси тұрақтылық мәселесі мемлекеттердің саяси режимі мен әлеуметтік-экономикалық дамуы деңгейіне қарамастан кез келген ел үшін өзекті болып саналады. Сондықтан Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев осы жылғы Жолдауында айтқандай, «Мен ауызбіршіліктен айнымайтын ақжүрек жұртымның қуатты ұлтқа, шуақты ұлысқа айналарына кәміл сенемін». Отандастарымыз еліміздің өркендеген және гүлденген мемлекет болуына бар күш-жігерін аямайды. Әрбір қазақстандықтар жаңа белестерді бағындыратынына сеніміміз мол».

2011 жылдың 31 қаңтарында Конституциялық Кеңес Елбасының өкілеттігін республикалық референдум арқылы ұзартуды қарастыратын өзгерістер мен толықтырулар жөніндегі мәселенің шешімін айтып, Заңды Конституцияға сәйкес келмейді деп таныды. Осы себептерге байланысты Н.Ә. Назарбаев елді біріктіретін жолды ұсынып, мерзімінен бұрын президент сайлауын өткізу туралы шешім қабылдады. Нәтижесінде 2011 жылдың 3 сәуірінде Қазақстан Республикасы Президентінің кезектен тыс сайлауы өтті.

Жалпы осы жылғы сайлауға 22 кандидат ұсынылып, олардың үшеуі саяси партиялардан, біреуі қоғамдық бірлестіктен, 18-і өзін-өзі ұсынған азаматтар болды. 2005 жылғы сайлаумен салыстырғанда, төрт адамға артық ұсыныстарын берді. Сонымен қатар, осы сайлауға қатысқысы келген С.С. Өтен, У.Ә. Қайсаров, А.Х. Асылбек, Ж.Ә. Бәзілбаев қайта ұсыныс жасады. Бұл сайлауға Қазақстан Коммунистік Халық партиясынан Жамбыл Аужанұлы Ахметбеков, өзін-өзі ұсынған, «Табиғат» экологиялық одағының жетекшісі Мэлс Хамзаұлы Елеусізов, Қазақстанның патриоттар партиясынан Ғани Есенкелдіұлы Қасымов және «Нұр Отан» халықтық демократиялық партиясынан із басындағы президент Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев қатысты.

Сонымен 2011 жылғы 3 сәуірде болған Қазақстан Республикасы Президентінің кезектен тыс сайлауында дауыстарды санау нәтижелері туралы облыстық, Астана және Алматы қалалық сайлау комиссиялары хаттамаларының негізінде Қазақстан Республикасы Орталық сайлау комиссиясы біртұтас жалпыұлттық сайлау округі бойынша сайлаушылардың тізіміне 9 200 298 азамат енгізіліп, олардан дауыс беруге 8 279 227 адам немесе 89,98 пайызы қатысты. Сайлау нәтижелері бойынша Жамбыл Аужанұлы Ахметбековке – 111924 дауыс немесе дауыс

беруге қатысқан сайлаушылар дауысының 1,36 пайызы; Мәліс Хамзаұлы Елеусізовке – 94452 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауысының 1,15 пайызы; Ғани Есенкелдіұлы Қасымовқа – 159036 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауысының 1,94 пайызы; Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевқа – 7850958 дауыс немесе дауыс беруге қатысқан сайлаушылар дауысының 95,55 пайызы берілді (2011 жылғы 3 сәуірде болған Қазақстан Республикасы Президентінің кезектен тыс сайлауының қорытындылары туралы хабар // Егемен Қазақстан. – 2011. – 6 сәуір). Нәтижесінде іс басындағы Елбасынан біршама кейін қалған кандидаттар өз құндылықтарын ел халқына жеткізді және алдағы уақыттағы партия танымалдылығын бекіте түскендігі анық.

Қазақстандағы кезектен тыс өткізілген Президент сайлауында мемлекет басшысы өз қарсыластарын үлкен басымдықпен жеңді. Мұндай жеңістің болатындығына отандық сарапшылар ғана емес, шет елдік сарапшылар да болжам жасағаны белгілі. Сайлау өткеннен кейінгі бақылаушылар жасаған пікірлерге мән берелік. Мәселен, түркітілдес мемлекеттер Ұйымы Парламенттік ассамблеясының бас хатшысы Рамиль Гасанов (Әзірбайжан) былай дейді: «Біз Қазақстанда мерзімінен бұрын өткен президент сайлауының өтуіне жоғары баға береміз. Біз бұл сайлауды легитимді деп жариялай отырып, ҚР президенті демократиялық форматта сайланды. Менің жеке пікірім бойынша, 95% алған Н.Ә. Назарбаев соңғы жиырма жыл ішінде өз елін халықаралық қауымдастық деңгейіне көтерді. Әлемдік лидерлер Н.Ә. Назарбаевты беделді саясаткер ретінде мойындайды. Міне, осы көшбасшыға байланысты Қазақстан аймақтағы экономикалық және саяси дамуда үлкен маңызға ие ел, көрші елдердегі қақтығыстарды реттеуге өз үлесін қоса алатын мемлекет». Еуропа Кеңесі Парламенттік ассамблеясы (ПАСЕ) бақылаушылар миссиясының басшысы, Украинаның халықтық депутаты Юлия Лавочкина пікірінше: «Біз өз делегациямыз ішінде көп таласып, нәтижесінде Қазақстанда кезектен тыс өткен Президент сайлауында заң бұзушылық орын алмағандығы және жеңіске жеткен Н.Ә. Назарбаев тұрғындардың көпшілік дауысын иеленгендігін айтамыз. Қазақстан тұрғындары белсенді араласқан демократиялық сайлауды көрсете білді. ЕҚЫҰ миссиясы шеңберінде оппозициялық партиялар, үкіметтік емес ұйымдар және журналистермен кездестік. Кездесулер барысында оппозициялық партиялар сайлауға бойкот жариялап жатқандығы жөніндегі шағымдарға көп кезіктік. Өз есебімізде оппозициялық партиялар үшін заңнамалық шарттар бар екендігі және сайлауға қатыспау жөніндегі шешімдері негізсіз екендігін жаздық. Сонымен қатар, бізге түсіндіргендей, Қазақстандағы саяси партияларда өте амбициозды лидерлер бар және осының кесірінен олар бірігіп сайлауға жалғыз кандидат ұсына алмай отыр». Ал, ТМД бақылаушылары миссиясының

басшысы Сергей Лебедев: «Жалпы бізде өте позитивті көзқарас қалыптасты. Орталық және учаскелік сайлау комиссияларына дейінгі барлық деңгейде жоғары ұйымдасушылық байқалады. Сайлау ашық, демократиялы түрде өтті және азаматтардың еркін дауыс беруіне толық мүмкіндіктер болды деп жариялаймыз. Мені Қазақстандағы сайлау кезінде қара пиардың жоқтығы қуантты», - дейді. Халықаралық қатынастардың Еуропалық институты директоры Ирнерио Семинаторе (Бельгия) пікірінше: «Сайлаушылардың белсенділігін ерекше атап өте аламын. Бұл өтіп жатқан саяси оқиғаның халық үшін маңыздылығын көрсетеді. Ең қызығы, халық әлі де сайлауға белсенді келіп, 20 жыл бойы ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевқа дауыс береді. Бұл Солтүстік Кореяға, өткен коммунистік режимге ұқсамайды, бұл жаңа демократиялық Қазақстанның көрінісі». Еуропа Парламенттік ассамблеясы Кеңесінің құрметті вице-президенті, Бельгия Корольдігі Парламентінің құрметті сенаторы Пол Вилле ойынша: «Сайлау науқаны өте жақсы өтіп, Қазақстанның кезектен тыс сайлауы нәтижесінде Нұрсұлтан Назарбаев жеңіске жетті. Өз ролін орындайтын команданы өзгертудің не қажеті бар? Бұл тұста, Президенттің өз орнында қанша жыл, 5, 20 немесе 30 жыл отыратындығында маңыздылық жоқ. Ең бастысы, ол елдің заңына қайшы келмейді» (*Мы не Северная Корея // Свобода слова. – 2011. - 6 апреля*).

Тәуелсіз Қазақстан өзінің 20 жылдығы қарсаңында тағы бір маңызды халықаралық деңгейдегі ұйым төрағалығына кірісті. Астанада көптен күткен Ислам конференциясы ұйымы Сыртқы істер министрлері кеңесінің 38-ші сессиясы 28 маусымда ашылып, Тәжікстан төрағалық өкілеттігін Қазақстан Республикасына тапсырды. Тек Қазақстан ғана емес, мұсылман әлемі жұртшылығы асыға күткен бұл төрағалықтың алғашқы күнінде Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың ұсынысымен ислам елдеріндегі беделі жоғары қауымдастық Ислам ынтымақтастық ұйымы деп атала бастады. Осы себептерге байланысты ұйымның атауы мен логотипін өзгерту туралы қарар қабылданды. Ислам ынтымақтастық ұйымының жаңа белгісі Ислам әлемінің бүгінгі көрінісін айқындап, барша мұсылмандарды бірлік пен ынтымақтастыққа шақырады. Еліміздің төрағалыққа кіріспес бұрын мұндай қимылдарға баруы бұл төрағалықтың да салтанатты жеңісінің бастамасы деп бағалауға болады. Сондықтан бұл төрағалық қазақ елінен үлкен жауапкершілікті талап етеді.

Ислам ынтымақтастық ұйымына мүше 57 елдің сыртқы саясат ведомстволарының басшылары, 11 бақылаушы елдің өкілдері, БҰҰ, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ, ЕҚЫҰ, ЕКПА, АӨСШК, ШЫҰ, ҰҚШҰ, ЕурАзЭҚ халықаралық ұйымдарының өкілдері, АҚШ, Ұлыбритания, Австралия, ҚХР, ЕуроОдақ сияқты өзге елдердің өкілдері қатысқан жиында Елбасымыз Қазақстанда ғана емес, ислам елдерінде атқарылатын біршама жұмыстар бастамасын көтерді. Сонымен қатар, екі маңызды міндетті атап

көрсетті. «Бірінші міндет - саяси идеология ретінде діни фундаментализмге қарсы тұруды үйрену. Біз Исламның саяси зорлық-зомбылықпен, экстремизммен және лаңкестікпен ешқандай байланысы жоқ екендігін үзілді-кесілді мәлімдеуге тиістіміз. Бүкіләлемдік Жетінші Ислам экономикалық форумында мен біртұтас медиялық ислам жобасын жасау жөнінде ұсыныс жасадым. Қазір осы жобаға қарсы Интернетте «жаңа медиялық» қуатты қарсылықтар қарқын алуда. Осыған байланысты мен мұсылмандық рухани құндылықтарды тарататын, жастардың Ислам діні мен мәдениетіне деген қызығушылығын арттыратын, біздің ұйымымыздың қызметін насихаттайтын e-ISLAM Интернет-ресурсын құруды ұсынамын. Бұл ресурс Ұйым қызметінен ақпарат таратып, жастардың дінге, ислам мәдениетіне қызығушылығын ынталандырып, рухани мұсылмандық құндылықтарды ғаламтор арқылы таратуы шарт», - деп өз сөзін жүйелі түрде жеткізді. Бұл идеядан нағыз зайырлы мемлекет басшысының ойларын көреміз. Мемлекетімізде көптеген ұлт өкілдері мен дін өкілдері бейбіт өмір сүріп, басым көпшілігі ислам дінін ұстануда. Елбасымыздың саяси ой-өрісінің кеңдігі - дінді жанамалап халықтың тыныштығын бұзатын экстремистік ұйымдардың етегінде жүретіндерге тікелей тура жолды көрсету болды.

Елбасының екінші міндетінде: «Мұсылман әлемі және Батыс әлемі арасындағы ашық және әділетті үнқатысуды барынша жандандыру керек. Қазақстанның ИҚҰ-ға төрағалығы міне, осы игілікті мақсаттарды жүзеге асыруға бағытталған. 2008 жылы Астанада бірінші рет Мұсылман әлемі мен Батыстың сыртқы істер министрлерінің Конференциясы өткізілді. Бізге Батыс және Умма мемлекеттері арасындағы өзара түсіністікті тереңдету жөніндегі үнқатысу үшін 60-тан астам мемлекет пен халықаралық ұйымның өкілдерін жинауға мүмкіндік туды. Менің ойымша, ресми тұлғалардың осындай үнқатысуын өткізуді жалғастыру қажет», - деді. Еуразиялық идея тұжырымдамасын ұстанған еліміз өз сыртқы саясатында халықаралық байланыстарды Еуропа және Азиямен ұштастырып қана қоймай, екі бағыт жолында белсенді саясат жүргізіп жатқаны анық. Енді мемлекетіміз үшін өткен жылғы ЕҚЫҰ төрағалығы кезеңіндегідей Еуропа төріндегі жетістіктерге Ислам ынтымақтастық ұйымы шеңберіндегі кеңістіктегі қатынастарды кеңейтіп, батыс құндылықтары мен шығыс дәстүрлерінің синтезі негізінде дамып келе жатқан Қазақстан тәжірибесін көрсету міндеті тұр.

Ұлт көшбасшысы өзінің қорытынды сөзінде: «Қазақстанның Ұйымға төрағалығы «Бейбітшілік, Ұнтымақтастық және Даму» ұраны аясында өтуі бекер емес. Осы үш өлшем бойынша біршама жетістіктерге қол жеткізген біздің еліміз Ислам Ұнтымақтастық Ұйымы беделінің арта түсуіне күш салады», - деген болатын. Қазақстан Республикасының негізгі әлемдік мәселелерді шешуде бейбітшілік пен жасампаздығымыздың 20

жылдығы айқындайтыны анық. Халықаралық саяси сахнадағы «Шығыс – Батыс» үнқатысуы контекстіндегі маңызды шаралар ұйытқысы болып жүрген Қазақстанның жаңа табысы осы төрағалық кезеңінде жоғары динамикалық өзгерістерге әкелетініне ел тұрғындарының сенімі мол. Сыртқы саясаттағы еліміздің тәжірибесін үлгі ретінде қарастыратын өзге мемлекеттер арасында алдағы уақытта Қазақстанның рөлі артатыны дәлелді қажет етпейтіні белгілі.

Жалпы бұл жылы жиырма жылдық аясында елімізде көптеген шаралар ұйымдастырылды. Әр айдың өзіне тән мерекелік ерекшеліктері айқындалды. Қаңтар Азида шеңберіндегі спорттық мерекемен өтсе, ақпан Қазақстанның халықаралық беделін насихаттады. Наурыз айы үлкен және жас буынның жақындасуы мен отбасылық құндылықтарды сыйлауды басты назарда ұстады. Ал сәуір айының негізгі тақырыбы инновациялық-индустриалды даму еді. Мамыр бірлік пен толеранттылыққа арналып, Қазақстан халықтарының бірлігі күні, Отан қорғаушылар мен Жеңіс күндері тойланды. Маусым айы патриотизм шеңберінде жүріп, көптеген акциялар мен фестивальдер өтті. Мемлекет тәуелсіздігінің символына айналған Астана қаласын насихаттау шілде айында жүрсе, тамыз Конституция айы ретінде танылды. Қыркүйекте қазақ қоғамындағы рухани келісім, мәдениет пен тілге назар аударылатын болды. Қазандағы басты назар ауылуға бұрылады. Жылдамдатылған индустриалды-инновациялық даму қарашада ұйымдастыру жоспарланған. Ал, 26 қараша мен 15 желтоқсан аралығында «Тәуелсіздіктің жиырма белесі» жиырмакүндігі өтеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Әлем бүкіл жер шарын қамтыған экономикалық, әлеуметтік-саяси және мәдени өзгерістер жағдайында өмір сүріп жатыр. Қазіргі қоғам дамуының жоғары деңгейдегі динамизмі ХХІ ғасырдың негізгі сипаттамалық белгісі болып табылады. Қазақстан Республикасындағы модернизацияға индустриалдық өндірістің қарқынды дамуы, билік пен басқарудың даму эволюциясы, дамыған азаматтық қоғам, саяси және заңнамалық институттарды сынап және бақылай алатын бұқаралық ақпарат құралдары секілді мықты институттардың болуы тән. Демократиялық құндылықтар мен саяси тұрақтылықтың қалыптасуы мен дамуы да қоғамның барлық салаларындағы модернизацияға байланысты. Билік пен азаматтар арасындағы диалог, ақпараттық технологияларға негізделген ақиқат көріністер Қазақстандағы қазіргі демократияның негізгі көрінісі. Елімізде жалпыадамзат құндылықтары бекіген демократиялық реформалар орын алуда. Оның сапалық белгілері мен тиімділігіндегі саяси институттер мен процедуралар азаматтар бірлігімен өзара байланысты.

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін мемлекеттік құрылысты қалыптастыру жолында, егемендікті бекітуде, саяси тұрақтылықты нығайту барысында күрделі үдерістерден өтті. Өз кезегінде бұл республикамыздағы саяси жүйені демократияландыру үдерісін жалғастырып, әлеуметтік-экономикалық реформаларға қажетті шарттар жасады. Сондықтан қоғамымыздағы бейбіт өмір мен қоғамдық келісім Ұлт көшбасшысы мен барлық қазақстандықтардың біріккен күш-жігерінің нәтижесі деп толық сеніммен айтуымызға болады.

Міне, осы оқу құралында тәуелсіз Қазақстанның жиырма жылында жеткен белесті жетістіктерін айтуға тырыстық.

Автор ескертпелер мен ұсыныстарды мына мекен-жай бойынша қабылдайды: 120000, Қызылорда қаласы, Абай даңғылы, 31 а. «Болашақ» университеті, Педагогика факультеті. Электронды мекен-жайымыз: nasimov_m@mail.ru

АВТОР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ

Мұрат Өрленбайұлы Насимов – саяси ғылымдарының кандидаты, Қызылорда «Болашақ» университеті, педагогика факультетінің деканы. Қызылорда қаласы, Тасбөгет қалашығындағы №11 мектептің түлегі. 2003 жылы Қызылорда қаласындағы «Болашақ» университетін «тарих және география» мамандығы бойынша бітірді. 2006 жылы эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті саясаттану бөлімінің магистратурасын бітіріп, саясаттану магистрі біліктілігі мен академиялық дәрежесі берілді. 2006-2008 жылдар аралығында саясаттану кафедрасының аспирантурасында оқыды. 2009-2011 жылдар аралығында Қызылорда «Болашақ» университеті, тарих және филология кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарды. Саяси технологиялар, саяси жарнама, саяси имиджеология, саяси консалтинг, саяси тарих және саяси философия мәселелерін зерттейді. 42 ғылыми және оқу-әдістемелік жұмыстардың авторы; оның ішінде: 2 монография (Саяси жарнаманың сайлау науқаны технологиясындағы орны. – Алматы, 2008. – 112 б.; Саяси жарнама: теория және тәжірибе. – Алматы, 2008. – 220 б. (бірлескен авторлықта)); 1 оқу құралы мен әдістемелік нұсқау жарық көрді. «Оқытудың жаңа технологиялары» оқу-әдістемелік, «XXI ғасырдағы ғылым мен білім», «Қоғамдық, гуманитарлық, жаратылыстану және техникалық ғылымдардың өзекті мәселелері» және «Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-саяси көзқарастар» атты ғылыми мақалалар жинағының жауапты редакторы. Республикалық «Егемен Қазақстан», Қызылорда облыстық «Сыр бойы» және қалалық «Ақмешіт апталғы» газеттерінде, әдеби-мәдени, тарихи-танымдық «Әлімсақ» журналында, «masa.kz» Интернет газетінде мақалалары жарияланып тұрады.

**Саяси ғылымдарының кандидаты Насимов Мұрат Өрленбайұлының
ғылыми және әдістемелік еңбектерінің**

ТІЗІМІ

2004 жыл:

1. Саяси үгіт-насихат мемлекеттік идеологияны іске асыру құралы ретінде // Қазақстан Республикасының ішкі және сыртқы саясатының өзекті мәселелері: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары.-Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2004. – 213-218 бб. (А.С. Абулкасовамен бірлескен авторлықта).

2. 1999 жылғы Президент сайлауы науқанындағы қолданылған саяси жарнамалар // Актуальные проблемы политической науки Казахстана: Сборник научных трудов. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2004. Вып. 2. – 160-168 бб.

2005 жыл:

1. Саяси жарнаманы зерттеудегі ғылымдағы негізгі көзқарастар // Халықаралық қатынастар және жаһандық дамудағы саяси проблемалар: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары.-Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2005. – 386-390 бб.

2. PR саяси коммуникацияның формасы ретінде // Қазақстан Республикасы модернизациясының өзекті мәселелері: экономика, саясат және идеология: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2005. – 143-146 бб.

2006 жыл:

1. Қазақстан Республикасындағы саяси жарнаманың дамуы // ҚазҰУ Хабаршысы. Философия, саясаттану, мәдениеттану сериясы. – 2006. – №2(26).- 189-194 бб.

2. Саяси жарнама – саяси менеджментті іске асырудың құралы ретінде // Азамат-қоғам-мемлекет: өзара қатынастарының өзекті мәселелері: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары.- Семей: Семей мемлекеттік педагогикалық институты, 2006. – 173-176 бб. (А.А. Кеңесовпен бірлескен авторлықта).

3. Қазақстандық қоғамды модернизациялау жағдайындағы саяси жарнама // Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және саяси модернизациясының жаңа кезеңі: жүзеге асыру мәселелері: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2006. – 237-244 бб.

2007 жыл:

1. Антика дәуіріндегі саяси жарнаманың ерекшеліктері // ҚазҰУ Хабаршысы. Философия, саясаттану, мәдениеттану сериясы. – 2007. - №1- 64-67 бб.

2. Жарнама және оның қоғамның әлеуметтік-саяси процесіндегі маңызы // ҚазҰУ Хабаршысы. Философия, саясаттану, мәдениеттану сериясы. - 2007. - №3. -34-38 бб.

3. Қазақстандық электораттың мінез-құлқына саяси жарнаманың ықпалы // «Қауіпсіздік: халықаралық, аймақтық, ұлттық (жүйелік тәсіл)» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2007. - 220-229 бб.

4. 2007 жылғы Парламент сайлауында қолданылған саяси жарнамалар // «Қазіргі Қазақстандағы инновациялық даму және ғылымның қажеттілігі» атты Республикалық ғылыми-практикалық конференция материалдары. - Алматы: Қазақстан Республикасы бірінші Президентінің Қоры, 2007. - 31-37 бб.

5. Жарнама саяси ғылымдардың объектісі ретінде // Актуальные проблемы политической науки Казахстана: Сборник научных трудов. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2007. - Вып.2 (8). - 137-144 бб.

2008 жыл:

1. Саяси жарнаманың сайлау науқаны технологиясындағы орны. - Алматы, 2008. - 112 б.

2. Саяси жарнама: теория және тәжірибе. - Алматы, 2008. - 220 б. (Л.М. Иватова, Г.Ө. Насимовамен біріккен авторлықта)

3. Қазақстан Республикасындағы саяси партиялардың Парламенттік сайлау науқандарындағы саяси жарнама // Қоғам және дәуір. - 2008. - №1. - 22-27 бб.

4. Саяси жарнаманың саяси-құқықтық негіздері // «Мұстафиндік саясаттанулық оқулары» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2008.- 275-283 бб.

5. 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасының әлеуметтік-экономикалық себептері // 1986 жылдың желтоқсан оқиғалары: саясат, билік, тағдырлар. Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2008.-135-141 бб. (Г.Ө. Насимовамен бірлескен авторлықта)

2009 жыл:

1. Қазақстан Республикасындағы электораларалық кезеңдегі саяси жарнама технологияларын қолдану ерекшеліктері // «Қазақстан Республикасының халықаралық имиджін қалыптастыру контекстіндегі мемлекеттің қауіпсіздігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2009.- 338-343 бб.

2. Әл-Фараби еңбектерінің қазіргі саяси ғылымдардағы орны // «әл-Фараби: Философия, мәдениет, дін» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2009. 106-110 бб. (Л.М. Иватовамен бірлескен авторлықта)

3. Қазіргі саяси ғылымдардағы «Ақиқат сыйы» еңбегінің орны // «Әлемдік интеграциялық процестердің даму шарттарындағы Қазақстан Республикасының ішкі және сыртқы саясаты» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2009. 200-205 бб. (Б.Ж. Паридиновамен бірлескен авторлықта).

4. Қазақстан Республикасындағы саяси жарнаманың мәдениеті // «Өркениеттер диалогындағы тарихи-мәдени мұраның рөлі» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Алматы: Мәдени саясат және өнертану институты, 2009. - 178-183 бб.

5. Электоралды мәдениетті қалыптастырудағы саяси жарнаманың орны // «IX Сәтбаев оқулары» атты жас ғалымдар, студенттер және оқушылардың ғылыми конференциясының материалдары. – Павлодар: С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, 2009. - 147-151 бб. (Ө. Негмановамен біріккен авторлықта).

6. Жазба ескерткіштері саяси жарнаманы зерттеудің негізі ретінде // «Еуразия тарихы мен мәдениетіндегі Арал-Сырдария өңірінің орны» атты халықаралық ғылыми конференция материалдары. – Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, 2009.- 289-294 бб.

2010 жыл:

1. Қоғамды модернизациялау жағдайындағы саяси жарнаманың орны // Ақиқат. - 2010.- №1. – 16-20 бб.

2. Қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдары кеңістігіндегі саяси жарнама технологиялары // «Қазақстан қоғамындағы ақпараттық процестер: PR, БАҚ менеджменті және маркетингі» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы: әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2010. – 43-47 бб.

3. Менеджмент пен маркетинг философиясы туғаның әлеуметтенуі құрылымының негізі ретінде // «Қазақстан Республикасының егемендігі және патриотизмді дамыту» атты ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, 2010. – 131-137 бб.

4. Жазба ескерткіштері саяси жарнаманы зерттеудің негізі ретінде // «Ақмешіт» гуманитарлық-техникалық институтының Хабаршысы. – 2010. - №1. – 34-38 бб.

5. Оқытудың кредиттік технологиялары және оның ерекшеліктері / Оқытудың жаңа технологиялары. - Оқу-әдістемелік жинақ. – Алматы, 2010. – 7-14 бб.

6. Дистанциялық оқыту технологияларының ерекшеліктері / Оқытудың жаңа технологиялары. - Оқу-әдістемелік жинақ. – Алматы, 2010. – 50-55 бб.

7. Патриотизм қазақстандық қоғамның саяси тұрақтылығының негізі ретінде // «Әлеуметтік инженерия феномені: тәжірибе және болашақты реконструкциялау» атты ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы: Қазақстан Республикасы бірінші Президентінің Қоры, 2010. - 230-233 бб. (Г.Ө. Насимовамен бірлескен авторлықта).

8. Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалығы ел саяси тұрақтылығының көрінісі ретінде // «Аймақтың инновациялық дамудағы бизнес пен білімнің әріптестігі» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Қызылорда: «Болашақ» университеті, 2010. – 84-87 бб.

9. Саяси технологиялардың мәні мен принциптері // «Аймақтың инновациялық дамудағы бизнес пен білімнің әріптестігі» атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Қызылорда: «Болашақ» университеті, 2010. – 190-193 бб. (Г.Ө. Насимовамен бірлескен авторлықта).

10. Саяси жарнама негіздері // Оқу құралы. – Қызылорда, 2010. - 55 б.

11. Саясаттану // Әдістемелік нұсқау – Қызылорда, 2010. - 23 б.

12. Теледидар және Интернет саяси кеңес берудің құралы ретінде / Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-саяси көзқарастар. – Ғылыми мақалалар жинағы. – Алматы, 2010. – 14-18 бб.

13. Бұқаралық ақпарат құралдарының қарым-қатынастық негіздері / Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-саяси көзқарастар. – Ғылыми мақалалар жинағы. – Алматы, 2010. – 66-70 бб. (Р.М. Құлахметовамен бірлескен авторлықта).

14. Жаһандық ақпараттық кеңістік шарттарындағы Қазақстанның имиджін қалыптастыру мәселелері // Изденіс. Гуманитарлық ғылымдар сериясы. - 2010.- №4. – 66-70 бб.

15. Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалығы сыртқы саясаттағы халықаралық имиджді жоғарылатудың негізі ретінде // Қазақстан жоғары мектебі. - 2010.- №4. – 200-204 бб. (Б.Ж. Паридиновамен бірлескен авторлықта).

16. Қазақтың түркі тілдес философиялық көзқарастарындағы кеңес беру идеялары // Гуманитарлық зерттеу мәселелері: Ғылыми мақалалар жинағы. Оныншы шығарылым. – 108-111 бб.

2011 жыл:

1. Оқытудың кредиттік технологияларының ерекшеліктері мен мүмкіндіктері: SWOT сараптама // Тағылым. – 2011. -№1. – 46-53 бб. (Б.Ж. Паридиновамен бірлескен авторлықта).

2. Бейбітшілік пен жасампаздықтың 20 жылындағы тәуелсіз Қазақстанның халықаралық имиджі / XXI ғасырдағы ғылым мен білім – Ғылыми мақалалар жинағы. – Алматы, 2011. – 57-61 бб.

3. Жастарды рухани-адамгершілік және патриоттыққа тәрбиелеудің негізгі мәселелері / XXI ғасырдағы ғылым мен білім – Ғылыми мақалалар жинағы. – Алматы, 2011. – 127-131 бб. (Қ. Қалдыбайұлымен бірлескен авторлықта).

4. Қазақ ағартушылары көзқарастарындағы әлеуметтік-саяси кеңес берудің белгілері // Гуманитарлық зерттеу мәселелері: Ғылыми мақалалар жинағы. Он бірінші шығарылым. – 94-97 бб.

5. Қазақстан Республикасы мемлекеттік және идеологиялық құрылыс шарттарындағы саяси жарнаманың дамуы // Тұңғыш Еуразиялық саясаттанушылар Конгресіндегі мақалалар жиынтығы материалдары. – Алматы: Қазақстан гуманитарлық-саяси конъюнктура орталығы, 2011. - 468-470 бб.

6. Ұлт ойшылдарының саяси кеңестері // Тағылым. – 2011. -№4. – 36-45 бб.

7. Халықаралық қарым-қатынастардағы жетістіктер ұлттық қауіпсіздіктің негізі ретінде // ҚазҰУ Хабаршысы. Философия, саясаттану, мәдениеттану сериясы. - 2011. - №2 (37). - 186-189 бб. (Қ; Қалдыбаймен бірлескен авторлықта).

**ПЕДАГОГИКА ФАКУЛЬТЕТИ
ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ**

2011-2012 оқу жылында факультетке қарасты 4 кафедра жұмыс жасайды. Олар – «Педагогика, психология және өнер», «Тарих және филология», «Жаратылыстану және техникалық пәндер», «Математика, информатика және ақпараттық технологиялар» кафедралары.

Педагогика факультеті бойынша 4 кафедрада 24 мамандық бойынша бакалаврлар дайындалады:

1	5B010100 - Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу	Педагогика, психология және өнер кафедрасы
2	5B010200 - Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі	
3	5B010300 - Педагогика және психология	
4	5B010400 - Бастапқы әскери дайындық	
5	5B010600 - Музыкалық білім	
6	5B010800 - Денешынықтыру және спорт	
7	5B040900 - Хореография	
8	5B042100 - Дизайн	
9	5B010700 – Бейнелеу өнері және сызу	
10	5B010500 - Дефектология	
1	5B010900 - Математика	Математика және информатика кафедрасы
2	5B011100 - Информатика	
3	5B012000 - Кәсіптік білім	
4	5B060200 - Информатика	
1	5B011400 - Тарих	Тарих және филология кафедрасы
2	5B011700 - Қазақ тілі мен әдебиеті	
3	5B011900 - Шет тілі: екі шет тілі	
4	5B012200 - Орыс тілінде оқытпайтын мектептердегі орыс тілі мен әдебиеті	
5	5B020700 - Аударма ісі	
6	5B091000 – Кітапхана ісі	
7	5B050400 - Журналистика	
1	5B011300 - Биология	Жаратылыстану және техникалық пәндер кафедрасы
2	5B011600 - География	
3	5B072600 - Жеңіл өнеркәсіп бұйымдарының технологиясы және конструкциялануы	

Факультет деканы - университеттің 2003 жылғы түлегі, саяси ғылымдарының кандидаты, доцент міндетін атқарушы Насимов Мұрат

Өрленбайұлы. Ғылыми ұстанымдары мен бастамалары факультетке қарасты мамандықтарға тікелей байланысты. Факультет бойынша штаттағы жалпы профессор-оқытушылар құрамы 93 адамды құрайды. Оның ішінде ғылым докторлары – 9, ғылым кандидаттары – 40.

Білім берудің сапасын жоғарылату мен дамытуда факультеттің бүгінгі күндегі негізгі басымдықтары:

1. Қазақстандық қоғамның өмір-салты мен жоғары білім жүйесінде жүргізілетін әр пәннің ғылым және оқу пәні ретіндегі дүниетанымдық және әдістемелік рөлін жоғарылату.

2. Қоғам қажеттіліктерін қанағаттандыратын қазіргі ғылым мәселелерін тиімді шешуге дайын жоғары квалификациялы мамандарды дайындау.

3. Жас мамандардың сапалы теориялық-әдістемелік дайындығын қамтамасыз ету, оқу процесін жаңаландыру, сырттай оқу бөлімінің дистанциялық оқыту әдістерін жоғарылату.

4. Пәндерді оқытуда оның оқу-әдістемелік базасын күшейту.

5. Профессор-оқытушылар құрамының ғылыми ізденісіне сай ғылыми-зерттеу орталықтарын ашу және дамыту.

6. Факультеттің мектептер, мемлекеттік құрылымдар, кітапханалар мен бұқаралық ақпарат құралдарымен байланысын күшейту.

7. Студенттерді гуманизм мен толеранттық принциптері негізінде тәрбиелеу, қазақстандық патриотизм мен жоғары азаматтық позициясын қалыптастыру.

Әлемдік жаһандану процесінде білім нәтижесін бағындыруға арналған шаралардың ұйтқысы болып жүрген Педагогика факультеті жас ұрпаққа жаңа заман талабына сай білім беру жолында қызмет етеді.

120000, Қызылорда қаласы,

Абай даңғылы, 31.

«Болашақ» университетінің ғимараты, 2 қабат,

«Педагогика» факультеті

Электронды мекен-жайымыз: nasimov_m@mail.ru

НАСИМОВ МҰРАТ ӨРЛЕНБАЙҰЛЫ

ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Басуға 12.09.2011 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16. Офсеттік қағаз.
Өріп түрі «Таймс». Офсеттік басылыс. Шартты баспа табағы 6,25.
Таралымы 500 дана.
Тапсырыс № 236

«Әрекет-Принт» баспаханасында басылды.
050036, Алматы қаласы, 12-ықшамаудан,
16-үй, 69-пәтер
Тел. 221-84-55

